

วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University
Journal of Humanities and Social Sciences

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566 Vol.12 No.1 January – June 2023

ISSN 2286-7139

บทความวิจัย

- การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ 1
จิรภัทร เริ่มศรี
- แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 17
หวานใจ หล้าพรม, สุรศักดิ์ โจถาวร, อิศรา ศิรมณีรัตน์, พิมพ์นภัส ภูมิภักดีพิชญ์,
ณัฐกิตติ์ เอี่ยมสมบุญ, นิตากร สิงห์เสนี และ อาวีวรรณ หัสติน
- แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านกรณีศึกษา: ตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ 37
จังหวัดบึงกาฬ
นำพล แบนเมือง, ปภาภัสสร อีระพัฒน์วงศ์ และ เพชรรัตน์ รัตนชมภู
- ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลาง 51
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
สุภัทรา แก้วพัตร, จรรยาวรรณ เทพศรีเมือง, พรจรัส สิรินาวากุล, สุมาลี ทิพย์จักร
และ ภูวนเตร จันทร์เต็ม
- ปัจจัยสำรวจสภาพการใช้หลักสูตรภาษาจีนโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ 69
การศึกษาขั้นพื้นฐาน
ธีรพงศ์ แก้วมณี, อัน เหมิง และ รัฐสรศักดิ์ จันทร์พิมพ์
- ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา : แนวทางการจัดการเรียนการสอน 87
ด้วยการเรียนรู้แบบลึกลับเรียนรู้ในรูปแบบการเรียนออนไลน์
อนันต์ชัย ชูติภาสเจริญ และ สรเดช ครุฑจ้อน
- เสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต 103
สาขาวิชาภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน
อิสหิยาภรณ์ วรภักตธนนท์, อรรถสิทธิ์ เกษศิมบง, กฤตภาส วงศ์มา, ปิติญา สุธีร์พันธุ์
และ พรพิมล ศิวินา
- การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจ ประติมากรรมปูนปั้น ประดับห่อแจก วัดโพธาราม 119
ตำบลดงบัง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม
รวารุณี ทิวะสิงห์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

Udon Thani Rajabhat University

Journal of Humanities and Social Sciences

Vol.12 No.1 January – June 2023

ISSN 2286-7139

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

วัตถุประสงค์

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี เป็นวารสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม) มีวัตถุประสงค์เพื่อพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ใน 6 สาขาวิชา ได้แก่ บริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และนิติศาสตร์ ทั้งจากบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีและผู้เขียนจากหน่วยงานภายนอก เพื่อเป็นการเผยแพร่และส่งเสริมการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ รวมทั้งเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวิชาการระหว่างคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และบุคคลทั่วไป โดยบทความที่ได้รับการตีพิมพ์นั้น ล้วนผ่านการประเมิน คุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์

เจ้าของ

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

กำหนดการเผยแพร่

2 ฉบับต่อปี

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน (กำหนดออกเดือนมิถุนายน)

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม (กำหนดออกเดือนธันวาคม)

สถานที่ติดต่อ

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

64 ถ.ทหาร ต.หมากแข้ง อ.เมือง จ.อุดรธานี 41000

โทรศัพท์: 042-211040 ต่อ 1702

เว็บไซต์: <http://rdi.udru.ac.th>

เว็บไซต์: www.tci-thaijo.org/index.php/hsudru

อีเมล: hsjournal@udru.ac.th

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิตรา ธัญสุนทรสกุล	อธิการบดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย ม่วงปฐม	รองอธิการบดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระยุทธ์ เฟื่องชัย	รองอธิการบดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาวิตรี บุญมี	รองอธิการบดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิทธิพล สิงห์คำ	รองอธิการบดี
ดร.วิบูล เป็นสุข	รองอธิการบดี
ดร.เอกราช ดินาง	รองอธิการบดี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่ร้อยโท ดร.เกรียงไกร ชูระพันธ์	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนา ดุลยพัชร	คณบดีคณะวิทยาการจัดการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณรัตน์ พิพิธกุล	คณบดีคณะครุศาสตร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุดม จำรัสพันธ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
---------------------------------------	---------------------------

กองบรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์	สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา
รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ สิมาร์ักษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.กัลปพฤกษ์ ผิวทองงาม	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤติกา แสนโกชน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.สีบชาติ อันทะไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬามาศ จันทร์ศรีสุคต	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ดร.สุภัทรา วันเพ็ญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

รองศาสตราจารย์ ดร.สมคิด สร้อยน้ำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ธนวิทย์ บุตรอุดม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ สุภีร์ สมอนา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.พิชญาภา ยืนยาว	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
รองศาสตราจารย์ณัฐนันท์ สุวรรณวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
รองศาสตราจารย์วิไลลักษณ์ พรหมเสน	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
รองศาสตราจารย์ไทยโรจน์ พวงมณี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติสันต์ ศรีรักษา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รพีพร สร้อยน้ำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤตวรรณ คำสม	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนายุทธ เขยบาล	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พวงทอง เพชรโทน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานะ โสภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณิตกร จีกระโทก	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รุ่งทิวา จันทน์วัฒนวงษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ละม้าย รัมย์เย็น	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ ทาทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตราภรณ์ วงศ์คำจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สังข์ธรรม พรทวีกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาราดวง สมณาศักดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ เตชะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เมธวดี พยัฒประโคน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนิต ศรีประดิษฐ์	วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เฮอร์วีน เบ้าทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี
ดร.อภิรักษ์ นุสิทธิ์ชัยการ	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
ดร.วินัย มีแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี
ดร.มนรัตน์ สินทร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
ดร.เพ็ญผกา ปัญจนะ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.ปณิตตา อินทรักษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ดร.วิศิษฐ์ศิริ ชูสกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ดร.กัญญาวดี แสงงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

คณะกรรมการดำเนินงาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิยวดี ยาบุษดี	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ณัฏฐนันท์ สุวรรณวงค์	รองประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูเบศร์ พิพิธหิรัญการ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ ตัญย์วิสุทธิ	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ลลิตภัทร ตีรักษา	กรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัชราภรณ์ ไชยศรี	กรรมการ
นางสาวรุ่งใจ แสงทอง	กรรมการ
นางสาวศิวพร ภูกองทอง	กรรมการ
นางสาวสุวรรณี พันธุ์โอภาส	กรรมการ
นายธราดล ปราบภัย	กรรมการ
นางพิมพ์พรณ ศรีภูธร	กรรมการ
นายอภิเดช อภิพัฒน์ภาคูล	กรรมการ
นางสาวศศิตา พงสาวลี	กรรมการ
นางสาวนัชชา คำบุญมา	กรรมการ
นายธนวิษฐ์ ปัจขามาตย์	กรรมการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน พ.ศ. 2566

คณะกรรมการดำเนินงาน

นายรุ่งโรจน์ มีแก้ว

กรรมการและเลขานุการ

นางสาววณัฐพร แผงขวา

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

พิธีกรอักษร

นางสาวศิวพร ภูทอง

ออกแบบปก

นายสุริยา ชัยดำรงณ์

นางสาวศศิตา พงศาวิลี

ข้อความที่ปรากฏในบทความแต่ละเรื่องในวารสารวิชาการเล่มนี้
ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ
กองบรรณาธิการ และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ซึ่งความรับผิดชอบด้านเนื้อหาและการตรวจร่างบทความ
แต่ละเรื่องเป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน

บทบรรณาธิการ

การอ่านบทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยเป็นกิจกรรมสำคัญจำเป็นสำหรับผู้ประกอบอาชีพในระดับวิชาชีพ (Profession) เช่น ครู นักบริหาร แพทย์ สถาปนิก วิศวกร เป็นต้น ซึ่งเป็นอาชีพที่ต้องกระทำด้วยปัญญา คือมีทฤษฎี หลักวิชาและงานวิจัยหนุนหลังรองรับการกระทำนั้นๆ จึงทำให้ผู้ประกอบอาชีพระดับนี้ต้องอ่านวารสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานที่ทำอยู่เป็นประจำ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้ตระหนักในเรื่องนี้จึงพยายามคัดสรรบทความทางวิชาการ และบทความวิจัยที่มีคุณภาพ มาจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนโดยเฉพาะผู้ประกอบอาชีพที่เป็นวิชาชีพทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ศึกษาเรียนรู้และนำไปใช้ในการประกอบอาชีพของตน อันเป็นเจตนารมณ์ที่สำคัญยิ่งของกองบรรณาธิการ

สำหรับวารสารฉบับนี้ประกอบด้วยบทความจำนวน 8 บทความ ซึ่งเป็นบทความวิชาการและบทความวิจัยที่มีเนื้อหาที่หลากหลาย เมื่อพิจารณาในเชิงเนื้อหาแล้วล้วนแต่มีประโยชน์ทั้งในเชิงวิชาการและการนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติแทบทั้งสิ้น

การดำเนินงานของวารสารมีอาจบรรลุเจตนารมณ์ได้หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์และการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของกองบรรณาธิการที่พิจารณาคัดเลือกบทความ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาประเมินบทความอีกทั้งเสนอข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์เพื่อให้ได้บทความที่มีคุณภาพและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะทำงานของวารสารที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ในการทำงานเพื่อให้วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้เผยแพร่ผลงานอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับทางวิชาการ

อุดม จัรัสพันธ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ <i>จิรภัทร เร่มศรี</i>	1
แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี <i>หวานใจ หล้าพรม, สุรศักดิ์ โจถาวร, อิศรา ศิริมณีรัตน์, พิมพ์ภัศ ภูมิภิตติพิชญ์, ณัฐกิตติ์ เอี่ยมสมบุญ, นิศากร สิงหเสนี และ อารีวรรณ หัสดิน</i>	17
แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านกรณีศึกษา: ตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ <i>นำพล แบนเมือง, ปภาภัสสร อีระพัฒน์วงศ์ และ เพชรรัตน์ รัตนขมภู</i>	37
ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทย ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 <i>สุภัทร แก้วพัตร, จรรยาวรรณ เทพศรีเมือง, พรจรัส สิรินาวากุล, สุมาลี ทิพย์จักร และ ภูวนตร จันทร์เต็ม</i>	51
วิจัยสำรวจสภาพการใช้หลักสูตรภาษาจีนโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน <i>ธีรพงศ์ แก้วมณี, อัน เหมิง และ รัฐสรณ์ จันทร์ทิพย์</i>	69
ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา : แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้วยการเรียนรู้แบบสีกเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบการเรียนออนไลน์ <i>อนัตต์ชัย ชูติภาสเจริญ และ สรเดช ครูทจ๋อน</i>	87

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครู ของนักศึกษา หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษด้วยกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกับโรงเรียน <i>อิสพิยาภรณ์ วรกิตตนนท์, อรรถสิทธิ์ เกษศิမ်บง, กฤตภาส วงศ์มา, ปิติญา สุธีรพันธุ์ และ พรพิมล ศิวินา</i>	103
การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจ ประติมากรรมปูนปั้น ประดับหอแจก วัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม <i>วราวุฒิ ทิวะสิงห์</i>	119

การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ
IDENTITY COMMUNICATION OF SAKON NAKHON PROVINCE
THROUGH NATURAL INDIGO DYED FABRICS

จิรภัทร เร่มศรี*
Jiraphat Roemsri*

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Communication Arts Program, Faculty of Management Sciences, Sakon Nakhon Rajabhat University

Received: 1 November 2022

Revised: 14 May 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ตามกรอบแนวคิดอัตลักษณ์ โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกอำเภอที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นด้านการทอผ้าย้อมครามธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม และด้านการท่องเที่ยว จำนวน 12 อำเภอ โดยผู้วิจัยได้เข้าศึกษาชุมชน ใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติออกมาเป็น 3 ด้านดังนี้

1. การสื่อสารหลักธรรมผ่านผ้าทอย้อมคราม การผลิตผ้าย้อมครามสกลนครของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร นำเส้นใยสีขาวมาสอดแทรกลงไปในพื้นที่ เบียดตั้ง การนำหลักธรรมที่บริสุทธิ์มาเตือนใจ ไม่ให้เกิดความละโมภโลภมาก ให้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริโภค สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับการย้อมผ้าครามว่า วันพระห้ามย้อมผ้าคราม คนที่เป็นรอบเดือน

* Corresponding author: จิรภัทร เร่มศรี

E-mail: jiraphat.r@snru.ac.th

เข้าไปใกล้หม้อครามจะทำให้เกิดยางยึด หรือคนที่ใส่ผ้าหอมก็ห้ามเข้าใกล้หม้อคราม ที่สำคัญต้องมีสมาธิ และใจเย็นในการทำผ้าทอย้อมคราม เพราะครามคือชีวิต เป็นจิตวิญญาณของคน ย้อมผ้าที่นำมาทำจิ้งหะของสี และเส้นใย

2. การสื่อสารผ่านธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ วิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ทำให้กระบวนการผลิตผ้าย้อมครามใช้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการนำธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว มาสร้างสรรค์ผ่านจินตนาการสู่การสร้างลวดลายลงบนผืนผ้า โดยใช้เทคนิคการมัดหมี่ ในการสร้างลวดลาย ทุกขั้นตอนของการผลิต แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีสูตรการย้อมสีครามธรรมชาติ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของผ้าทอย้อมคราม

3. การสื่อสารผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น ในอดีตภูมิปัญญาผ้าทอย้อมคราม ไม่เคยได้รับการบันทึกด้วยลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดจะเป็นลักษณะการบอกเล่าผ่านการลงมือปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้และใช้ประสบการณ์ร่วมกัน เป็นทุนทางวัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมา สะท้อนวัฒนธรรมแต่ละชุมชนผ่านเส้นใย กรรมวิธีการทำผ้าย้อมคราม และการสร้างสรรค์ลวดลายที่บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมชุมชนได้ เป็นการนำเอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ด้วยกรรมวิธีของพื้นบ้าน ทำให้ผ้าย้อมครามสกลนครมีคุณค่าที่ปรากฏทางสายตา ทำให้ผ้าย้อมครามกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, ผ้าทอย้อมคราม, ธีรรมชาติ, จังหวัดสกลนคร

Abstracts

The objective of this research was to study the identity communication of Sakon Nakhon Province through natural indigo-dyed fabrics. The researcher used a qualitative research methodology to collect information from the document and field study, including survey, observations, interviews, group discussions according to the concept of identity by purposive sampling, selecting 12 districts with outstanding identity in natural indigo-dyed fabric weaving, cultural and tourism aspects. The researcher uses a triangular approach to collect data,

i.e., seeking the credibility of data from different sources. The researcher has synthesized the identity of Sakon Nakhon Province, through natural indigo – dyed fabrics into 3 aspects as follows:

1. Communicating Dharma principles through indigo-dyed fabrics, the production of Sakon Nakhon indigo dyed fabrics for each ethnic group in Sakon Nakhon Province. The white fibers are inserted into the fabric. It is like bringing the pure Dharma to remind not to cause much greed and to be honest to yourself and consumers. It reflects the culture of the community where the majority of people are Buddhist with beliefs in indigo dyeing that on Buddhist holy day people, do not dye indigo cloth. People who are menstruating, approaching the indigo pot will cause an elastic band, or those who wear perfume are forbidden to come close to the cauldron. It is important to meditate and be calm in making indigo – dyed woven cloth because indigo is life and the spirit of people who dyed fabrics to make rhythms of color and cotton.

2. Communicating through the nature of the product, the way of life of the people in the community is related to nature, life and inanimate. The production process of indigo-dyed fabrics uses raw materials that come from nature. In addition, the surrounding nature is brought to be created through imagination to create patterns on the fabric by using Mudmee Technique to create patterns. Every step of production, each ethnic group has a natural indigo dyeing formula with a unique identity that has been passed from generation to generation reflecting the nature of indigo – dyed woven fabrics.

3. Communication of local culture, in the past, the wisdom of indigo-dyed woven cloth had never been recorded in writing. The transmission was the way of telling through action. It was a learning and sharing experience a cultural capital, a way of life, beliefs, customs and rituals that have been passed from generation to generation reflecting the culture of each community through fibers. Method of making indigo dyed fabric and creating patterns that indicate

social status, ethnicity, and community culture. It is the use of natural raw materials to create with local wisdom that make Sakon Nakhon indigo dyed fabrics valuable and visible to the eyes. This makes indigo-dyed fabrics become cultural which are unique to the community.

Keywords: identity, indigo – dyed fabric, natural color, Sakon Nakhon Province

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายของจังหวัดสกลนคร ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาที่ถูกยกเป็นอาชีพของคนในชุมชน เป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่น โดยประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศทั่วโลกที่ยังมีภูมิปัญญาผ้าทอย้อมครามธรรมชาตินี้เหลืออยู่ แต่มีการสืบทอดในบางพื้นที่เท่านั้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ซึ่งพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ คือ จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดชัยภูมิ และจังหวัดที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งผลิตน้ำครามที่ดีที่สุดของประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนสมาชิกและกลุ่มผ้าทอย้อมครามธรรมชาติเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก คือ จังหวัดสกลนคร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันชาญฉลาดของบรรพชนไทย ในการแต้มน้ำสีจากครามธรรมชาติให้กับเส้นฝ้าย และเส้นไหม สืบทอดกันมากกว่า 6,000 ปี จังหวัดสกลนครเป็นจังหวัดแรกของประเทศไทยที่มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกระบวนการผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติมีเส้นทางที่น่าหลงใหล ด้วยกระบวนการผลิตน้ำครามจากพืชที่เรียกว่า “ต้นคราม” การทำน้ำครามนั้นต้องทำด้วยจิตวิญญาณ ใส่ใจ ดูแลอย่างเต็มที่ตามวิถีภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นภูมิปัญญาแห่งชุมชน ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ จึงสร้างคุณค่าทางจิตใจให้กับผู้ผลิต ผู้ให้ และผู้ครอบครองยากจะเปรียบมูลค่าได้ ทำให้ผ้าทอย้อมครามมีคุณค่า ยังประโยชน์ต่อการคงอัตลักษณ์วิถีครามไทสกลได้อย่างงดงาม (ศูนย์คราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2560)

ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ นอกจากจะนำมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ยังได้ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะการแต่งกายเป็นเรื่องของวิถีชีวิตและเป็นวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความรู้สึกและภูมิปัญญาอัตลักษณ์ของการแต่งกาย และผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ

ที่ตรงตามจะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและความเจริญของสังคมนั้น ๆ ได้ ลวดลาย สี และรูปแบบของการตัดเย็บจะสื่อถึงความสุนทรีย์ของกลุ่มชนและหมายถึงคุณภาพทางสังคมของบุคคลด้วย ดังนั้นเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายจึงไม่ใช่เพียงเครื่องปกปิดร่างกายจากความร้อนหนาวของอากาศหรือจากฝุ่นละอองและอันตรายต่าง ๆ แต่จะเป็นรากฐานส่วนหนึ่งของชีวิตผู้คนในสังคมและถ่ายทอดจินตนาการและความเป็นมาของสังคม ผ้าทอวัฒนธรรมชาติจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชน และสภาพสังคมในปัจจุบัน การติดต่อสื่อสารทำได้อย่างรวดเร็ว สะดวกสบายจึงเปรียบเสมือนช่วยย่อโลกให้เล็กและแคบลง ผู้คนทั่วโลกสามารถติดต่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันได้ง่าย จึงส่งผลผ้าทอวัฒนธรรมชาติของกลุ่มต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป จากผ้าที่นิยมใช้กันในครัวเรือน สวมใส่ในการทำอะไร ทำสวน กลายมาเป็นผ้าทอวัฒนธรรมชาติที่มีการสร้างสรรค์ให้มีความสวยงาม เหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย เพื่อเชื่อมโยงสู่ภาคการผลิตและบริการ ซึ่งการผลิตผ้าทอวัฒนธรรมชาติ สะท้อนถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่มีอัตลักษณ์ จึงทำให้เกิดความสนใจศึกษา อัตลักษณ์ผ้าทอวัฒนธรรมชาติของจังหวัดสกลนคร ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์อันจะทำให้ผ้าวัฒนธรรมสกลนครมีความแข็งแกร่ง เกิดความยั่งยืนในวิสาหกิจ มีการพัฒนารูปแบบสินค้า และใช้ช่องทางการสื่อสารการตลาดที่ตรงต่อความต้องการของผู้บริโภค นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มผ้าทอวัฒนธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอวัฒนธรรมชาติ

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคำที่ถูกพูดถึงโดยทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งในระดับโลก ระดับสากล ระดับท้องถิ่น และระดับบุคคล โดยอัตลักษณ์ไม่เพียงแต่จะเป็นประเด็นทางวิชาการที่กำลังได้รับความสนใจมากขึ้น ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางความคิดเพื่อที่จะเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง หากแต่ยังเป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นมิติของชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา และสถานภาพทางครอบครัว

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “อัตลักษณ์” พบว่า ทฤษฎีอัตลักษณ์ กำเนิดขึ้นในช่วงปี ค.ศ. 1950 – 1960 โดยนักปรัชญา 3 ท่าน คือ เจ.เจ.ซี. สมาร์ท ยู.ที. เพลส และ เฮอร์เบิร์ต ฟิลก์ (J.J.C. Smart, U.T. Place and Herbert Feigl) ทฤษฎีนี้อาศัยกรอบแนวคิดในช่วงศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา เน้นการวิจัยสมัยใหม่ที่มองระบบการทำงานของสมอง (Brain function) ซึ่งแบ่งหน้าที่ออกเป็นสองส่วน อีกทั้งเป็นการมองว่าสมองแต่ละส่วนทำหน้าที่แตกต่างกันออกไป เช่น สมองส่วนที่ทำให้เกิดความรู้สึกเจ็บปวด เกิดจากสมองส่วนกลาง และจะเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ จากแนวคิดดังกล่าวจึงเกิดประโยคที่ว่า สมองคือจิตใจ (Your mind is your brain) นั่นคือที่มาของแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

อัตลักษณ์เป็นหน่วยเล็ก ๆ ในการศึกษาทางสังคมวิทยา ซึ่งเชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มีต่อตัวตน เป็นความสัมพันธ์ในเชิงบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมอันเกิดจากบทบาทของบุคคล นักทฤษฎีอัตลักษณ์ได้อธิบายว่า ตัวตน คือ การรวมตัวกันของอัตลักษณ์ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของลักษณะเฉพาะ เช่นเดียวกับการที่เราตอบคำถามตัวเองว่า “ตัวฉันคือใคร” แล้วก็ได้จะได้คำตอบว่า “ฉันเป็นหมอ” “ฉันเป็นตำรวจ” ซึ่งคำตอบเหล่านี้จะเชื่อมโยงกับบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล (Stryker, 1968; Stryker & Burke, 2000) การที่คนให้นิยามตัวเองว่า “ฉันคือใคร” มักจะวางอยู่บนรากฐานของความเข้าใจ “ฉันแตกต่างจากใคร” เช่น แตกต่างกันที่ศาสนา เชื้อชาติ ภาษา การสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างมักนำมาซึ่งการถือว่าคนอื่นเป็นคนนอก เป็นคนแปลกหน้า และมักจะนำมาซึ่งการทะเลาะเบาะแว้งหรือการรบราฆ่าฟัน ถ้าจำเป็นเพื่อรักษาอัตลักษณ์ของตนเองให้คงอยู่ เพราะเราไม่สามารถไปใช้ชีวิตในกรอบของคนอื่นได้ (Kathryn, 1997) ซึ่งประเภทของอัตลักษณ์มี 2 ระดับคือ อัตลักษณ์บุคคล (Personal Identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ เมื่อตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ของคน ๆ หนึ่งคืออะไรนั้น จะได้คำตอบจากมุมมอง คือ คำตอบของบุคคลผู้นั้นนิยามตนเองและคำตอบจากผู้อื่นที่นิยามบุคคลผู้นั้น โดยอาศัยเกณฑ์ความเหมือน และความต่าง การสื่อสารผ่านสัญลักษณ์ ซึ่งคำตอบที่ได้อาจมีมากกว่าหนึ่งรูปแบบ เพราะในตัวบุคคล คนหนึ่งนั้นมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์อย่างเป็น “กระบวนการ” (Process) และเต็มไปด้วยความหลากหลายภายใต้บริบทที่แตกต่างกันไป เพราะการก่อตัวของอัตลักษณ์เป็นกระบวนการตลอดทั้งชีวิต (A life - Long Process) และคนเราสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะสำคัญของตนเองได้ (Kathryn, 1997)

อย่างไรก็ตาม การที่เรามองว่าตัวเองเป็นอย่างไรกับการที่คนอื่นมองเราอย่างไรนั้น ไม่สอดคล้องกันเสมอไป เพราะมีการวางลำดับชั้น (Hierarchy) ของอัตลักษณ์ที่สูงกว่าหรือต่ำกว่าที่ส่งผลถึงแบบแผนการประพฤติ และปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคม นอกจากนี้ ความหมายของอัตลักษณ์ที่ขัดแย้งอาจมีผลมาจากความตึงเครียดของการมีตัวตนในหลายบทบาทพร้อมกัน เช่น การเป็นนักศึกษา การเป็นผู้ปกครอง และเป็นพนักงานบริษัทในเวลาเดียวกัน ซึ่งลักษณะของอัตลักษณ์ที่หลากหลายและซับซ้อน มีดังนี้

1. อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Hall (1997: 1) กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นลอย ๆ แต่ก่อตัวขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมนั้นก็เป็นโครงสร้างทางสังคม (Social Construct) ที่ไม่หยุดนิ่งตายตัว ดังนั้นอัตลักษณ์จึงถูกผลิตเป็นวงจร เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) อัตลักษณ์ถูกผลิต (Produced) ถูกบริโภค (Consumed) และถูกควบคุมจัดการ (Regulated) ภายใต้วัฒนธรรม พร้อมกับการสร้างความหมาย (Creating Meaning) ผ่านระบบของการสร้างภาพตัวแทน (Symbolic Systems of Representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งต่าง ๆ ทางอัตลักษณ์อันหลากหลายที่สามารถนำไปสร้างเป็นอัตลักษณ์ได้

2. อัตลักษณ์กับการดำรงชีวิต

นอกจากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับวงจรทางวัฒนธรรมแล้ว ยังมีนักมนุษยวิทยา ที่อธิบายเรื่องของอัตลักษณ์ในทางวัฒนธรรมการดำรงชีวิต และการเปลี่ยนแปลง (Identity, Survival and Change) เช่น การบ่งบอกอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติของกลุ่มชน Joseph (1974: 185–188) อธิบายคำว่า ฮีโร่ทางวัฒนธรรม (Culture Heroes) ว่าเป็นเรื่องที่แสดงถึงความสำคัญของสัญลักษณ์ประจำกลุ่ม และความภาคภูมิใจประจำกลุ่ม ความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะทำให้เห็นถึงความแตกต่างและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งความแตกต่างนี้ควรได้รับการยอมรับมากกว่าการตำหนิหรือการขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน เพราะเกิดจากความแตกต่างและการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมเฉพาะของกลุ่มนั้น ๆ การยอมรับในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มจะทำให้บุคคลได้รับการยอมรับเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มได้ง่ายมากขึ้น

นอกจากนี้ อัตลักษณ์ยังเกี่ยวข้องกับการบริโภค (Consumption) เปลี่ยนจากการประกอบสร้างในมิติของการผลิตมาสู่มิติของการบริโภคแทน นั่นคือ อัตลักษณ์ที่เกิดมาจาก

เครื่องอุปโภคและบริโภค เช่น เพลงที่ฟัง หนังสือที่ดู เสื้อผ้าที่สวมใส่ หนังสือที่อ่าน ไปจนถึงรสนิยมน และรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่าง เพราะอัตลักษณ์เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทั้งระหว่างบุคคล ในสังคมและภายในตัวบุคคลเอง ในแต่ละบุคคลอาจมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย แต่จะมีการเลือกเอาเพียงอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่งที่ตนยอมรับ เพื่อนำมาใช้ภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงเวลาและพื้นที่ และอัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดได้ทั้งจากบุคคลเป็นผู้กำหนดตนเองหรือถูกกำหนดตำแหน่งของบุคคลโดยสังคมก็ได้

การกำหนดอัตลักษณ์นี้เกิดขึ้นบนกระบวนการคิดเกี่ยวกับระบบของความแตกต่าง ระบบของความหลากหลาย และการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ที่จะสร้างขึ้นนั้นมีความเชื่อมโยงกับสังคมอย่างไร ดังนั้นอัตลักษณ์กับสังคมจึงเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก เนื่องจากการนิยามความเป็นตัวตนของอัตลักษณ์นั้นต้องมีการอ้างอิงกับสังคม แม้จะเป็นในระดับตัวบุคคลก็ยังคงต้องมีการนิยามตนเองว่ามีตำแหน่งหรือมีบทบาทอย่างไรในสังคม

ดังเช่นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดสกลนคร ได้ส่งเสริมการสร้างความเป็นตัวตนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ ผ่านทางกระบวนการผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ อาทิ เส้นใย การหมักคราม การย้อมคราม รวมถึงการสร้างสรรค์ที่มีผลต่อจิตใจ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ผ่านสัญลักษณ์ลวดลายดั้งเดิมของชุมชนจังหวัดสกลนครที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อให้บุคคลภายนอกรับรู้ถึงความเป็นอัตลักษณ์ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ ดังนั้นจึงนำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์มาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ถึงมุมมองในการกำหนด อัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติว่ามีจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะตัวอย่างใด โดยศึกษาจากมุมมองของผู้ผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้อัตลักษณ์จังหวัดสกลนครในเล่าเรื่องผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยได้เข้าศึกษาชุมชนเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) และข้อมูลจากภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ ข้อมูลจากการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ จากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยนำ

ข้อมูลเหล่านั้นมาทำการศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาอัตลักษณ์ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกลนคร โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกอำเภอที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น ด้านการทอผ้าย้อมครามธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม และด้านการท่องเที่ยว จำนวน 12 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภออากาศอำนวย อำเภอพรรณานิคม อำเภอพังโคน อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอโพนนาแก้ว อำเภอกุดบาก อำเภอวานรนิวาส อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอดำคาญ อำเภอวาริชภูมิ และอำเภอภูพาน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Guideline) ซึ่งกำหนดกลุ่มสนทนาอยู่ระหว่าง 15 คน ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบโครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามสกลนคร และกลุ่มประชาชนทั่วไปที่เคยใช้/เคยซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามสกลนคร เพื่อเก็บรวบรวมอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สฤงค์ จันทวานิช, 2546: 3) ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ดังนี้

3.1. ด้านข้อมูล

3.1.1 ด้านสถานที่ ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากแหล่งต่างกันได้แก่ หมู่บ้านหรือชุมชนในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

3.1.2 ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้นำกลุ่ม และต้นแบบการผลิตผ้าทอมือชนิดต่าง ๆ นักวิจัย พัฒนาการ นักพัฒนาชุมชน นักวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน และชาวบ้าน เป็นต้น เพื่อตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลที่ได้ตรงกันหรือไม่

3.2 ด้านทฤษฎี ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับอัตลักษณ์เป็นเครื่องตรวจสอบ

3.3 ด้านผู้วิจัย ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่วิจัยเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน มาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลกับผลการวิจัยตรงกันหรือไม่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.4.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทำการวิเคราะห์โดยวิธีการ Method of Agreement ซึ่งประกอบด้วย การตรวจสอบความถูกต้อง เชื่อถือได้ในเชิงแนวคิด ทฤษฎี ซึ่งพิจารณาจากเอกสารที่เป็นเรื่องเดียวกันจากหลาย ๆ แหล่ง หากข้อมูลตรงกันก็ถือว่ายอมรับความเชื่อถือได้และนำมาอ้างอิง

3.4.2 ข้อมูลที่ได้จากภาคสนามที่เก็บรวบรวมได้จากการสนทนากลุ่มนำมา จำแนกข้อมูล (Typology Analysis) ออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา

3.4.3 วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยการใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) อธิบายผลโดยวิธีพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

จากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Guideline) เพื่อศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์ ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกลนคร ตามกรอบแนวคิดอัตลักษณ์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ การสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติออกมาเป็น 3 ลักษณะ ที่สำคัญดังนี้

1. การสื่อสารหลักธรรมผ่านผ้าทอย้อมคราม การผลิตผ้าย้อมครามของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกลนคร มีการนำเอาเส้นฝ้ายสีขาวมาสอดแทรกลงไปเป็นผืนผ้า เปรียบดั่ง การนำเอาหลักธรรมะที่บริสุทธิ์มาเตือนใจ ไม่ให้เกิดความละโมภโลภมาก ให้มีความซื่อสัตย์ ต่อตนเองและผู้บริโภคน สະท่อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการย้อมผ้าคราม เช่น วันพระห้ามย้อมผ้าคราม คนที่เป็นรอบเดือนเข้าไปใกล้หม้อครามจะทำให้เกิดยางยืด หรือคนที่ใส่ผ้าหอมก็ห้ามเข้าใกล้หม้อคราม ที่สำคัญผู้ผลิตผ้าย้อมครามต้องมีสมาธิ และใจเย็นในการทำผ้าย้อมคราม เพราะคราม มันคือชีวิต เป็นจิตวิญญาณของคนย้อมผ้าที่นำมาทำจังหวะของสี และเส้นใย

2. การสื่อสารผ่านธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ ผ้าทอย้อมครามถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราว และเรื่องเล่าต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น โดยวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ทำให้กระบวนการผลิตผ้าย้อมครามใช้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีการนำธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว มาสร้างสรรค์ผ่านจินตนาการสู่การสร้างลวดลายลงบนผืนผ้า โดยใช้เทคนิคการมัดหมี่ ในการสร้างลวดลาย ทุกขั้นตอนของการผลิต แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีสูตรการย้อมสีครามธรรมชาติ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของผ้าย้อมคราม

3. การสื่อสารผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ้าย้อมครามสกนนคร เป็นภูมิปัญญาที่มีการบอกเล่ากันมาอย่างยาวนาน ในอดีตภูมิปัญญาไม่เคยได้รับการบันทึกด้วยลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดองค์ความรู้จะเป็นลักษณะของการบอกเล่าผ่านการลงมือปฏิบัติจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการเรียนรู้และใช้ประสบการณ์ร่วมกัน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่บ่มเพาะมาในชุมชน เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต สะท้อนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนผ่านเส้นใย กรรมวิธีการทำผ้าย้อมคราม และการสร้างสรรค์ลวดลายที่บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมชุมชนได้ เป็นการนำเอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ด้วยกรรมวิธีของพื้นบ้าน ทำให้ผ้าย้อมครามสกนครมีคุณค่าที่ปรากฏทางสายตา ทำให้ผ้าย้อมครามกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะตัวของชุมชน

จากองค์ประกอบการสื่อสารอัตลักษณ์จังหวัดสกนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ ผู้วิจัยได้นำมาสร้างกระบวนทัศน์ใหม่สำหรับการสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกนคร โดยให้ชื่อว่า “อัตลักษณ์ผ้าสามธรรม” เป็นกระบวนทัศน์ในการสื่อสารอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามจังหวัดสกนคร เพื่อผลักดันให้อัตลักษณ์ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกนครเกิดความเข้มแข็ง นำไปใช้ในการส่งเสริมการตลาดที่เน้นความสำคัญของการเล่าเรื่องอัตลักษณ์ตราสินค้าผ้าย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกนคร

อภิปรายผลการวิจัย

1. การสื่อสารหลักธรรมผ่านผ้าทอย้อมคราม การผลิตผ้าย้อมครามของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสกนคร มีการนำเอาเส้นฝ้ายสีขาวมาสอแตรกลงไปในผืนผ้า เปรียบตั้งการนำเอาหลักธรรมะที่บริสุทธิ์มาเตือนใจ ไม่ให้เกิดความละโมภโลภมาก ให้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้บริโภค สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยแต่ละกลุ่มจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการย้อมผ้าคราม เช่น วันพระห้ามย้อมผ้าคราม คนที่เป็นรอบเดือนเข้าไปใกล้หม้อครามจะทำให้เกิดยางยึด หรือคนที่ใส่ผ้าหอมก็ห้ามเข้าใกล้หม้อคราม ที่สำคัญผู้ผลิตผ้าย้อมครามต้องมีสมาธิ และใจเย็นในการทำผ้าย้อมคราม เพราะครามมันคือชีวิต

เป็นจิตวิญญาณของคนย้อมที่นำมาทำจิ้งหะของสี และเส้นใย จากการศึกษาของ พระมหาสมโภชน์ สิริบุญโญ (ศิลาวัชรพล), บุญส่ง สิ้นธุ์นอก และสมเดช นามเกตุ (2564) เรื่องการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการทอผ้าไทยอีสานในเขตพื้นที่ตำบลนาข่า อำเภอเมืองจังหวัดอุตรธานี พบว่า มีความสอดคล้องกับพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือมีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การทำงานและการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญและรู้จริงรู้จักใช้ปัญญา สอดส่องตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะสมที่ดีจัดการ และดำเนินการให้ อีกทั้งยังมีการศึกษาที่พบว่ามีประโยชน์ 2 ประการ คือ ประโยชน์ของชีวิตทางวัตถุ ได้แก่ ทรัพย์สิน ความมั่งคั่ง ร่ำรวย การได้ครอบครองบริโภควัตถุเหล่านั้น ซึ่งว่าเป็นความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ชีวิตของมนุษย์ ผู้ยังเป็นสามัญชน และประโยชน์ของชีวิตทางจิตใจ ได้แก่ ความสุข ความมีอิสรภาพทางจิตวิญญาณ รวมไปถึงความหลุดพ้นจากกิเลสที่รบกวนจิตใจอันได้แก่พระอรหันต์ พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นจุดหมายหรือพรหมจรรย์ ที่ต้องบรรลุให้ได้ ซึ่งเหมาะกับพระสงฆ์ไม่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ โดยที่ท่านมักเน้นหนักในเรื่องของการ ฝึกจิต การขัดเกลาตนเอง และนอกจากนั้นยังมีมนุษย์ที่ผู้ที่มีอิทธิพลในการบำเพ็ญเพียรทางจิต สามารถที่จะแสวงหาและประสบกับประโยชน์เช่นนี้ได้ นอกจากนี้ การผลิตผ้าย้อมครามของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ มีเส้นฝ้ายสีขาวที่เปรียบเสมือนการนำเอาหลักธรรมมาสอดแทรกลงไปในพื้นที่ สະท่อนให้เห็นถึงชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยผู้ผลิตผ้าทอย้อมครามต้องมีสมาธิและใจเย็น เพราะครามมันคือชีวิต เป็นจิตวิญญาณของคนย้อมผ้าที่นำมาทำจิ้งหะของสี และเส้นใย เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต เพียงแต่มีการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ไปตามยุคสมัย ทั้งรูปแบบ การย้อมสี และลวดลาย มีการออกแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย นอกจากนี้ผ้าย้อมครามยังบ่งบอกถึงฐานะทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมในสมัยนั้น ๆ โดยผ้าทอสะท่อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของแต่ละภูมิภาค รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย (วัฒนธรรม จุฑะวิภา, 2555) เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นมาคู่กับการทอผ้า และวัฒนธรรมของผ้า การทอผ้า การย้อมผ้าครามจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งของผู้หญิง ผ้าย้อมครามในอดีตถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิต แต่ในปัจจุบันผ้าย้อมครามกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดสกลนคร ผ้าย้อมครามถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่าต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น วิถีชีวิตมีความผูกพันกับธรรมชาติรอบข้าง ทั้งสิ่งมีชีวิต ไม่มีชีวิต ทำให้กระบวนการผลิตผ้าย้อมครามที่ใช้

วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ เช่น สีครามธรรมชาติ สีจากเปลือกไม้ และฝ้ายเส้นมือเปรียบเสมือนภาพตัวแทนจังหวัดสกลนคร (ศูนย์คราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2560)

2. การสื่อสารผ่านธรรมชาติของผลิตภัณฑ์ ผ้าทอย้อมครามถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่าต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น โดยวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต ทำให้กระบวนการผลิตผ้าย้อมครามใช้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการนำธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว มาสร้างสรรค์ผ่านจินตนาการสู่การสร้างสรรค์ลงบนผืนผ้า โดยใช้เทคนิคการมัดหมี่ ในการสร้างลวดลาย ทุกขั้นตอนของการผลิต แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีสูตรการย้อมสีครามธรรมชาติ ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของผ้าย้อมคราม ประวัติศาสตร์การย้อมผ้าครามในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เส้นใยที่นิยมนำมาย้อมสีครามธรรมชาติคือ ฝ้ายเส้นมือ เป็นเส้นใยที่ผู้ผลิตผ้าย้อมครามในสกลนครเลือกใช้มาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีมีความทันสมัยมากขึ้น ผสมกับความต้องการของลูกค้า ทำให้ผู้ผลิตผ้าย้อมครามบางส่วนหันมาใช้ฝ้ายโรงงาน นำเส้นใยย้อมด้วยสีครามธรรมชาติตามวิธีการดั้งเดิม ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการได้มาซึ่งสีธรรมชาติต่างกัน โดยสีธรรมชาติที่นิยมใช้ในปัจจุบันได้มาจากเปลือกไม้ แก่น ใบ และดอก เป็นต้น นอกจากนี้แต่ละกลุ่มยังมีสูตรการย้อมสีครามที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากการศึกษาของ อนุรัตน์ สายทอง และภูวดล ศรีเรศ (2558) พบว่า ผ้าทอย้อมครามใน สปป.ลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม นิยมใช้เส้นฝ้ายเส้นมือนำเส้นใยย้อมด้วยสีครามธรรมชาติตามวิธีการดั้งเดิม โดยสร้างความแตกต่างจากอดีต ที่มีแค่สีขาวกับสีน้ำเงินด้วยสีธรรมชาติจากเปลือกไม้ ในแต่ละกลุ่มจะมีวิธีการได้มาซึ่งสีธรรมชาติต่างกัน โดยสีธรรมชาติที่นิยมใช้ในปัจจุบันได้มาจากเปลือกไม้ แก่น ใบ และดอก เป็นต้น นอกจากนี้แต่ละกลุ่มยังมีสูตรการย้อมสีครามที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอีกด้วย มีความหลากหลายและแตกต่างในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่สิ่งที่มีลักษณะคล้ายกันคือ เรื่องการทอผ้า และการสร้างลวดลายโบราณ จำเป็นต้องมีการสร้างอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามให้มีความโดดเด่นโดยใช้เทคนิคการทอเพื่อสร้างอัตลักษณ์เรื่องเล่าหรือวิถีชีวิตในชุมชน การศึกษาของ ศิริภรณ์ กุลจิตติวิช (2555) พบว่า การทำผ้าทอย้อมครามในปัจจุบันอาศัยภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาเป็นรากฐานในการสร้างสรรค์และต่อยอดการสร้างสรรคผ้าย้อมครามธรรมชาติในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย การสร้างสรรค์ลวดลาย (ลวดลายสมัยใหม่และลวดลายประยุกต์) การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์

และการสร้างสรรค์เรื่องเล่า กล่าวคือ การสร้างสรรค์ผ้าย้อมครามธรรมชาติในปัจจุบันใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของผ้าย้อมครามที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ขณะเดียวกันได้อาศัยความคิดสร้างสรรค์ประกอบกันให้เกิดอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามธรรมชาติสกลนครของแต่ละชุมชนในจังหวัดสกลนคร (พรธรวดี ศรีขาว และคณะ, 2560) ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติจังหวัดสกลนครสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติ เช่น สีครามธรรมชาติ และลวดลายจากธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว และความเป็นท้องถิ่นของแต่ละชุมชน ซึ่งผ้าย้อมครามถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่าต่าง ๆ โดยมีความผูกพันกับธรรมชาติ ทั้งสิ่งมีชีวิต และไม่มีชีวิต

3. การสื่อสารผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ้าทอย้อมครามธรรมชาติสกลนคร เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการบอกเล่ากันมาอย่างยาวนาน ในอดีตภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่เคยได้รับการบันทึกไว้ด้วยลายลักษณ์อักษร การถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นการบอกเล่าผ่านการลงมือปฏิบัติ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นการเรียนรู้และใช้ประสบการณ์ร่วมกัน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่บ่มเพาะมาในชุมชน เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต สะท้อนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนผ่านเส้นใย กรรมวิธีการทำผ้าย้อมคราม และการสร้างสรรค์ลวดลายที่บ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมชุมชนได้ นำเอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาสร้างสรรค์ด้วยกรรมวิธีพื้นบ้าน ทำให้ผ้าทอย้อมครามสกลนครมีคุณค่าที่ปรากฏทางสายตากลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา นอกจากคุณค่าทางศิลปะแล้วยังเป็นการแสดงถึงแบบแผนความเป็นอยู่ในสังคม กรรมวิธีและเทคนิคในการทอผ้าให้เกิดลวดลายต่าง ๆ จึงเป็นเทคนิคและความสามารถของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จากการศึกษาของ ดนัย ซาทิพฮอด (2558) พบว่า ผ้าทอย้อมครามสะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน เพราะผ้าทอย้อมครามเปรียบเสมือนวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในสกลนคร โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีอัตลักษณ์ผ้าย้อมครามแตกต่างกันออกไป ซึ่งภูมิปัญญาผ้าย้อมครามเกิดมาคู่กับวัฒนธรรม การทอผ้า และการย้อมผ้าครามจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่งของผู้หญิง ผ้าย้อมครามในอดีตถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิต แต่ปัจจุบันผ้าย้อมครามกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดสกลนคร ผ้าย้อมครามถูกถ่ายทอดผ่านเรื่องราวและเรื่องเล่าต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่น วิถีชีวิตมีความผูกพันกับธรรมชาติรอบข้าง ซึ่งภาครัฐมีการสนับสนุนให้มีการออกแบบและพัฒนาสินค้าวัฒนธรรม (Local Chic) ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ และความแตกต่างให้กับผลิตภัณฑ์ จนเกิดอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่ม (วิวัฒน์ จุฑะวิภาต, 2555)

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยที่กล่าวมานั้น ทำให้เห็นว่าจังหวัดสกลนคร เป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายชาติพันธุ์ ทำให้มีความโดดเด่นของผ้าย้อมครามเป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ส่วนใหญ่มุ่งกระบวนการผลิตเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันเป็นหลัก เน้นประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงาม มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เรียบง่าย ลักษณะผลิตภัณฑ์ของแต่ละอำเภอจะมีความแตกต่างกัน ในสภาพสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมครามสกลนครขาดช่างฝีมือและผู้ชำนาญในการทอผ้า และการสร้างลวดลาย ที่สำคัญไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้อาจทำให้ภูมิปัญญาผ้าย้อมครามสกลนครสูญหายไปในระยะเวลายาวนาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์คุณค่าอัตลักษณ์จังหวัดสกลนครผ่านผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ จึงขอเสนอแนะแนวทางต่าง ๆ ดังนี้

1. สำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของช่างทอผ้าผ้าไหมและผ้าฝ้ายในแต่ละชุมชน เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริม สนับสนุนและเผยแพร่การสืบสานภูมิปัญญาผ้าย้อมครามไม่ให้สูญหายไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน
2. ควรส่งเสริมให้บุคคลที่มีความสนใจ อาทิ นักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ ตลอดจนบุคคลที่สนใจทั่วไป ให้มีการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในการทอผ้าในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล โดยมีเป้าประสงค์คือ การนำผลการศึกษาที่ได้ไปสู่กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้คนรุ่นใหม่และสังคมไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- दन्य चातिषुड. (2558). ผ้าย้อมคราม : การทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้า ในกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารไทยศึกษา, 10(2). 87-116.
- พรณวดี ศรีขาว, ปกสิณ ชาทิषुड และ นิโบล ภูระย้า. (2560). ลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมกับการสร้างคุณค่าทางสังคมและเศรษฐกิจของผ้าย้อมคราม ในอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร. สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- พระมหาสมโภชน์ สิริปัญญา (ศิลาวัชรพล), บุญส่ง สิ้นจู้นออก และ สมเดช นามเกต. (2564). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการทอผ้าไทยอีสานในเขตพื้นที่ตำบลนาข่า อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี. *Journal of Modern Learning Development*, 6(1), 33-42.
- วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2555). *ผ้าทอกับชีวิตคนไทย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ศิริภรณ์ กุลจิตติวิรัช. (2555). *การจัดการความรู้การทอผ้าอ้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศุภย์คราม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. (2560). *สีครามราชาแห่งสี่อ้อมธรรมชาติ*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2546). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนูรัตน์ สายทอง และ ภูวดล ศรีธีเรศ. (2558). รูปแบบของผ้าอ้อมครามและกระบวนการย้อมผ้าด้วยสีครามของผู้ไทในประเทศไทย สปป.ลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 17(1), 130-137.
- Hall, S. (1997). **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**. London: Sage in Association with The Open University.
- Joseph, B. A. (1974). **Identity, Survival & Change**. General Learning Corporation.
- Kathryn, W. (1997). **Identity and Difference**. London: SAGE Publications Ltd.
- Stryker, S. (1968). Identity Salience and Role Performance. *Journal of Marriage and the Family*, 4, 558-564.
- Stryker, S. & Burke, P.J. (2000). The Past, Present, and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284-297.

แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

GUIDELINES FOR ENHANCING ENVIRONMENTAL CONSERVATION BEHAVIOR OF
STUDENTS IN RAJAMANGALA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY THANYABURI

หวานใจ หล้าพรหม, สุรศักดิ์ โจธาวร*, อิศรา ศิรมณีรัตน์, พิมพน์ภัส ภูมิภิตติพิชญ์,
ณัฐกิตต์ เอี่ยมสมบุญ, นิสากกร สิงหเสนี และ อารีวรรณ หัสติน

Wanjai Lamprom, Surasak Jotaworn*, Issara Siramaneerat, Pimnapat Bhumkittipich,
Nuttakit Iamsomboon, Nisakorn Singhasenee and Areewan Hussadin

สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
Social Sciences, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

Received: 11 November 2022

Revised: 14 March 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี และ 2) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นแบบผสมผสาน (Mixed research method) โดยมีกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยเชิงปริมาณ คือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 434 คน และกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน 88 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามและการประชุมกลุ่มย่อย สถิติที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติอนุมาน ได้แก่ การใช้สถิติไคสแควร์ (chi-square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษา พบว่า ระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.45

* Corresponding author: สุรศักดิ์ โจธาวร
E-mail: surasak_jo@rmutt.ac.th

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 ปัจจัยส่วนบุคคล เพศและชั้นปี พบว่า มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 (chi-square เท่ากับ 0.009 และ 0.019) ผลการสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการเรียนการสอน ด้านการประยุกต์นวัตกรรมเพื่อการรณรงค์ปลูกจิตสำนึก ด้านนโยบายและบริการ และด้านการส่งเสริมบทบาทของมหาวิทยาลัย

คำสำคัญ: พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, ปัจจัยส่วนบุคคล, นักศึกษา

Abstract

This research aimed 1) to study personal factors related to environmental conservation behavior of students at Rajamangala University of Technology Thanyaburi, and 2) to synthesize the enhancing environmental conservation behavior of students Rajamangala University of Technology Thanyaburi. This research was a mixed research design. The sample group of quantitative method was 434 students who enrolled in the social and environmental course and 88 students for qualitative method. The tools used in the research were questionnaires and small group meetings. Statistics used in quantitative research were frequency, percentage, mean, standard deviation, chi-square test at the statistical significance level at 0.05, and content analysis for qualitative research. The results found that the overall environmental conservation behavior was at a high level at the mean 2.45, the standard deviation at 0.65. The personal factors, gender and year of study, found a relationship on the environmental conservation behavior of students of Rajamangala University of Technology Thanyaburi statistically significant at 0.05 (chi-square was 0.009 and 0.019). The results of the synthesis of guidelines for enhancing environmental conservation behavior consisted of 4 aspects; learning and teaching, applying innovation for raising awareness campaign, policy and service, and supporting role of university.

Keywords: environmental conservation behavior, personal factors, students

บทนำ

รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จึงได้พยายามหาทางแก้ไข ฟื้นฟู มาตามลำดับ ด้วยการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับชาติทั้งระยะสั้น (5 ปี) และระยะยาว (10-20 ปี) โดยให้ความสำคัญกับการจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูในระดัที่ยั่งยืน แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จในระดับดีเท่าที่ควร ดังปรากฏอยู่ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในหัวข้อยุทธศาสตร์ที่ 4 ขับเคลื่อนการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals) ขององค์การสหประชาชาติ โดยกำหนดตัวชี้วัดที่สำคัญคือ ประชาชนมีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Pollution Control Department, 2017) นอกจากนั้นยังกำหนดให้ วันที่ 5 มิถุนายนเป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก วันที่ 4 ธันวาคมเป็นวันสิ่งแวดล้อมไทย วันที่ 20 กันยายนเป็นวันอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ คูคลองแห่งชาติ และวันสำคัญทางสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อรณรงค์และสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนได้ให้ความสำคัญและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของประเทศเพิ่มมากขึ้น

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งในส่วนของพฤติกรรมที่แสดงออกทางการกระทำนั้นมีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวก โดยมีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ บำรุงรักษา ป้องกันแก้ไข บำรุง พัฒนาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น และพฤติกรรมที่แสดงออกในส่วนของความรู้สึกที่เล็งเห็นถึงความสำคัญ ทั้งความรัก ความผูกพันที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (พรณิภา เหมสมศรี, 2561) รวมถึงพฤติกรรมที่ต้องการปกป้องสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องกระทำอย่างรอบคอบ ลดผลกระทบเชิงลบของผู้กระทำต่อธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการส่งผลของบรรทัดฐานส่วนบุคคลของพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Anthony & Tomas, 2020) แรงจูงใจที่แสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาด้วยความรักและความเอาใจใส่ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ตลอดจนความตระหนัก ค่านิยม และมุมมองส่วนบุคคลที่มุ่งส่งเสริมและฟื้นฟูเพื่อให้สิ่งแวดล้อมคงอยู่อย่างยั่งยืน (Ute & William, 2020) นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมระดับ 4 และ 5 ดาวในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า พนักงานมีส่วนร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์น้ำ

ของโรงแรมอยู่ในระดับมาก (Songsoonthornwong, 2007) ดังนั้น แนวทางส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถทำได้โดยการให้ความรู้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรนั้น เพื่อให้เกิดความรักความหวงแหนและพร้อมที่จะช่วยกันดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้คงความสวยงามและทรงคุณค่าอย่างยั่งยืน (ไพฑูริย์ พิมดี, 2559) นอกจากนี้ นงนภัส คู่วรัญญู เทียงกมล (2554) และชุลีวรรณ ปรานีธรรม (2560) กล่าวว่า การเสริมสร้างแรงบันดาลใจและพฤติกรรมการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ต้องอาศัยสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นและสนับสนุน คือบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี เหตุการณ์ที่น่าประทับใจ สิ่งแวดล้อมที่น่าประทับใจ และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อ อย่างไรก็ตาม ไพฑูริย์ พิมดี (2559) กล่าวว่าแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ต้องมีการกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนอย่างหนัก และการจัดทำคู่มือประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

สิ่งแวดล้อมศึกษา นับเป็นเป้าหมายหนึ่งของการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ระบุว่า สถานศึกษาจะต้องให้การศึกษแก่เยาวชนเพื่อให้มีความรู้และประสบการณ์ที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2551) สอดคล้องกับตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ที่กำหนดว่า การสอนวิทยาศาสตร์จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความซาบซึ้ง ห่วงใย มีพฤติกรรม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่า ถึงแม้ว่าการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเตรียมประชาชนให้เป็นผู้รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมจะมีความสำคัญ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ หากแต่พบว่ามิจานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาครูให้เป็นผู้รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อย (Tal, 2010) จากการทบทวนงานวิจัยของประเทศไทยที่ผ่านมา พบว่า การเตรียมความพร้อมให้แก่ครูในด้านสิ่งแวดล้อมศึกษาของสถาบันผลิตครู คือหัวใจสำคัญที่สนับสนุนให้ครูสามารถจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (McKeown-Ice, 2000) ในทางกลับกันความอ่อนแอในการเตรียมครูจะกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ส่งผลให้การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาไม่ประสบความสำเร็จ (Knapp, 2000)

อย่างไรก็ดี การที่นิสิต นักศึกษา และครูอาจารย์ จะสามารถสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาได้นั้นจำเป็นต้องเป็นผู้รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมเสียก่อน และการจะเป็นผู้รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อยสี่ประการ ได้แก่ความรู้ ทักษะ เจตคติ

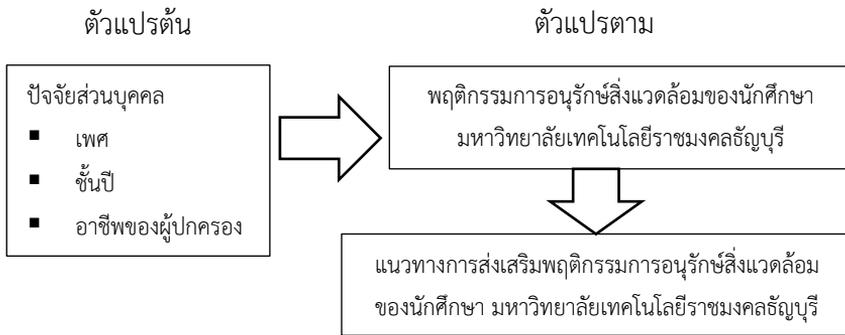
และพฤติกรรม ซึ่งบรรดาองค์ประกอบเหล่านี้ เจตคตินับเป็นตัวแปรสำคัญของการเป็นผู้รู้ เรื่องสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป้าหมายของสิ่งแวดล้อมศึกษาคือการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม (Tuncer et al., 2009) เนื่องจากเจตคติเป็นหนึ่งในตัวแปรสำคัญที่นำไปสู่การแสดง พฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าเจตคติด้านสิ่งแวดล้อมมีความ สัมพันธ์อย่างมากกับความมุ่งมั่นในการแสดงพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้มีงานวิจัย ในโรงเรียนจำนวนมากที่ศึกษาพฤติกรรมและทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน ในขณะที่ทางมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรีนั้นมีการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การสอน และปลูกฝังนักศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อนึ่ง คณะผู้วิจัยส่วนหนึ่งเป็นผู้สอนในรายวิชาทางสิ่งแวดล้อมที่ในแต่ละภาคการศึกษานั้นมีผู้เรียน วิชาที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจำนวนมากจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความ สัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา เพื่อหาแนวทางส่งเสริมนักศึกษา ให้เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบในการร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
2. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กรอบแนวคิดการวิจัย

การสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จำเป็นที่ต้องรับรู้พฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันก่อน เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์ปัจจัย ที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งนับเป็นโอกาสในการเสริมสร้างพฤติกรรม ดังกล่าว เมื่อได้ข้อมูลดังกล่าวมาแล้วจะต้องทำการวิเคราะห์ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิด การส่งเสริมพฤติกรรมอย่างยั่งยืนจากฐานราก โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed research method) โดยการศึกษาพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาเป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมและความสัมพันธ์ และการประชุมกลุ่มย่อยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาร่วมกันจากข้อมูลที่มาจากผลการวิจัยในเชิงปริมาณ วิธีดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษาที่ 2565 จำนวน 1,077 คน (สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์, 2565)

กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Yamane

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n หมายถึง จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการคำนวณ

N หมายถึง จำนวนประชากรเป้าหมาย ได้แก่ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษาที่ 2565 จำนวน 1,077 คน

e หมายถึง ความคลาดเคลื่อนสูงสุดที่ยอมรับได้ในกลุ่มตัวอย่างนี้ ซึ่งกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 292 ตัวอย่าง เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการเก็บข้อมูลและการตอบแบบสอบถามออนไลน์ที่

อาจเกิดขึ้น จึงดำเนินการแจกแบบสอบถามออนไลน์ให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อมผ่านอาจารย์ผู้สอน และกลุ่มตัวอย่างตอบกลับมามีจำนวน 434 คน

2. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลและคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา ซึ่งลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (Rating scale) มี 4 ระดับ คือ ระดับไม่ปฏิบัติเลย ปฏิบัติบางครั้ง ปฏิบัติบ่อยครั้ง และปฏิบัติทุกครั้ง จำนวน 14 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น ระดับสูง 2.00-3.00 คะแนน ระดับปานกลาง 1.00-2.00 คะแนน และระดับต่ำ 0.00-1.00 คะแนน เครื่องมือในการวิจัยนี้ถูกตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล ด้านสิ่งแวดล้อมศึกษา และด้านวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างและความตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร คือนักศึกษาในรายวิชามหาวิทยาลัยสีเขียว จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของ Cronbach เท่ากับ .79 และได้ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา IOC มากกว่า 0.50

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการประชุมกลุ่มย่อย (small group discussion) กับนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม ใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) โดยคณะผู้วิจัยกำหนดรายการข้อคำถาม (Checklist Interview questions) ไว้กว้าง ๆ เพื่อให้ นักศึกษาเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขอความร่วมมือประสานงานกับอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม เพื่อขออนุญาตดำเนินการวิจัยและจัดเก็บข้อมูลการวิจัยในนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษาที่ 2565 โดยแจกแบบสอบถามผ่านออนไลน์ให้นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อมผ่านอาจารย์ผู้สอน โดยให้ระยะเวลา 1 สัปดาห์ในการดำเนินการตอบแบบสอบถาม และมีกลุ่มตัวอย่างตอบกลับมามีจำนวน 434 คน

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น เป็นการประชุมกลุ่มย่อยเก็บข้อมูลจากนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 จำนวน 48 คน และกลุ่มที่ 2 จำนวน 40 คน รวมทั้งสองกลุ่มจำนวน 88 คน เพื่อระดมความคิดเห็นของนักศึกษา

โดยให้ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) คณะผู้วิจัย จึงแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 10 กลุ่ม ๆ ละ 7-9 คน ดำเนินการเก็บข้อมูล 2 วัน คือ เมื่อวันพุธที่ 14 ธันวาคม 2565 เวลา 13.00-16.00 น. (กลุ่มที่ 1-5) และวันจันทร์ที่ 19 ธันวาคม 2565 เวลา 09.00-12.00 น. (กลุ่มที่ 6-10) ณ อาคารเรียนรวมและปฏิบัติการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี โดยคณะผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัยและนำเสนอสรุปผลการวิจัยในเชิงปริมาณ แล้วอธิบายเครื่องมือในการวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) แล้ว จึงให้แต่ละกลุ่มได้พูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และประสบการณ์ แล้วร่วมวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากคณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามและนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามมาลงรหัส (coding) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการประมวลผล เพื่อวิเคราะห์หาปัจจัยปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา โดยการหาสถิติ Chi-square ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (IBM SPSS Statistic Version 23.0)

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการประชุมกลุ่มย่อยนั้นเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยนำเนื้อหาที่ได้จากการประชุมในแต่ละกลุ่มมาหาจุดร่วม (Common Quote) เพื่อสรุป นำเสนอ และสังเคราะห์เป็นแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 61.98 เปรียบเทียบกับร้อยละ 38.02) ชั้นปีของนักศึกษาส่วนใหญ่คือชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 42.17 ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้างบริษัทเอกชน ร้อยละ 32.95 รองลงมา คือ ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 16.36 และค้าขาย ร้อยละ 15.67 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

	ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	165	38.02
	หญิง	269	61.98
ชั้นปี	ปี 1	219	50.46
	ปี 2	25	5.76
	ปี 3	1	0.23
	ปี 4	183	42.17
	อื่น ๆ เช่น ปี 5 ปี 6 เป็นต้น	6	1.38
อาชีพของผู้ปกครอง	ไม่ได้ประกอบอาชีพ	47	10.83
	เกษตรกร	20	4.60
	ค้าขาย	68	15.67
	ธุรกิจส่วนตัว	71	16.36
	ประมง	4	0.92
	รับจ้าง/ลูกจ้างบริษัทเอกชน	143	32.95
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	44	10.14
	อื่น ๆ	37	8.53

การวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับสูง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.45 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.65 เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า ปิดไฟ ปิดพัดลม หลังเลิกใช้งาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41) รองลงมาคือการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากเบอร์ 5 (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50) และการใช้น้ำประปาอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.62 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ปิดไฟ ปิดพัดลม หลังเลิกใช้งาน	2.84	0.41	สูง
2. ปิดไฟและถอดปลั๊กเมื่อเลิกใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกครั้ง	2.59	0.64	สูง
3. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากเบอร์ 5	2.75	0.50	สูง
4. การใช้พัดลมแทนเครื่องปรับอากาศ	2.42	0.67	สูง
5. การใช้หลอดประหยัดพลังงานแทนหลอดไฟแบบไส้	2.50	0.65	สูง
6. การใช้ก๊าซธรรมชาติแทนการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง	1.96	0.90	ปานกลาง
7. การใช้พลังงานที่ลดมลพิษสิ่งแวดล้อม	2.23	0.79	สูง
8. การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรสิ่งแวดล้อม	2.53	0.62	สูง
9. การคัดแยกขยะก่อนทิ้งลงถังขยะ	2.23	0.72	สูง
10. การลดการใช้ขยะที่ย่อยสลายยาก	2.29	0.69	สูง
11. การนำขยะรีไซเคิลมาใช้ประโยชน์ใหม่	2.26	0.75	สูง
12. การลดปริมาณขยะโดยใช้ถุงผ้าแทน	2.53	0.61	สูง
13. การรับประทานอาหารทั้งลงถึงแยกเศษอาหารก่อนทิ้งลงถังขยะ	2.53	0.64	สูง
14. การใช้น้ำประปาอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด	2.62	0.56	สูง
รวม	2.45	0.65	สูง

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา พบว่า เพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า chi-square เท่ากับ 0.009 กล่าวคือเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ชั้นปีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยมีค่า chi-square เท่ากับ 0.019 กล่าวคือ นักศึกษาที่ศึกษาชั้นปีที่ 1 มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าชั้นปีที่ 2-4 และชั้นปีอื่น ๆ สำหรับอาชีพของครอบครัวพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา (ค่า sig เท่ากับ 0.568) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
ของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ปัจจัยส่วนบุคคล		ปฏิบัติต่ำ	ปฏิบัติปานกลาง	ปฏิบัติสูง	Pearson Chi-Square	Asymptotic Significance (2-sided)		
เพศ								
ชาย	จำนวน	1	39	125	9.314 [*]	0.009		
	ร้อยละ	0.2%	9.0%	28.8%				
หญิง	จำนวน	0	36	233				
	ร้อยละ	0.0%	8.3%	53.7%				
ชั้นปี								
ปี 1	จำนวน	0	43	176			18.328 [*]	0.019
	ร้อยละ	0.0%	9.9%	40.6%				
ปี2	จำนวน	1	3	21				
	ร้อยละ	0.2%	0.7%	4.8%				
ปี3	จำนวน	0	0	1				
	ร้อยละ	0.0%	0.0%	0.2%				
ปี4	จำนวน	0	28	155				
	ร้อยละ	0.0%	6.5%	35.7%				
อื่น ๆ	จำนวน	0	1	5				
	ร้อยละ	0.0%	0.2%	1.2%				
อาชีพของผู้ปกครอง								
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	จำนวน	0	6	41	12.474 [*]	0.568		
	ร้อยละ	0.0%	1.4%	9.4%				
เกษตรกร	จำนวน	0	7	13				
	ร้อยละ	0.0%	1.6%	3.0%				
ค้าขาย	จำนวน	0	12	56				
	ร้อยละ	0.0%	2.8%	12.9%				
ธุรกิจส่วนตัว	จำนวน	1	14	56				
	ร้อยละ	0.2%	3.2%	12.9%				
ประมง	จำนวน	0	1	3				
	ร้อยละ	0.0%	0.2%	0.7%				
รับจ้าง/ลูกจ้างบริษัทเอกชน	จำนวน	0	22	121				
	ร้อยละ	0.0%	5.1%	27.9%				
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	จำนวน	0	9	35				
	ร้อยละ	0.0%	2.1%	8.1%				
อื่น ๆ	จำนวน	0	4	33				
	ร้อยละ	0.0%	0.9%	7.6%				
รวม	จำนวน	1	75	358				
	ร้อยละ	0.2%	17.3%	82.5%				

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญที่ 0.05

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การประชุมกลุ่มย่อยและเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เป็นการประยุกต์เทคนิคการวิเคราะห์อย่างง่ายเพื่อให้นักศึกษาได้คิดวิเคราะห์และนำเสนออย่างอิสระแล้วมาจัดกลุ่มประเด็นเพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. จุดแข็ง (Strengths) การส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษาพบว่า มี 3 ประเด็น คือ นักศึกษา การสื่อสาร และสภาพทางกายภาพของมหาวิทยาลัย โดยกลุ่มตัวอย่างเห็นตรงกันว่า นักศึกษาค่อนข้างตระหนักรู้เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อมพอสมควร เช่น นักศึกษาอยากมีส่วนช่วยลดปัญหาภาวะโลกร้อน มีจิตสำนึกในการทิ้งขยะ เป็นต้น มีความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่เกณฑ์ดี และมีความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในด้านการสื่อสาร พบว่า มหาวิทยาลัยและนักศึกษามีการรณรงค์เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสม่ำเสมอ เช่น การคัดแยกขยะ รณรงค์การทิ้งขยะ มีชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ เป็นต้น และประเด็นสภาพทางกายภาพของมหาวิทยาลัยที่เอื้อให้เกิดพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้วยสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่นและช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 จำนวนความถี่ของจุดแข็งในการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

จุดแข็ง/Strengths (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)	กลุ่มที่										รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
S1 ด้านนักศึกษา											7
S1.1 มีความตระหนักรู้เรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม				✓	✓			✓	✓		4
S1.2 มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม					✓			✓	✓		3
S2 ด้านการสื่อสาร											5
S2.1 มหาวิทยาลัยและตัวนักศึกษามีการรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสม่ำเสมอ					✓	✓	✓		✓		4
S2.2 กระจายข่าวสารและให้ความรู้ได้รวดเร็ว						✓					1
S3 ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ											10
S3.1 มหาวิทยาลัยมีความร่มรื่นและรักษาสมดุลทางนิเวศ				✓	✓			✓	✓		4
S3.2 มหาวิทยาลัยที่มีพื้นที่สีเขียวมาก		✓	✓				✓				3
S3.3 มหาวิทยาลัยเป็นพื้นที่ปลอดภัย/แหล่งนันทนาการ			✓	✓							2
S3.4 มีการนำกังหันน้ำชัยพัฒนาใช้บำบัดน้ำเสีย					✓						1
S4 ด้านการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก											5
S4.1 มีแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		✓	✓								2
S4.2 มีรถพลังงานไฟฟ้ารับส่งภายในมหาวิทยาลัย										✓	1
S4.3 ร้านค้าให้ความร่วมมือลดการเกิดขยะ	✓										1
S4.4 มีชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		✓									1

2. จุดอ่อน (Weaknesses) จากการประชุมกลุ่มย่อยในการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่าประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นตรงกันคือ ด้านนักศึกษาและด้านการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก แม้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่จะมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่บางส่วนยังขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและขาดแรงจูงใจในการแยกขยะ เช่น ทิ้งขยะไม่เป็นที่ เป็นต้น และด้านการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่า ถึงขยะมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะถึงขยะแบบแยกประเภท และจำนวนรถพลังงานไฟฟ้าที่ให้บริการในมหาวิทยาลัยยังไม่เพียงพอในช่วงเวลาเร่งด่วน จึงต้องนำรถส่วนตัวมาเอง ส่งผลให้มีการจราจรติดขัดในช่วงเวลาเร่งด่วน เกิดมลพิษทางเสียงและอากาศตามมา (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนความถี่ของจุดอ่อนในการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

จุดอ่อน/Weaknesses (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)	กลุ่มที่										รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
W1 ด้านนักศึกษา											8
W1.1 นักศึกษาบางส่วนยังขาดแรงจูงใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		✓		✓				✓		✓	4
W1.2 นักศึกษาบางส่วนยังขาดวินัย/ไม่ให้ความร่วมมือ					✓			✓			2
W1.3 นักศึกษาบางส่วนยังขาดความเข้าใจการคัดแยกขยะ	✓					✓					2
W2 ด้านการจัดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก											19
W2.1 ถึงขยะแยกประเภทมีจำนวนไม่เพียงพอ		✓			✓	✓		✓	✓		5
W2.2 จำนวนรถพลังงานไฟฟ้าที่ให้บริการไม่เพียงพอ		✓		✓		✓				✓	4
W2.3 มีขยะในแหล่งน้ำทำให้น้ำเสีย			✓	✓							2
W2.4 พื้นที่สำหรับการแยกขยะไม่เพียงพอ					✓			✓			2
W2.5 การบริโภคก่อให้เกิดขยะและของเสีย		✓							✓		2
W2.6 นักศึกษามีจำนวนมาก ทำให้มหาวิทยาลัยขยายตัว		✓									1
W2.7 สัญลักษณ์ที่ถึงขยะไม่ชัดเจน ทำให้ทิ้งขยะผิดถัง						✓					1
W2.8 ไม่มีจุดแยกขยะที่เป็นสัดส่วน								✓			1
W2.9 มีการเผาขยะในที่โล่ง				✓							1

3. โอกาส (Opportunities) จากการประชุมกลุ่มย่อยในการส่งเสริมพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษา พบว่าประเด็นที่เห็นตรงกันคือ ด้านนโยบาย เนื่องด้วยภาครัฐและเอกชนมีนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อลดภาวะโลกร้อน เช่น การส่งเสริมให้ใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก ทำให้กิจกรรมได้รับการสนับสนุน มีการให้แต้มผู้ที่ไม่รับถุงพลาสติก และการใช้ถุงพลาสติกมาเป็นถุงกระดาษ เป็นต้น นอกจากนี้มหาวิทยาลัยยังมีนโยบายที่มุ่งเป็นมหาวิทยาลัยสีเขียวด้วย และด้านกฎหมายได้มีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวดขึ้นเพื่อลงโทษผู้กระทำผิด เช่น ผู้ทิ้งขยะ ปล่อยน้ำเสีย เป็นต้น (ตาราง 6)

ตารางที่ 6 จำนวนความถี่ของโอกาสในการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

โอกาส/Opportunities (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)	กลุ่มที่										รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
O1 ด้านนโยบาย											7
O1.1 ภาครัฐและเอกชนมีนโยบายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	✓				✓			✓	✓		4
O1.2 นโยบายมหาวิทยาลัยสีเขียว					✓			✓			2
O1.3 ภาครัฐสนับสนุนรถยนต์ไฟฟ้าเพื่อลดมลพิษทางอากาศ										✓	1
O2 ด้านกฎหมาย											2
O2.1 มีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวดขึ้น									✓	✓	2

4. อุปสรรค (Threats) ในการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษาพบว่า มีอุปสรรค 3 ประเด็นใหญ่ คือ การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ขยะมากขึ้นโดยเฉพาะขยะติดเชื้อ เช่น หน้ากากอนามัย เป็นต้น ทำให้การรักษาสิ่งแวดล้อมทำได้ยาก เช่น โครงการทางเดียวกันไปด้วยกันไม่ได้ เป็นต้น ด้านมนุษย์และพฤติกรรมมนุษย์ พบว่า การให้ทรัพยากรที่เยอะเกินไปของของมนุษย์จนเป็นพฤติกรรมความเคยชินยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ และด้านสถานการณ์มลพิษและของเสียโดยเฉพาะสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทำให้ขยะมากขึ้นโดยเฉพาะขยะติดเชื้อ เช่น หน้ากากอนามัย เป็นต้น และด้านมนุษย์และพฤติกรรมมนุษย์ พบว่า การให้ทรัพยากรที่เยอะเกินไปของของมนุษย์ จนเป็นพฤติกรรมความเคยชินยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ และสุดท้ายในด้านสถานการณ์มลพิษและของเสีย พบว่า การนำเข้าขยะพลาสติกจากต่างประเทศและการรีไซเคิล (recycle) ไม่ทัน และสถานการณ์ของฝุ่น PM2.5 ที่ส่งผลให้คุณภาพอากาศเริ่มมีผลต่อสุขภาพของมนุษย์ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนความถี่ของอุปสรรคในการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

อุปสรรค/Threats (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)	กลุ่มที่										รวม
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
T1 ด้านการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19											4
T1.1 ทำให้ขยะมากขึ้นโดยเฉพาะขยะติดเชื้อ	✓					✓	✓		✓		3
T1.2 ทำให้การรักษาสิ่งแวดล้อมทำได้ยาก										✓	1
T2 ด้านมนุษย์และพฤติกรรมมนุษย์											5
T2.1 การให้ทรัพยากรที่เยอะเกินไปของมนุษย์ จนเป็นพฤติกรรมความเคยชินยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้					✓		✓	✓			3
T2.2 บุคคลภายนอกบางคนเข้ามาใช้สถานที่ขาดความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม				✓					✓		2

ตารางที่ 7 จำนวนความถี่ของอุปสรรคในการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (ต่อ)

อุปสรรค/Threats (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)	กลุ่มที่										รวม	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
T3 ด้านสถานการณ์มลพิษและของเสีย												10
T3.1 ฝุ่น PM2.5เริ่มมีผลต่อสุขภาพ				✓					✓	✓		3
T3.2 การนำเข้าขยะพลาสติกจากต่างประเทศ					✓			✓				2
T3.3 ประชาชนยังยึดกับการแก้ปัญหาขยะแบบเดิม ๆ						✓						1
T3.4 ร้านค้ายังคงให้ถุงพลาสติกเพื่อรักษาฐานลูกค้า						✓						1
T3.5 ร้านอาหารมีการปล่อยน้ำเสียลงคลอง									✓			1
T3.6 มลพิษยังไม่ค่อยได้รับการดูแลรักษาเท่าที่ควร			✓									1
T3.7 ในช่วงฤดูฝนการเดินทางโดยรถสาธารณะไม่สะดวก							✓			✓		2

อภิปรายผล

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 61.98 กับร้อยละ 38.02) ศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 42.17 ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้างบริษัทเอกชน ร้อยละ 32.95 การวิเคราะห์พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ระดับการปฏิบัติโดยรวมอยู่ในระดับสูง (ค่าเฉลี่ย 2.45) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ปิดไฟ ปิดพัดลม หลังเลิกใช้งาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 2.84) รองลงมาคือ การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลากเบอร์ 5 (ค่าเฉลี่ย 2.75) และการใช้น้ำประปอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (ค่าเฉลี่ย 2.62) พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูงในทุกด้าน สอดคล้องกับ Songsoonthornwong (2007) ได้ทำการศึกษาในโรงแรมระดับ 4 และ 5 ดาว ในกรุงเทพมหานคร พบว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพนักงานโรงแรมในหลายระดับนั้นมีการมีส่วนร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์อยู่ในระดับมาก อาจกล่าวได้ว่า สิ่งแวดล้อมศึกษาในประเทศไทยได้ให้องค์ความรู้และสร้างจิตสำนึกได้ดี จึงทำให้ระดับการพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอยู่ในระดับที่ดี ถึงแม้ว่างานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการผลิตและพัฒนาครูให้เป็นผู้รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นมีเพียงเล็กน้อย (Tal, 2010)

ส่วนผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา พบว่า เพศและระดับชั้นปีมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 กล่าวคือเพศหญิงมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าเพศชาย และนักศึกษาที่ศึกษาชั้นปีที่ 1 มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าชั้นปีที่ 2-4 และชั้นปีอื่น ๆ สำหรับอาชีพของครอบครัว พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ค่า sig เท่ากับ 0.568) งานวิจัยนี้จึงมีส่วนช่วยต่อยอดองค์ความรู้ทางวิชาการว่า การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยยังอยู่ในเกณฑ์ที่ดี โดยเพศและชั้นปีเป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สอดคล้องกับงานวิจัยของนางนภัศ คำวีรญาญ เทียงกมล (2554) และชุลีวรรณ ปราณีธรรม (2560) ที่พบว่าเพศที่แตกต่างกันมีความประทับใจและการรับรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน ภาครัฐควรส่งเสริมหรือกล่าวคำชื่นชมโดยพิจารณาจากจำนวนและเพศของประชาชนในพื้นที่หรือนักท่องเที่ยว หรือมีการให้รางวัลกับผู้ที่ทำดีและรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดี นอกจากนี้ ไพฑูรย์ พิมติ (2559) กล่าวว่าแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมีหลายแนวทาง อาทิ การใช้มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองทรัพยากรโดยกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดหรือฝ่าฝืนอย่างหนัก และการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีจุดมุ่งหมายที่ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงบวก โดยการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ การบำรุงรักษา ป้องกันแก้ไข บำรุงและพัฒนาพื้นที่สิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น (พรพรนิภา เข้มสมศรี, 2561) รวมถึงพฤติกรรมที่ต้องการปกป้องสิ่งแวดล้อมซึ่งต้องกระทำอย่างรอบคอบ ลดผลกระทบเชิงลบต่อธรรมชาติ โดยพฤติกรรมของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการส่งผลของบรรทัดฐานส่วนบุคคลของพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Anthony & Tomas, 2020) แรงจูงใจที่แสดงพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาด้วยความรักและความเอาใจใส่ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ตลอดจนความตระหนัก คำนึง และมุมมองส่วนบุคคลที่มุ่งส่งเสริมและฟื้นฟูเพื่อให้สิ่งแวดล้อมคงอยู่อย่างยั่งยืน (Ute & William, 2020) จากการทบทวนวรรณกรรมและผลการวิจัย สามารถนำมาสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา ดังนี้

1. ด้านการเรียนการสอนเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรดำเนินการสอนตั้งแต่ระดับชั้นปีที่ 1 หรือตั้งแต่เริ่มแรกที่เข้าศึกษา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและนำไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากผลการวิจัยนี้พบว่าปัจจัยที่ส่วนบุคคลคือ เพศและชั้นปีนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษา โดยนักศึกษาที่ศึกษาชั้นปีที่ 1 มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าชั้นปีที่ 2-4

2. ด้านการประยุกต์นวัตกรรมเพื่อการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้เกิดพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่นักศึกษา ควรนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและ

ดึงดูดใจให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องจากผลการวิจัยนี้พบว่านักศึกษามีพฤติกรรมและความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยรวมอยู่ในระดับสูง (S11, S12) โดยเป็นผลจากมหาวิทยาลัยมีแผนรณรงค์เรื่องการอนุรักษ์อย่างสม่ำเสมอ (S21, S22) เมื่อมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีจะเป็นตัวกระตุ้นให้นักศึกษาบางส่วนที่ยังขาดจิตสำนึก (W11, W12, W13) เกิดแรงจูงใจให้มีพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

3. ด้านนโยบายและบริการของมหาวิทยาลัยเพื่อส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรดำเนินการอย่างครบวงจรโดยเริ่มตั้งแต่มหาวิทยาลัยมีนโยบายส่งเสริมให้ลดขยะต้นทาง (W25, T33, T34) แล้วมีการบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง (O21) จัดพื้นที่สำหรับการคัดแยกขยะและจัดเตรียมถังขยะที่แยกประเภทกระจายทั่วพื้นที่ (W24,) ป้ายสัญลักษณ์ที่ชัดเจน (W24, W27) จัดกิจกรรมรณรงค์ให้เกิดการแยกขยะอย่างสม่ำเสมอ (W23) และควรสำรวจเวลาให้บริการรถไฟฟ้ายรับส่งภายในมหาวิทยาลัยให้เพียงพอต่อความต้องการในช่วงเวลาเร่งด่วน (W22) ซึ่งช่วยบรรเทาปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงเร่งด่วน ลดมลพิษทางอากาศ (O12, O13) และสนับสนุนนโยบายของภาครัฐในการลดปัญหาโลกร้อนได้ (O11)

4. ด้านการส่งเสริมบทบาทของมหาวิทยาลัยให้เป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน จากจุดแข็งที่มหาวิทยาลัยมีนักศึกษาจากชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (S44) นับว่าเป็นผู้มีความสนใจและส่งเสริมให้เป็นแกนนำนักศึกษาในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งมหาวิทยาลัยมีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น (S31) เป็นพื้นที่ปลอดภัย เป็นแหล่งนันทนาการ (S33) และมีแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายในมหาวิทยาลัย (S41) กิจกรรมของมหาวิทยาลัยจึงส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมในภาพรวม

รูปที่ 2 แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

1.1 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดในการอนุรักษ์กับแนวทางการสอนวิชาด้านสิ่งแวดล้อม การประยุกต์ความรู้และเชื่อมโยงประสบการณ์และความรู้เดิมเพื่อสร้างองค์ความรู้หรือนวัตกรรมใหม่ผ่านกระบวนการคิดและประสบการณ์ของผู้เรียน

1.2 ควรออกแบบการเรียนรู้ให้กลมกลืนกับมิติการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวของผู้เรียน โดยออกแบบการเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทของชุมชนและสังคม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยต่อไป

2.1 ควรมีการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนรูปแบบอื่นเปรียบเทียบ เช่น การสอนแบบใช้กรณีศึกษาและเกมเป็นฐานการเรียนรู้ บทเรียนสำเร็จรูปผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น

2.2 ควรมีการศึกษาว่ากลุ่มผู้เรียนที่มีพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับน้อยนั้นมีวิธีการเสริมสร้างความรู้เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมในระดับที่มากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณท่านคณบดีคณะศิลปศาสตร์ รองคณบดีฝ่ายบริหารและวางแผน และคณาจารย์ที่สอนในรายวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม หัวหน้าและคณาจารย์สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ที่ให้ความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลการวิจัยและสนับสนุนงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงมาด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2551). **แผนหลักสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2551-2555)**. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.

ชวลีวรรณ ปราณีธรรม. (2560). พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในขณะท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี**, 6(1), 24-32.

นงนภัส คู่วรัญญู เทียงกมล. (2554). **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรธนิภา เข็มสมัคร. (2561). **ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1**. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ไพฑูริย์ พิมพ์ดี. (2559). พฤติกรรมการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของนักศึกษา: การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน. **วารสารวิจัยและพัฒนา มจร.**, 9(3), 317-326.
- สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์. (2565). **สถิตินักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชาสังคมกับสิ่งแวดล้อม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565**. ปทุมธานี: สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- Anthony, C. & Thomas, D. A. (2020). **Organizational Learning: A Theory of Action Perspective**. Reading, M.A.: Addison-Wesley.
- Knapp, D. (2000). The Thessaloniki declaration: A wake-up call for environmental education. **The Journal of Environmental Education**, 31(3), 32–39.
- McKeown-Ice, R. (2000). Environmental education in the United States: A survey of preservice teacher education programs. **The Journal of Environmental Education**, 32(1), 4–11.
- Pollution Control Department. (2017). **Draft of Water Quality Management Strategy in Thailand (2017-2036)**. Bangkok: Ministry of Natural Resources and Environment.
- Songsoonthornwong, C. (2007). **Participative Behaviors in Natural Resources and Environmental Conservation of Hotel Personnel: A case study in the 4 and 5- Star Hotel in Bangkok**. Bangkok: Dusit Thani College.
- Tal, T. (2010). Pre-service teachers' reflections on awareness and knowledge following active learning in environmental education. **International Research in Geographical and Environmental Education**, 19(4), 263–276.
- Tuncer, G., Tekkaya, C., Sungur, S., & Cakiroglu, J. (2009). Assessing pre-service teachers' environmental literacy in Turkey as a mean to develop teacher education programs. **International Journal of Educational Development**, 29(4), 426–436.
- Ute, J. D., & William, C. (2020). Environmental concern and environmental purchase intentions: The mediating role of learning strategy. **Journal of Business Research**, 68(9), 1974-1981.

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านกรณีศึกษา:

ตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

GUIDELINES FOR PROMOTING LOCAL WISDOM ON LOCAL HERBS : CASE STUDY, PONGPUEI SUBDISTRICT, MUEANG BUENG KAN DISTRICT, BUENG KAN PROVINCE

นำพล แปนเมือง^{*}, ปภาภัสสร ธีระพัฒน์วงศ์ และ เพชรรัตน์ รัตนชมภู

Namphon Panmueng^{*}, Paphaphat Thiraphatthanavong and Pecharut Ruttanachompoo

สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Division Thai Traditional Medicine, Faculty of Science, Udon Thani Rajabhat University

Received: 23 November 2022

Revised: 21 March 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ และ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรในพื้นที่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่าบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือยในปัจจุบันชุมชนยังคงมีการใช้สมุนไพรเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่การดำรงชีพ โดยมีหมอยาสมุนไพรการใช้สมุนไพรจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ มีการสร้างอาชีพจากสมุนไพรแก่ชุมชนรวมถึงการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปสมุนไพร และปลูกสมุนไพร โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของภาครัฐที่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย พบว่าภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมองค์ความรู้สมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนรวมถึงส่งเสริมการปลูกสมุนไพร แต่เพื่อการพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นควรได้รับการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มดังนี้ 1) อบรม

^{*} Corresponding author: นำพล แปนเมือง

E-mail: namphon@udru.ac.th

การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน 2) ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แบบใหม่และการตลาดออนไลน์ 3) ส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และ 4) ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่ชุมชน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, สมุนไพรพื้นบ้าน

Abstract

The objectives of this research were to study the context of local wisdom on local herbs in Pong Puei sub-district and to study methods for promoting local wisdom on local herbs in Pong Puea Sub-district, Mueang Bueng Kan District, Bueng Kan Province This is a qualitative research using in-depth interviews. The study found that the context of local wisdom on local herbs in Pong Puei sub-district at present, the community still uses herbs as one of the four factors of liveing with herbal medicine. The use of herbs from local wisdom to bring to career creation from herbs for the community, including the establishment of a herbal processing group and growing herbs. It is supported by government agencies that recognize the importance of local wisdom. to promote local wisdom on local herbs to support the economy and society in Pong Puei Sub-district. The government has played a role in promoting modern technology in product processing on local herb and has the processing groups established in the community, including the promotion of herbal planting. As for the development of work to increase efficiency, the government should be encourage the group as follows: 1) training on the use of modern technology in processing local herbs 2) promoting the creation of new products and online marketing 3) promoting the preparation of income-expense accounts and 4) promoting the transfer of knowledge of local herbs to the community.

Keywords: Local wisdom, herbs

บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมจากประสบการณ์ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาอย่างยาวนานจนกลายเป็นแบบแผนที่ได้รับการยอมรับในสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าจากบรรพบุรุษเกิดจากการลองถูกลองผิดและปรับปรุงพัฒนาจนเกิดความเหมาะสมเมื่อนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมอย่างแพร่หลายกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (ฉวีวรรณพิทักษ์อุปถัมภ์, 2558) หนึ่งในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการใช้และถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบันคือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน เกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ของบรรพชนที่ได้สร้างสรรค์ สั่งสมผลงาน ตลอดจนการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังจากรุ่นสู่รุ่น ยังคงเห็นการใช้สมุนไพรเป็นการแพทย์ทางเลือกเพื่อการบำบัดและรักษาควบคู่กับการรักษาทางการแพทย์สมัยใหม่เป็นหนึ่งในหลักปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต (วนิดา นาคีสังข์, 2559) เช่นเดียวกับชุมชนตำบลโป่งเปือยที่ยังคงมีการใช้สมุนไพรหลากหลายชนิดในชีวิตประจำวัน ทั้งบริโภคและการรักษา ซึ่งแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาเป็นกรอบหลักในการวิเคราะห์ผลการศึกษาเนื่องจากมีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้านรวมถึงเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ประกอบด้วยการผลิต การบริโภค การจำหน่าย ซึ่งคนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับประโยชน์ (สุเทพ พันประสิทธิ์, 2555) เศรษฐกิจชุมชนมีครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะแรงงานเป็นสิ่งที่ครอบครัวมีอยู่โดยธรรมชาติไม่ต้องจ้าง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2544) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนสามารถนำมาอธิบายผลการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานราก อันจะนำไปสู่การอธิบายแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนโป่งเปือยรวมถึงการพัฒนา

การพัฒนาชุมชน (Community Development) เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นโดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชนเกิดจากความคิดริเริ่มของประชาชน ถ้าหากประชาชนไม่เกิดความคิดริเริ่มก็ใช้เทคนิควิธีการกระตุ้นให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างแท้จริง (โกวิท พวงงาม, 2553) ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน สามารถนำมาอธิบายผลการศึกษาเกี่ยวกับการแสวงหาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนโป่งเปือยเพื่อสร้างแนวทางและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาชุมชนของพื้นที่วิจัยในครั้งนี้

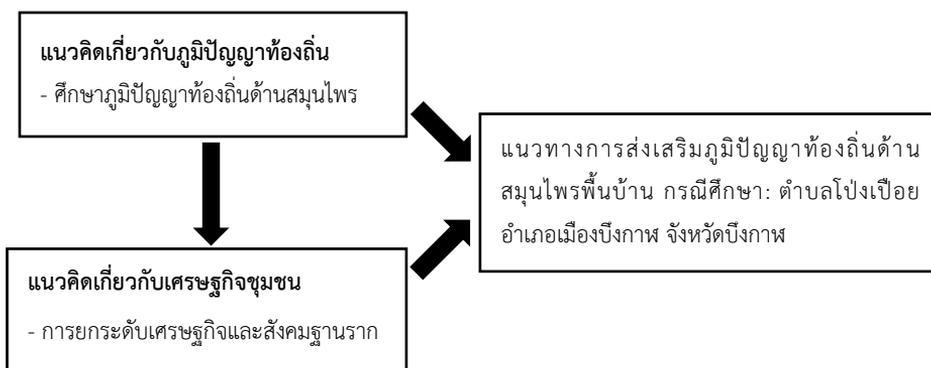
จากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานและบริบททั่วไปของชุมชนตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ พบว่าเป็นชุมชนที่มีลักษณะทางกายภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบท ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรที่พึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีลักษณะชุมชนแบบดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลให้ชุมชนดังกล่าวยังคงใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำรงชีพ อาทิ การทำเกษตร การใช้สมุนไพรในการรักษา การกินอาหารและผักพื้นบ้าน คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬเพื่อศึกษาบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน และเพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย อันจะนำไปสู่การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีกรอบแนวคิดการวิจัยในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาบริบทและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย และบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จากนั้นจึงทำการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ในลักษณะของข้อความบรรยาย (Descriptive)

2. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในชุมชนและผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพในชุมชน ตลอดจนบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในประเด็นดังกล่าว จำนวนรวมทั้งสิ้น 24 คน ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ดังนี้

- 1) ประชาชนชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญด้านสมุนไพรพื้นบ้าน จำนวน 1 คน
- 2) ผู้นำชุมชนที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพแก่ชุมชน จำนวน 7 คน
- 3) ผู้แทนกลุ่มพัฒนาอาชีพที่ดำเนินกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จำนวน 14 คน
- 4) ตัวแทนครู กศน. ในชุมชน ที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาชีพในชุมชน จำนวน 1 คน
- 5) ตัวแทนเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งเปือย ที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและอาชีพในชุมชน จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือหลักในการศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- 1) การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 2) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยการร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
- 3) การลงสำรวจข้อมูลพื้นฐานและบริบทของชุมชน และ
- 4) การศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) การศึกษาบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน

ได้แก่ 1) การลงสำรวจข้อมูลพื้นฐานและบริบทของชุมชน 2) การใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 3) การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในชุมชน และ 4) การศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยและบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การศึกษาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งชุดข้อมูลออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ชุดข้อมูลการลงสำรวจบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน 2) ชุดข้อมูลการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมด้วยการร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน 3) ชุดข้อมูลการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และ 4) การรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเขียนสรุปในลักษณะข้อความบรรยาย (Descriptive)

5. การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัยในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยเลือกมา 2 ประเภท ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Method Triangulation) และ การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data source Triangulation) ดังนี้

1) ประเด็นการสำรวจบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ใช้วิธีตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลพื้นฐานและบริบทของชุมชนที่ได้จากการสอบถามชาวบ้าน และจากเอกสารต่างๆ

2) ประเด็นแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล ซึ่งชุดข้อมูลนี้จะมาจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความสร้างข้อสรุป (Conclusion Analysis) ดังนี้

1) ประเด็นการสำรวจบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทพื้นที่จากเอกสารต่าง ๆ ใช้รูปแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลบริบทพื้นที่ที่ได้จากการสอบถาม รูปแบบกระบวนการตีความสรุปรูป (Conclusion Analysis)

2) ประเด็นแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านใช้รูปแบบกระบวนการตีความสรุปรูป (Conclusion Analysis) จากแบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้างในการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

บริบททั่วไปของตำบลโป่งเปือยเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหลายสาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ปลูกพืชสวน ทำนา และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างรายได้เสริม อาทิ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) กลุ่มแปรรูปแจ่วบองสมุนไพร กลุ่มแปรรูปปลาสาม กลุ่มจักรสาน กลุ่มยางพารา กลุ่มทอเสื่อกก เป็นต้น ส่วนในมิติทางจารีตและวัฒนธรรม พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาอีสานในการปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสาร เนื่องจากได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทางภาษามาจากประเทศลาวในอดีต และปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงนับถือศาสนาพุทธศาสนาผสมกลมกลืนกับการนับถือผีบรรพบุรุษ อาทิ ผีปู่ตา ผีหลักบ้าน ผีไร่ ผีนา เป็นต้น

บริบทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย พบว่าพื้นที่ตำบลโป่งเปือย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่เขตกึ่งราบสูงสลับกับป่าเขาตามธรรมชาติส่งผลให้มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติในหลาย ๆ ด้านเฉพาะอย่างยิ่งด้านสมุนไพรที่มีหลากหลายชนิด รวมถึงสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งในชุมชนมีหมอมกลางบ้านหรือหมอภูมิปัญญาที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการรักษาโรคเกี่ยวกับเส้นเอ็น กระดูก และกล้ามเนื้อ นอกจากนี้ยังมีหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการปรุงยาสมุนไพรเพื่อบรรเทา บำบัด รักษาอาการเจ็บป่วยของประชาชนในชุมชน

ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการปลูกสมุนไพร การใช้สมุนไพร และการแปรรูปสมุนไพร จากหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งเปือย กชน. ตำบลโป่งเปือย และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองบึงกาฬ ฯลฯ ซึ่งเกิดการต่อยอดเป็นกลุ่มสมุนไพรในชุมชน ได้แก่ กลุ่มปลูกสมุนไพรบ้านสามยอดเทวากุล กลุ่มแปรรูปเครื่องดื่มชาสมุนไพร กลุ่มแปรรูปสมุนไพร และกลุ่มแปรรูปสมุนไพรลูกประคบ เป็นต้น

จากบริบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าในชุมชนตำบลโป่งเปือยในปัจจุบันยังคงมีการใช้สมุนไพรเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่การดำรงชีพของประชาชนในพื้นที่ โดยมีหมอยาสมุนไพร และยังมี การส่งเสริม ขยายผล และต่อยอดการใช้สมุนไพรจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การสร้างอาชีพแก่ ชุมชนในรูปแบบการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปสมุนไพร โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของ ภาครัฐที่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจ และสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจ และสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย พบว่า จากบริบทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร ในตำบลโป่งเปือยสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน มาพัฒนาต่อยอดสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างมีพัฒนาการ โดยมีภาครัฐเข้ามามีบทบาทในการ หนุนเสริมองค์ความรู้สมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และมีการจัดตั้งกลุ่มแปรรูปสมุนไพร พื้นบ้านเกิดขึ้นในชุมชน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีการส่งเสริมในประเด็นดังกล่าวจากภาครัฐ อย่างจริงจัง แต่หากมองในมิติความคุ้มค่า จุดคุ้มทุน และกำไรต่อหน่วยของการแปรรูป ผลิตภัณฑ์สมุนไพรในชุมชนยังอยู่ในระดับที่ควรพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น โดยมีแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานราก ในตำบลโป่งเปือย ดังนี้

1) อบรมการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปสมุนไพรพื้นบ้าน

การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากชุมชนในยุคปัจจุบันจะต้องมีความทันสมัย สะอาด ปลอดภัยต่อผู้บริโภคเพราะมีคู่แข่งที่เป็นแหล่งทุนขนาดใหญ่มากมายการที่วิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ในชุมชนจะประสบความสำเร็จในการสร้างมูลค่าทางการตลาดได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับการใช้เครื่องจักรที่ทันสมัย อาทิ เครื่องอบแห้งสมุนไพร เครื่องบดสมุนไพร เครื่องกลั่นสมุนไพร เป็นต้น

2) ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์แบบใหม่และการตลาดออนไลน์

ภายหลังจากโลกเกิดวิกฤตการณ์โควิด ส่งผลให้เกิดสังคมยุค New Normal หรือสังคมวิถีใหม่ อันเป็นสังคมที่โลกแห่งการสื่อสารและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของประชาชน การสร้างบรรจุภัณฑ์แบบใหม่ที่สวย สะอาด ปลอดภัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการแข่งขันในตลาดยุคใหม่ นอกจากนี้การนำสินค้าของชุมชนเข้าสู่ระบบตลาดออนไลน์ จะเป็นการเปิดพื้นที่สำหรับการสร้างรายได้แก่คนในชุมชนอย่างกว้างขวาง

3) ส่งเสริมการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย

การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรในชุมชนจะนำไปสู่การยกระดับการสร้างความมั่นคงด้านอาชีพแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะปัจจุบันการจัดทำบัญชีสำหรับธุรกิจในครัวเรือนหรือธุรกิจชุมชนนั้นว่าอยู่ในระดับที่ไม่ค่อยเป็นระบบมากนัก ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนไม่สามารถประมาณการเกี่ยวกับต้นทุนต่อหน่วยได้ อันจะนำไปสู่ความเสี่ยงในภาวะขาดทุนได้ ฉะนั้น หากชุมชนมีการจัดทำบัญชีจะทำให้กิจการต่าง ๆ เกิดการพัฒนาตามลำดับขั้น

4) ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่ชุมชน

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนับว่าเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เพราะสมุนไพรพื้นบ้านยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งจัดเป็นยารักษาโรคขั้นพื้นฐานและอยู่ใกล้ตัว หากมีการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับสมุนไพรของหมอพื้นบ้านในชุมชน นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางภูมิปัญญาจากบรรดาปราชญ์ผู้สูงอายุสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ในชุมชน เมื่อองค์ความรู้เหล่านี้ถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นอย่างมีพัฒนาการตามพลวัตวิถีในโลกยุคใหม่

อภิปรายผล

1. บริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

บริบททั่วไปของตำบลโป่งเปือยเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรและเลี้ยงสัตว์มีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหลายสาย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราปลูกพืชสวน ทำนา และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

และสร้างรายได้เสริม อาทิ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) กลุ่มแปรรูปแจ่วบองสมุนไพร กลุ่มแปรรูปปลาสาม กลุ่มจักรสาน กลุ่มยางพารา กลุ่มทอเสื่อกก เป็นต้น ส่วนในมิติทางจารีต และวัฒนธรรม พบว่า คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาอีสานในการปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิษฐพล ใจซื่อ และคณะ วิถีชีวิตของชาวอีสานโดยมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติและบุคคลเป็นสิ่งสนับสนุน การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ การสร้างเสริมสุขภาพ คือ กินอาหารตามหลักโภชนาการหลีกเลี่ยงอาหารแสลง การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ การทำงานไม่หยุดนิ่งถือเป็นการออกกำลังกาย การดูแลรักษาความสะอาดร่างกาย การป้องกันการเจ็บป่วย คือ “การหอมเบ็งอาการ” “ชะล่ากิน ชะล่าอยู่” “การตรวจคัดกรองโรค” และการรักษาบำบัดฟื้นฟู คือ การใช้ยาสมุนไพร ใช้มือและเท้าปีบνωต จับเส้น ดึงกระดูก และใช้พิธีกรรมความเชื่อ (ดิษฐพล ใจซื่อ และคณะ, 2564)

บริบทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในตำบลโป่งเปือย พบว่าพื้นที่ตำบลโป่งเปือยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่เขตที่ราบสูงสลับกับป่าเขาตามธรรมชาติส่งผลให้มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติในหลาย ๆ ด้าน เฉพาะอย่างยิ่งด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งในตำบลนี้มีหมอกกลางบ้าน หรือหมอภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดวิชาจากบรรพบุรุษไม่มีการจดบันทึก ซึ่งมีความชำนาญเกี่ยวกับการรักษาโรค เส้นเอ็น กระดูก และกล้ามเนื้อ สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์ทิรา เจียรณัย และคณะ (2557) หมอสมุนไพรหรือหมอฮากไม้ที่อาศัยในเขตพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรมาจากบรรพบุรุษ และส่วนใหญ่ไม่ได้จดบันทึกเป็นหลักฐานและมีสมุดบันทึกใบลานที่สภาพเก่ามากตกทอดมาจากบรรพบุรุษ หมอสมุนไพรใช้หลักการจำและความคุ้นเคยกับป่า ทำให้รู้จักกับชนิดของสมุนไพรเป็นอย่างดีบางรายผ่านการอบรมวิชาสมุนไพรหลักสูตรพิเศษระดับผู้นำ (จันทร์ทิรา เจียรณัย และคณะ, 2557)

นอกจากนี้ยังมีหมอยาสมุนไพรพื้นบ้านที่มีความชำนาญเกี่ยวกับการปรุงยาสมุนไพรเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยของประชาชนในพื้นที่ ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิลุติ หาญณรงค์ และวิชัย โชควิวิวัฒน์ หมอพื้นบ้านเป็นผู้ที่ชาวบ้านมาพึ่งพายาแก้เจ็บป่วย มีประสบการณ์การรักษาให้ผู้ป่วยไม่ต่ำกว่า 10 ปี มีองค์ความรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษ (อภิลุติ หาญณรงค์ และวิชัย โชควิวิวัฒน์, 2563) ปัจจุบันได้มีการส่งเสริมการปลูกสมุนไพร การใช้สมุนไพร และการแปรรูปสมุนไพรจากหน่วยงานของรัฐได้แก่ มหาวิทยาลัย

ราชภัฏอุตรธานี องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งเปือย กศน. ตำบลโป่งเปือย และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองบึงกาฬ ซึ่งเกิดการต่อยอดเป็นกลุ่มสมุนไพรในชุมชน ได้แก่ กลุ่มปลูกสมุนไพรบ้านสามยอดเทวากุล กลุ่มแปรรูปเครื่องดื่มชาสมุนไพร กลุ่มแปรรูปสมุนไพรและกลุ่มแปรรูปสมุนไพรลูกประคบ เป็นต้น สอดคล้องกับ ประพัทธ์สร บัวเผื่อน และคณะ แนวทางการจัดการการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม คือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า 2) การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้จากหมอยา พื้นบ้านเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืชสมุนไพร (ประพัทธ์สร บัวเผื่อน และคณะ, 2565)

2. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านสู่การยกระดับเศรษฐกิจและสังคมฐานรากในตำบลโป่งเปือย อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ

แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่นชุมชนตำบลโป่งเปือยจัดเป็นกลุ่มแปรรูปสมุนไพรและส่งเสริมการปลูกสมุนไพรที่จำเป็นและเป็นแหล่งสมุนไพรพื้นบ้านที่สามารถจัดจำหน่ายหรือนำมาแปรรูปในชุมชนได้ ซึ่งผลผลิตภัณฑ์ในชุมชนจะประสบความสำเร็จทางการตลาดได้จะต้องมีองค์ความรู้และทักษะเกี่ยวกับเทคโนโลยีและภูมิปัญญาในการผลิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรพจน์ ศรีตัน นวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องการวิเคราะห์รูปแบบของแผนธุรกิจและความยั่งยืนในเชิงธุรกิจ อาศัยเทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนการคิดต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เกิดการแปรรูปอย่างยั่งยืน การนำสินค้าของชุมชนเข้าสู่ระบบตลาดออนไลน์โดยนำสินค้าลงจำหน่ายผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ เกิดการสร้างรายได้แก่คนในชุมชน (พรพจน์ ศรีตัน, 2564) รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่ายจากผลิตภัณฑ์สมุนไพรในชุมชนจะนำไปสู่การยกระดับการสร้างความมั่นคงด้านอาชีพแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะปัจจุบันการจัดทำบัญชีสำหรับธุรกิจในวันหรือธุรกิจชุมชนไม่ค่อยเป็นระบบ ส่งผลให้ธุรกิจชุมชนไม่สามารถประมาณการเกี่ยวกับต้นทุนต่อหน่วยได้ นำไปสู่ความเสี่ยงในภาวะขาดทุนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญชัย มะโนธรรม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังขาดการจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบต้นทุนขาย/ต้นทุนการผลิต สมุดรายวันทั่วไป ทะเบียนสมาชิกและหุ้น ทะเบียนคุมสินค้า/ทะเบียนคุมวัตถุดิบ ส่งผลให้เกิดอุปสรรคในการบริหารการเงิน (ชาญชัย มะโนธรรม, 2558)

การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านสมุนไพรเป็นการส่งเสริมและการอนุรักษ์ให้เกิดการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น รวมถึงการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสมุนไพรของหมอพื้นบ้านในชุมชน สามารถสร้างความมั่นคงทางภูมิปัญญาให้แก่ผู้สูงอายุ คนรุ่นใหม่ในชุมชนได้ เมื่อองค์ความรู้เหล่านี้ถูกถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จะเกิดการพัฒนาวินิจฉัยโรคยุคใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์จิรา ตรีเพชร และคณะ แนวทางการอนุรักษ์สมุนไพรในท้องถิ่น ควรมีการจัดการความหลากหลาย อย่างยั่งยืนด้วยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้สมุนไพร สร้างแหล่งเรียนรู้ จัดทำเป็นแปลงปลูกและรวบรวมพืชสมุนไพรที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ในท้องถิ่น และมีการใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างสวนสมุนไพรในวัดหรือในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ส่งเสริมรูปแบบแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต (จันทร์จิรา ตรีเพชร และคณะ, 2564)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1) ปัจจุบันชุมชนตำบลโป่งเปี้ยวมีกลุ่มแปรรูปสมุนไพรในชุมชนแต่ยังขาดการปรับปรุงต่อยอดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ให้มีความทันสมัยสอดคล้องต่อความต้องการของตลาดทั่วไปและตลาดออนไลน์ หากได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐทั้งด้านองค์ความรู้ เครื่องจักร และการบริหารจัดการเงินจะทำให้เกิดการสร้างรายได้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

2) พื้นที่ตั้งของตำบลโป่งเปี้ยวนับว่าเป็นจุดเด่นสำหรับการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรพื้นบ้าน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงสลับเขตป่าไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกสมุนไพรที่มีมูลค่าสูงทางการตลาด

เอกสารอ้างอิง

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

จันทร์จิรา ตรีเพชร, ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา และ วรารุณี มหามิตร. (2564). การศึกษาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรท้องถิ่นตามนิเวศธรรมชาติลำน้ำพรมจังหวัดชัยภูมิ. **วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น**, 5(1), 213-224.

- จันทร์ทิรา เจียรณัย, ญัฐจิตา เพชรประไพ, นริลักษณ์ สุวรรณโนบล, ศรีญญา จุฬารีย์, จันทกานต์ กาญจนเวทวงศ์, นฤมล สิงห์ตง, วาริธร ประวัตินวงศ์ และ กชกร เพ็ญชัย. (2557). การศึกษารวบรวมข้อมูลความหลากหลายของสมุนไพรภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร รวมทั้งตำรายาโบราณของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณในพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร และชุมชนใกล้เคียงภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2544). แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- ชาญชัย มะโนธรรม. (2558). ศึกษาการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ตามแนวทางของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์. วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ, 25(1), 133-148.
- ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปลัมภ. (2558). เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. จันทบุรี: สาขาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ดิษฐพล ใจซื่อ, ญัฐพร คำศิริรักษ์ และ อังศิริร์ จันทะโคตร. (2564). ประสบการณ์การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการดูแลตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอบ้านดง จังหวัดมหาสารคาม. วารสารการแพทย์โรงพยาบาลศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์, 36(2), 251-264.
- ประพัศสร บัวเฟื่อน, นภาลักษณ์ บุญคำเมือง และ ชญานันท์ ศิริกิจเสถียร. (2565). การศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เขาโกกรกปลากั้ง จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารพิบูล, 20(1), 349-363.
- พรพจน์ ศรีตัน. (2564). โครงการนวัตกรรมทางสังคมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่การแข่งขันเชิงพาณิชย์ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (รายงานการวิจัย). สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วนิดา นาดีสังข์. (2559). จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเกอญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน. สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัครวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุเทพ พันประสิทธิ์. (2555). **เอกสารคำสอนวิชา “เศรษฐกิจพอเพียง”**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

อภิฤดี หาญณรงค์ และ วิชัย โชควิวัฒน์. (2563). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและการแพทย์พื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช สักทอง. **วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สทวท.)**, 7(1), 117-126.

ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทย
ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

THE RELATIONSHIP BETWEEN DESIRABLE CHARACTERISTICS OF LEARNERS
AND THAI RECITATIONS ACCORDING TO CORE CURRICULUM B.E.2551

สุภัทร แก้วพัตร^{1,*}, จรรย์วรรณ เทพศรีเมือง¹, พรจรัส สิรินาวากุล¹, สุมาลี ทิพย์จักร²
และ ภุวนेत्र จันทรเต็ม²

Suphat Kaewphat^{1,*}, Janyawan Tepsrimueng¹, Pornjarat Sirinawakul¹,
Sumalee Thipjak² and Bhuwanetra Jantem²

¹ สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

¹ Department of Thai for Communication, Faculty of Humanities and Social Sciences,
UdonThani Rajabhat University

² Department of Thai, Faculty of Education, UdonThani Rajabhat University

Received: 17 February 2023

Revised: 9 May 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษา และมีธยมศึกษาจำนวน 63 บท ประกอบด้วยบทหลัก 25 บท และบทเลือกจำนวน 38 บท โดยแบ่งกลุ่มข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น 2) ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 3) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ 4) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผลการวิจัยพบว่า บทอาขยานมีเนื้อหาเหมาะสมกับระดับชั้น มีความน่าสนใจและให้ข้อคิด สอดคล้องกับชีวิตจริง ช่วยขยายความรู้และส่งเสริมประสบการณ์ ผู้เรียนสามารถ

* Corresponding author: สุภัทร แก้วพัตร

E-mail: Suphat_k@udru.ac.th

นำข้อคิดไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ และเนื้อหาสามารถตรวจสอบได้ด้วยหลักฐานต่างๆ ทำให้บทอาขยานมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น และในด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทยพบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นให้เกิดกับผู้เรียนคือ ด้านมุ่งมั่นในการทำงาน และด้านใฝ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์สุจริต รักษาติ ศาสตร์ กษัตริย์ อยู่อย่างพอเพียง รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ และมีวินัย ตามลำดับ ซึ่งบทอาขยานที่นำมาศึกษานี้สัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของการมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ใฝ่เรียนรู้ เพื่อที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพต่อไป

คำสำคัญ: บทอาขยานภาษาไทย, คุณลักษณะอันพึงประสงค์, หลักสูตรแกนกลาง, การศึกษา
ขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research were to analyze contents and desirable characteristics of learners revealed in Thai recitations according to Core curriculum B.E.2551 toward Thai textbooks in Thai language course at primary and secondary levels. There were sixty-three recitations including twenty-five and thirty-eight as the main recitations and the selective one respectively. The data was divided into four groups; 1) Lower Primary School Level 2) Upper Primary School Level 3) Lower High School Level 4) Upper High School Level.

The results found that the contents of recitations were appropriate with learner levels. They were remarkable providing morals related to real life, extending knowledge and enhancing experience. Learners were able to apply them in their real life and the contents could be inspected by other evidences receiving better credits. In terms of the desirable characteristics shown in the recitations revealed that what the characteristics ministry of education emphasized and expected learners should be were determination of working, learning enthusiasm, honesty, patriotism, religion, king, live sufficiently, loving

of Thainess, volunteering, and discipline respectively. The recitations studied were coherent with the desirable characteristics whereby society requires learners to be aware and instilled of values in the determination of working and learning enthusiasm for being qualified adults.

Keywords: Thai recitation, Desirable characteristics, Core curriculum, Core education

บทนำ

บทอาขยานนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกไทย เป็นภูมิปัญญาไทย เพราะได้รับคัดเลือกมาจากวรรณกรรม วรรณคดีซึ่งถ่ายทอด และสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนไทย ค่านิยม เจตคติ มีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกบทประพันธ์หรือบทร้อยกรองกำหนดบทอาขยาน คือ คัดเลือกบทประพันธ์ที่มีสุนทรียรสทางภาษา ใช้ภาษาไพเราะ งดงาม ให้ความหมายลึกซึ้งกินใจส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้ข้อคิด และแนวทางการดำเนินชีวิตที่งดงามได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561: ข) นอกจากนี้บทอาขยานยังเป็นเครื่องขัดเกลาทางความคิดอย่างหนึ่งของผู้เรียนให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบทางสังคมได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากบทอาขยานนั้นมักแทรกแนวคิดแนวทางในการดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น ช่วยพัฒนาระบบความคิดให้กับผู้เรียน อีกทั้งยังช่วยผ่อนคลายจากการเรียนในเนื้อหา

เมื่อพิจารณาพัฒนาการบทอาขยานของไทยจะพบว่า บทอาขยานระดับชั้นประถมศึกษา มีที่มาจากบทดอกสร้อยสุภาวศิตที่แต่งขึ้นเพื่อร้องเล่นในโรงเรียนเด็ก เมื่อในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรมวิชาการ, 2544: คำนำ) ส่วนบทอาขยานระดับชั้นมัธยมศึกษา จะเน้นตัดตอนมาจากหนังสือวรรณคดีหรือบทกวีนิพนธ์ที่ไพเราะ มีสุนทรียรส ทั้งถ้อยคำ ให้คิดสอใจ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าของภาษา และวรรณคดีไทยที่ควรค่าแก่การรักษา และสืบสานให้คงอยู่ตลอดไป (อำนวยการ, 2545) ดังนั้นบทอาขยานจึงมีความสำคัญในการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้และมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการศึกษาของเยาวชนไทยในรุ่นต่อไป

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้มีการท่องจำบทอาขยาน ในมาตรฐานตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยกำหนดการท่องจำบทอาขยานไว้ในตัวชีวิตในแต่ละระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 54) จากการกำหนดตัวชีวิตการท่องจำบทอาขยานทั้งระดับชั้นประถมศึกษา และระดับชั้นมัธยมศึกษา มีการกำหนดตัวชีวิตที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย โดยบทอาขยานที่ต้องท่องจำ ล้วนเป็นบทที่มีคุณค่า ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทักษะต่างๆ สามารถนำความรู้ ข้อคิดหรือคุณค่าที่สะท้อนจากบทอาขยานเหล่านั้น ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นบทอาขยานภาษาไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นต่างๆ

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีงานวิจัยที่น่าสนใจและได้ศึกษาเกี่ยวกับบทอาขยานภาษาไทยในแง่มุมต่างๆ เช่น อำนวยใจหวัง (2545), กฤษณา คงทน (2548) วิชัย ไกสร (2554) วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) กนกวรรณ อโนนาม (2564) ซึ่งจะเห็นได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับบทอาขยานที่มีการถ่ายทอดผ่านตัวบทให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน นอกจากนี้เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะ ค่านิยม คุณธรรมที่ปรากฏในบทอาขยาน เช่น ในงานของ จิราพร จิรบุนดิลก (2531), สันติ ดาวเรือง (2552) และ จิรัชชยาณ์ ปกรณ์คุณารักษ์ (2557)

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์มักจะศึกษาในเรื่องการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และการเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เนื่องจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้นั้นมีส่วนช่วยในการส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่ดีควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรมเพื่อในอนาคตจะได้เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ที่ดีสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไปได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทยเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เรียนเข้าใจถึงความสำคัญของบทอาขยาน โดยเฉพาะที่ใช้ประกอบการสอนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นอกจากนี้ในบทอาขยานที่ถูกคัดเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดบทอาขยานในหนังสือเรียนวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งจัดพิมพ์ไว้ในหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

บทอาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงมีความน่าสนใจว่า บทอาขยานเหล่านี้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ทางกระทรวงศึกษาได้วางไว้ทั้ง 8 ประการอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเนื้อหาของบทอาขยานที่มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้ เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และความรู้ที่จะนำมาสู่ผู้เรียนให้มีความเข้าใจในบทอาขยาน เนื้อหา คุณค่า และวรรณศิลป์ ทั้งยังเป็นแนวทางในการเรียนการสอนในรายวิชาภาษาไทยเพื่อให้มีองค์ความรู้และคุณภาพผู้เรียนตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์เนื้อหา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทยที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากบทอาขยานภาษาไทยที่ปรากฏในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษา และระดับชั้นมัธยมศึกษา และหนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บทอาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยแบ่งกลุ่มข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ 1) ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น 2) ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย 3) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และ 4) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้การแบ่งกลุ่มข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยต้องการนำเสนอความแตกต่างของบทอาขยานภาษาไทยสำหรับแต่ละช่วงวัยของผู้เรียน โดยมีสมมติฐานว่า บทอาขยานภาษาไทยในช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้นจะเน้นให้เด็กท่องจำและเพลิดเพลินไปกับท่วงทำนองของบทอาขยาน ในขณะที่ในระดับที่สูงขึ้นความยากของภาษาและเนื้อหาก็มีความเข้มข้นขึ้นตามลำดับ ทั้งนี้มีบทอาขยานภาษาไทยที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมด 63 บท โดยใช้เกณฑ์การจำแนกคือ ระดับชั้นของผู้เรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลที่นำมาศึกษา

ระดับชั้น	บทอาขยาน	
	บทหลัก	บทเลือก
ประถมศึกษา ตอนต้น (ป.1-3)	1. แมวเหมียว	1. นีของของเธอ
	2. ฝนตกแดดออก	2. รักเมืองไทย
	3. กาดำ	3. ตั้งไข่ล้มต้มไข่กิน
	4. รักษาป่า	4. ไก่แจ้
	5. เด็กน้อย	5. สักวา
	6. วิชานาเจ้า	6. ความดีความชั่ว
ประถมศึกษา ตอนปลาย (ป.4-6)	1. พระอภัยมณี ตอน สุตสาครเข้าเมือง การะเวก	1. พฤษภากาสร
	2. สยามานุสสติ	2. ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา
	3. วิชามเหมือนสินค้า	3. ไทยรวมกำลังตั้งมั่น
	4. สังข์ทอง ตอน กำเนิดพระสังข์	4. ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน
	5. โคลงโลกนิติ	5. ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ
	6. ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม	6. ผู้ชนะ 7. เป็นมนุษย์หรือเป็นคน 8. วิถีเด็กไทย 9. ฟังไต่ได้รู้เรื่อง 10. ดวงตะวัน
มัธยมศึกษา ตอนต้น (ม. 1 - 3)	1. นิราศภูเขาทอง	1. รามเกียรติ์ ตอน สักอินทรีชิต
	2. โคลงโลกนิติ	2. บุพการี
	3. โคลงสุภาวชนิตฤทมนาคาร	3. อย่าเห็นกงจักรว่าเป็นดอกบัว
	4. บทเสภาสามัคคีเสวก ตอนวิศวกรรมา	4. วัฒนธรรม
	5. อิศรญาณภาษิต	5. พอใจให้สุข
	6. บทพากย์เอราวัณ	6. พระสุริโยทัยขาดคอช้าง 7. พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีเห็นนางผีเสื้อ 8. พระอภัยมณี ตอน อุศเรนตีเมืองผลึก 9. พระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีตีเมืองใหม่
มัธยมศึกษา ตอนปลาย (ม. 4 - 6)	1. นมัสการมาตาปิตุคุณ	1. สวรรค์ชั้นกวี
	2. นมัสการอาจารย์คุณ	2. ธรรมาธรรมะสงคราม
	3. อิเหนา ตอน สักกะหมิงกุหนึ่ง	3. นิราศพระบาท
	4. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์มัทรี	4. นิราศนรินทร์
	5. ลิลิตตะเลงพ่าย	5. ยามมีด
	6. กาพย์เห่เรือ ตอน เหน้ชมเรือกระบวน	6. วารีดุริยางค์
	7. สามัคคีเภทคำฉันท์	7. มงคลสูตรคำฉันท์ 8. อิเหนา ตอน สังคามาระดาแต่งถ้ำ 9. อยู่เพื่ออะไร 10. โลก 11. สามัคคีเภทคำฉันท์ 12. ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง 13. มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร

2. วิธีการวิจัย

2.1 ศึกษาบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทอาขยานภาษาไทยและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลบทอาขยานภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ทั้งหมด 63 บท ประกอบด้วยบทหลัก 25 บท และบทเลือก จำนวน 38 บท

2.3 นำบทอาขยานทั้งหมดมาวิเคราะห์ด้านเนื้อหา แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็นระดับชั้น ได้แก่ ประถมศึกษาตอนต้น ประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย และศึกษาการปรากฏของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งหลักสูตรดังกล่าวได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์, ซื่อสัตย์สุจริต, มีวินัย, ใฝ่เรียนรู้, อยู่อย่างพอเพียง, มุ่งมั่นในการทำงาน, รักความเป็นไทย และมิจิตสาธารณะ จากนั้นพิจารณาความสัมพันธ์กันระหว่างบทอาขยานและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการตามกระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2551 และเขียนรายงานผลการวิจัยเขียนโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

ผลของการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) เนื้อหาบทอาขยานภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 2) คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทอาขยานภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เนื้อหาบทอาขยานภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ในด้านการวิเคราะห์เนื้อหาบทอาขยานภาษาไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ตามระดับชั้น ซึ่งผลการวิจัยพบว่า เนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหาของแต่ละระดับชั้นมีการ

นำเสนอเนื้อหา 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้น 2) เนื้อหาน่าสนใจ และการให้ข้อคิด 3) เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตจริง 4) เนื้อหาช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ และ 5) เนื้อหาให้ข้อเท็จจริง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป.1-3)

บทอาขยานบทหลัก พบว่า เนื้อหาของบทอาขยานทั้ง 6 บท มีความเหมาะสมกับระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและสัมพันธ์กับช่วงอายุของผู้เรียน โดยมีการนำสิ่งของ สัตว์ หรือเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นซึ่งมีความใกล้เคียงกับผู้เรียนและมีความใกล้เคียงกับช่วงอายุมาผูกโยงเป็นเรื่องราวในบทอาขยานเพื่อให้ ข้อคิดกับผู้อ่านในเรื่องการเรียนและการเข้าใจในธรรมชาติ สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิต รวมถึงข้อมูลที่น่าสนใจในการแต่งบทอาขยานล้วนเป็นข้อเท็จจริงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถมองเห็น เรื่องราวอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การใช้กาดำในเรื่องของสิ่งมีชีวิตมาแต่งเป็นเรื่องราวใน *บทอาขยานกาดำ* ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จริงและรวมเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในทางพฤติกรรม ของกาดำที่มีนิสัยไม่หวนอาหารและเป็นสัตว์สังคมอยู่รวมกันเป็นฝูง ทำให้เนื้อหาของบท อาขยานมีน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้เนื้อหายังมีความสอดคล้องกับหลักสูตรอีกด้วย ดัง ตัวอย่าง “*คำคำซำนั่งระวังหนู ควรนับว่ามันกตัญญู พอดูอย่างไว้ใส่ใจเอ๋ย*” (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2551: 2) จากตัวอย่างผู้แต่งเลือกคำพื้นฐานที่มีคำคล้องจองกันอยู่หลายคำ สามารถอ่านแล้วเข้าใจง่าย เช่น คำว่า “คำคำซำ” ที่เป็นคำที่คล้องจองกันในเรื่องเสียงสระ ซ้ำกัน เนื้อหาใน *บทอาขยานแมวเหมียว* จึงมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่สอน เนื่องจากการ เลือกสรรคำของผู้แต่งเน้นให้นักเรียนอ่านออกเสียงคำง่ายที่คล้องจองกันของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1

บทอาขยานบทเลือก พบว่า เนื้อหาของบทอาขยานมีความเหมาะสมกับ ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น มีความสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรและช่วงอายุของ ผู้เรียน คล้ายคลึงกับบทอาขยานหลัก เช่น การใช้ไข่ต้มมาแต่งเป็นเรื่องราวใน *บทอาขยาน ไข่ต้มต้มไข่กิน* ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จริงและรวมเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏในธรรมชาติของ ไข่ไก่ที่มีลักษณะกลมรีผิวเรียบ ซึ่งยากต่อการตั้งให้ตรงได้เปรียบเหมือนการอดทนตั้งใจ ในการศึกษา ทำให้เนื้อหาของบทอาขยานมีน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ส่วนเนื้อหาช่วยขยายความรู้ และประสบการณ์ คือ เนื้อหาที่ปรากฏจะต้องให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

ช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของผู้อ่านให้มากยิ่งขึ้น จนสามารถนำไปปรับใช้และแก้ไข ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้ ดังตัวอย่าง “*ธงไทยไตรรงค์ เป็นธงสามสี ทั้งสามสิ่งนี้ เป็นที่บูชา สีแดงคือชาติ สีขาวศาสนา น้ำเงินงามตา พระมหากษัตริย์ไทย*” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 18)

1.2 ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย (ป.4-6)

บทอาขยานบทหลัก พบว่า เนื้อหาของบทอาขยานมีความเหมาะสมกับ ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มีความสอดคล้องกับเนื้อหาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดและมีความสอดคล้องกับช่วงอายุ ของผู้เรียน โดยมีการคัดเลือกจากเนื้อหาวรรณคดีบางตอนที่มิตัวละครเป็นเด็กเพื่อเป็นแรงจูงใจ ให้ผู้เรียนมีความสนใจในการท่องบทอาขยาน และยังมีการเลือกเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาผูกโยงเป็นเรื่องราวในบทอาขยานเพื่อให้ข้อคิดในการ นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ข้อมูลที่นำมาใช้ในการแต่งบทอาขยานล้วนเป็นข้อเท็จจริง เช่น การที่ใช้เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 1 มาแต่งให้ข้อคิดเรื่องความสามัคคีปลูกความรักชาติ ในบทอาขยาน *สยามานุสสติ* ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จริงและรวมเป็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏใน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทำให้เนื้อหาของบทอาขยานมีน้ำหนักเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

บทอาขยานบทเลือก พบว่า เนื้อหาของบทอาขยานมีความเหมาะสมกับ ระดับชั้น มีความสอดคล้องกับเนื้อหาและช่วงวัยของผู้เรียน โดยมีการนำสัตว์ และนำ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตที่เน้นให้ข้อคิดกับผู้อ่าน มาผูกโยง เป็นเรื่องราวในบทอาขยานเพื่อให้ข้อคิดในการนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิต รวมถึงข้อมูลที่ นำมาใช้ในการแต่งบทอาขยานเป็นข้อเท็จจริง เช่น การที่ใช้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของ ดวงอาทิตย์ มาแต่งให้ข้อคิดเพื่อให้ตระหนักในภาระหน้าที่ที่แต่ละคนพึงมี เช่นเดียวกับการทำ หน้าที่ของดวงอาทิตย์ ในบทอาขยาน *ดวงตะวัน* ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้จริงและรวมเป็นข้อเท็จจริง ที่ปรากฏในทางวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ ทำให้เนื้อหาของบทอาขยานมีน้ำหนักเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

1.3 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3)

บทอาขยานบทหลัก พบว่า สอดคล้องกับเนื้อหาและช่วงวัยของผู้เรียน บทอาขยานบทหลักจะเน้นบทอาขยานที่เป็นหลักคำสอน เนื้อหาจะแฝงความรักชาติผ่านการ นำเสนอความเป็นไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว นอกจากนี้มีการกล่าวถึงเรื่องความกตัญญู ความมีน้ำใจ การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน การมีความสามัคคีในหมู่คณะ การใช้ชีวิตอย่าง

พอเพียง เป็นต้น และมีกลวิธีการใช้ภาษาที่สื่อความหมายได้ชัดเจน เข้าใจได้โดยง่าย มาบรรยายและพรรณานำเนื้อหาจากวรรณคดี ให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าจากวรรณคดี ความรู้ ข้อคิดเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ในส่วนเนื้อหาที่มีความน่าสนใจและให้ข้อคิด เนื้อหาที่ปรากฏจะต้องมีความน่าสนใจ ดึงดูดใจผู้อ่าน และให้ข้อคิด คำสอนต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น บทอาขยานนิราศภูเขาทอง “ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์ มีคนรักสรรถ้อยร้อยจิต แม้นพุดชู้ตัวตายทำลายมิตร จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 66) จากข้อความนี้เป็นการให้ข้อคิดในการพุด คำพุดนับเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างมิตรและก่อศัตรู ให้เราได้ อีกทั้งยังเป็นเสน่ห์แก่ผู้พบเห็น หากเราจะรู้จักใช้ถ้อยคำ กล่าวคือการพุดจาดี ไพเราะ น่าฟังจะส่งผลดีแก่ผู้พุด เพราะมธูรสวาจาที่ซาบซึ่งชื่นใจ ย่อมทำให้ผู้ฟังเกิดความรักและความเมตตา ในทางกลับกัน หากพุดจาไม่ดี นอกจากจะนำความเดือดร้อนมาสู่ผู้พุดแล้ว ยังเป็นการทำลายมิตรภาพอีกด้วย เป็นการแทรกข้อคิด คำสอน ให้ผู้เรียนนำไปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนได้เป็นอย่างดี

บทอาขยานบทเลือก พบว่า จะเน้นบทอาขยานที่แสดงให้เห็นความงดงามทางด้านภาษา ซึ่งเป็นบทอาขยานที่คัดเลือกมาจากวรรณคดี เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกพอใจ เกิดจินตภาพที่งดงาม เป็นบทอาขยานที่มีคุณค่าดีเด่นในด้านการใช้ภาษา มีการใช้ภาพพจน์อุปมาเพื่อสร้างภาพเคลื่อนไหวให้ละเอียดชัดเจนและใช้อดีตพจน์เพื่อสร้างความละเอียดอ่อนอารมณ์ให้เกิดความเข้าใจในการกระทำต่างๆ ที่มีผลต่อการแสดงอารมณ์โดยเน้นการสื่ออารมณ์อัศจรรย์ใจในสิ่งที่สร้างความรื่นรมย์ให้แก่จิตใจ เพื่อเน้นความสำคัญของคำเหล่านั้น เป็นการกระตุ้นเตือนความคิดให้จดจำหลักคำสอน และการสื่ออารมณ์จะแสดงให้เห็นถึงอารมณ์มุ่งมั่นตั้งใจที่จะต้องปฏิบัติตามหลักคำสอนเหล่านั้น เช่น บทอาขยานอย่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เนื้อหาที่ปรากฏจะต้องมีความน่าสนใจ ดึงดูดใจผู้อ่าน และให้ข้อคิด คำสอนต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ดังตัวอย่าง “ว่า ไ้อ้เรานี้ชั่ว ชอบกรรม ชั่วนา เป็น ออกตัญญูทำ โทษไว้ ดอกบัวยั่วเนตรนำ นึกชอบ บัว กลับเป็นจักรได้ตั้งนี้กรรมสนอง ว่า ไ้อ้ตัวเรานั้น เป็น ออกตัญญู มัวหมอง ดอก บัวยั่วจิตจง บัว ผิดปองเป็นจักรไป” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 84)

1.4 ระดับขั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6)

บทอาขยานบทหลัก พบว่า โดดเด่นทั้งการใช้ภาษาจินตภาพเพื่อพรรณนาบรรยากาศและอารมณ์ โดยนำภาพพจน์เปรียบเทียบ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ มาช่วยเสริมให้เกิดภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น รวมทั้งแสดงอารมณ์อัศจรรย์ใจในความงดงาม ส่วนบทอาขยาน

ประเภทหลักคำสอนจะมีการใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่าย สื่ออารมณ์ให้เกิดความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างหนักแน่น บทอาขยานบทหลักจะเน้นบทประพันธ์ที่ได้รับการยกย่อง และให้คุณค่าทั้งด้านสาระความรู้ร่วมกับสุนทรียภาพในจิตใจ เนื้อหาที่ปรากฏมีครบทั้ง 5 ลักษณะ เช่น เนื้อหาที่สอดคล้องกับชีวิตจริงในบทอาขยาน *นมัสการอาจารย์คุณ* โดยเนื้อหาที่ปรากฏมีความสอดคล้องกับชีวิตจริง สามารถพบเห็นได้ในชีวิตจริงและนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังตัวอย่าง “*คุณส่วนนี้ควรนับ ถือว่าเลิศแดนไตร ควรนึกและตรึกในจิตน้อมนิยมชม*” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 102) จากตัวอย่างนี้ปรากฏเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับชีวิตจริง กล่าวคือ เป็นการสอนจริยธรรมให้ผู้เรียน และปลูกฝังลูกศิษย์ให้สำนึกในบุญคุณของครูอาจารย์ อันเป็นการเริ่มต้นจากการเห็นคุณค่าของคนที่อยู่ใกล้ตัวเสียก่อน เมื่อผู้เรียนถือปฏิบัติเป็นนิสัยต่อไปแล้วก็จะเห็นคุณค่าของคนอื่นๆ ด้วย ทำให้ผู้เรียนรู้จักเคารพและยกย่องบุคคลที่พึงเคารพและยกย่อง ตลอดจนการรู้จักแสดงความกตัญญูต่อผู้ที่มีคุณต่อตนเอง

บทอาขยานบทเลือก พบว่า มีบทอาขยานที่มีความโดดเด่นในด้านการใช้ภาษาจินตภาพเกี่ยวกับการพรรณนาบรรยากาศและอารมณ์ อีกทั้งจะปรากฏบทอาขยานประเภทวินิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นในลักษณะที่ไม่ได้กล่าวบังคับแต่เป็นการชี้แนะแนวทางและชักนำให้ผู้เรียนเกิดการระลึกถึงและตระหนักในความสำคัญของแนวคิดเหล่านั้นและสามารถปฏิบัติตามแนวทางที่เหมาะสมตามแนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตได้

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การปรากฏของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์, ซื่อสัตย์สุจริต, มีวินัย, ใฝ่เรียนรู้, อยู่อย่างพอเพียง, มุ่งมั่นในการทำงาน, รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ ผลจากการศึกษาวิเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ปรากฏในบทอาขยานภาษาไทย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์	ระดับชั้น				รวม
	ป. 1-3	ป.4-6	ม.1-3	ม.4-6	
รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์	1	3	4	4	12
ซื่อสัตย์สุจริต	3	3	3	4	13
มีวินัย	2	3	2	1	8
ใฝ่เรียนรู้	4	7	0	2	13
อยู่อย่างพอเพียง	4	4	3	4	12
มุ่งมั่นในการทำงาน	2	6	4	3	15
รักความเป็นไทย	1	4	3	3	11
มีจิตสาธารณะ	4	3	1	1	9
รวม	21	33	20	19	93

2.1 ระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ปรากฏคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบ 8 ประการ โดยบทอาขยานจำนวน 16 บท ได้ส่งเสริมและสอดแทรกให้ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับความรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิตในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เน้นให้ผู้เรียนมีความใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียงและเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะเป็นหลักตามที่ปรากฏอยู่ในบทอาขยานระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ซึ่งมีความเหมาะสมที่นำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ นอกจากนี้จะพบว่าคุณลักษณะที่โดดเด่นและปรากฏมากที่สุดคือ *ใฝ่เรียนรู้* และ *อยู่อย่างพอเพียง* ส่วนคุณลักษณะที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ *รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์* และ *รักความเป็นไทย*

2.2 ระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ปรากฏคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบทั้ง 8 ประการ โดยบทอาขยานจำนวน 16 บท ได้ส่งเสริมและสอดแทรกให้ผู้เรียนได้มีคุณลักษณะที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับความรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งในชีวิตการเรียน การทำงาน และการใช้ชีวิตในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนใฝ่เรียนรู้ หมั่นศึกษาหาความรู้และเน้นให้ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการทำงาน ซึ่งมีความเหมาะสมที่นำมาให้นักเรียนได้เรียนรู้ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ยังพบว่าคุณลักษณะที่ปรากฏมากที่สุด ได้แก่ *ใฝ่เรียนรู้* *มุ่งมั่นในการทำงาน* *อยู่อย่างพอเพียง* และ *รักความเป็นไทย* ตามลำดับ และคุณลักษณะที่ปรากฏน้อย คือ *รักชาติ* *ซื่อสัตย์* และ *มีวินัย*

2.3 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปรากฏคุณลักษณะอันพึงประสงค์จำนวน 7 ประการ มีเพียงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้ไม่ปรากฏในบทอาขยานสำหรับ

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เนื่องจากคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละประการจะเน้นหนักในบทย่อยของแต่ละบทที่มีเนื้อหาแตกต่างกัน ส่วนบทย่อยพระอภัยมณี ตอน พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร ไม่ตรงตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ถึงแม้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไม่ครบ แต่ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบทั้ง 8 ประการตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษามาแล้ว คุณลักษณะที่ปรากฏมากที่สุดในช่วงชั้นนี้คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และมุ่งมั่นในการทำงาน ส่วนที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ มีจิตสาธารณะ

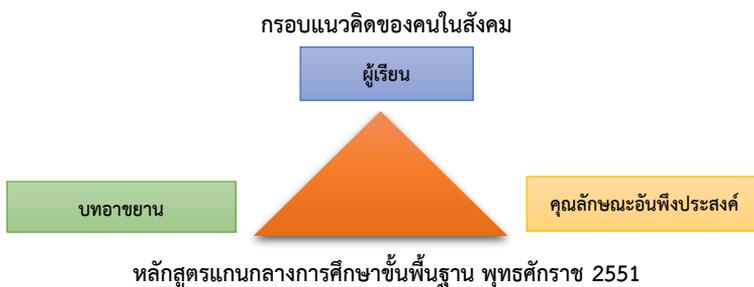
2.4 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน ปรากฏคุณลักษณะอันพึงประสงค์ครบทั้ง 8 ประการ ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และส่งเสริมให้เป็นผู้ที่ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้จะเป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีคุณภาพด้านคุณธรรมและจริยธรรม โดยพิจารณาจากสภาพของสังคมและการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบันซึ่งทำให้มีความจำเป็นต้องเน้นและปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังกล่าวให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนทุกคนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในองค์กรรวมทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรม อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงในสังคมเข้าใจถึงบทบาททางสังคม สามารถปรับตัวใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข คุณลักษณะที่ปรากฏมากในช่วงชั้นนี้ ได้แก่ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และ ซื่อสัตย์ ส่วน มีวินัย อยู่อย่างพอเพียง และมีจิตสาธารณะ พบค่อนข้างน้อย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนกับบทย่อยภาษาไทยในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

บทย่อยที่นำมาศึกษานี้พบว่า มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ใฝ่เรียนรู้เพื่อที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพต่อไป การคัดเลือกที่มาของบทย่อยภาษาไทยมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง โดยจะเห็นได้จากการคัดเลือกบทย่อยที่มาจากวรรณคดี ซึ่งสัมพันธ์กับช่วงวัยที่เหมาะสม ผลการวิเคราะห์ที่น่าสนใจคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบทย่อยภาษาไทย ไม่ว่าจะเป็นที่มา เนื้อหา ช่วงวัยของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันดังผลการวิเคราะห์ที่นำมาเสนอนี้ แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า บทย่อยที่ผ่านการคัดเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการจะขึ้นอยู่กับกลุ่มคนที่มีอำนาจและบทบาทในการกำหนดทิศทางการศึกษาในประเทศที่เลือกบทอ่านเพื่อเป็นการ

ชี้้นำให้ประเทศชาติไปในทิศทางที่ผู้บริหารได้วางแนวทางไว้ การกำหนดคุณลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงการกำหนดภาพของเด็กไทยที่จะเจริญเติบโตต่อไปในภายภาคหน้า

ดังนั้นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการคัดเลือกบทอ่าน ได้แก่ กลุ่มคนที่คัดเลือกบทอาขยาน โดยคนกลุ่มนี้ล้วนมีอำนาจในการตัดสินใจที่จะกำหนดทิศทางของประเทศต่อไปในอนาคต นอกจากนี้บทอ่านที่ถูกคัดสรรมานี้มักจะเป็นบทอ่านที่มีคุณค่าและมาจากวรรณคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหลักสูตรและช่วงชั้นของผู้เรียน และความยากง่ายของบทอ่านก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ซึ่งผลการวิจัยสัมพันธ์กับงานของ วิสันต์ สุขวิสิทธิ์ (2554) ที่ได้กล่าวถึงอุดมการณ์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดและค่านิยมของคนในสังคมหลายหลายประการ โดยเฉพาะค่านิยมที่ปรากฏในบทอาขยานคือ แนวคิดและนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละสมัย ขณะเดียวกันอุดมการณ์ต่างๆ ที่สื่อผ่านหนังสือเรียนนั้นก็อาจส่งผลกระทบต่อระบบความคิด ความเชื่อของผู้อ่านรวมถึงคนในสังคมในด้านต่างๆ ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้หนังสือเรียนนั้นเป็นวาทกรรมที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์ของรัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อเตรียมเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมตามที่รัฐและผู้มีอำนาจในสังคมเห็นว่าเหมาะสม แต่บางครั้งอุดมการณ์เหล่านั้นอาจสื่อภาพที่ไม่เป็นกลางของบุคคลและสิ่งต่างๆ ในสังคมไปสู่ผู้มีอำนาจจนอาจสร้างความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในสังคมได้ในที่สุด ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับบทอาขยานได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับบทอาขยานภาษาไทย

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาเนื้อหาของบทอาขยานภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่า บทอาขยานมีความน่าเชื่อถือทั้งในด้านประวัติผู้แต่ง รวมถึงได้รับรางวัลจากหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ ได้รับการยกย่องให้เป็นบทอาขยานสำหรับท่องจำ และมีความเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น

นอกจากนี้บทอาขยานหลักและบทอาขยานเลือกมีเนื้อหาครบทั้ง 5 ลักษณะ ทั้งนี้เพื่อให้สัมพันธ์กับหลักสูตรที่ได้ออกแบบไว้ และเนื้อหาที่ปรากฏในแต่ละระดับชั้นจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังขยายความรู้และเพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ดังจะเห็นได้จากงานของกนกวรรณ อโนนาม (2564) ที่กล่าวถึงบทอาขยานภาษาไทยที่มักจะมีการถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวผ่านตัวละครที่สื่อถึงอารมณ์ ความมุ่งมั่น ตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนที่จะได้ปฏิบัติตาม

2. ผลการศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏ ผู้วิจัยพบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา จะเน้นให้ผู้เรียนได้มีองค์ความรู้ที่ตีความคู่ไปกับหลักคุณธรรม จริยธรรม และการใช้ชีวิตให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยและสังคมโลก และเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถที่จะออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ แต่อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าจากผลการวิจัยนี้ยังพบว่า ในแต่ละคุณลักษณะอันพึงประสงค์นี้มีการเน้นย้ำ และผลิตซ้ำไม่คงที่ ดังจะเห็นได้จากในเนื้อหาของบทอาขยานและการเลือกบทอาขยานมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ซึ่งปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการคัดเลือกบทอาขยานมาให้เด็กได้เรียนรู้คือ กระบวนการศึกษาธิการ นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ได้สอดคล้องกับการให้นิยามความหมายของ “บทอาขยาน” ได้อย่างชัดเจน ดังที่ กระทรวงศึกษา (2558) ให้ความหมายไว้ว่า “บทอาขยาน หมายถึง การท่องเพื่อให้เกิดความจำ และความรับรู้ เกิดทักษะทางภาษา เกิดความซาบซึ้ง เห็นคุณค่าในความงามของภาษาและได้เกิดข้อคิดไปใช้ประโยชน์ในชีวิต ไม่ใช่การท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง” ดังนั้นในบทอาขยานแต่ละบทที่ได้นำมาให้ผู้เรียนได้ศึกษาจึงสอดคล้องไปด้วยความรู้ สาระ และคุณลักษณะที่ประเทศชาติต้องการให้ผู้เรียนได้ประพฤติและปฏิบัติตนอย่างไรในสังคม ภายภาคหน้า

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์กับบทอาขยานภาษาไทย ผู้วิจัยพบว่า หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำมาใช้ในปัจจุบันจะมีเป้าประสงค์เพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้มนุษย์มีความสมดุลทั้งทางร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และ

พัฒนาตนได้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งสัมพันธ์กับการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทั้ง 8 ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้บทบาทหน้าที่หลักของบทธาขยานมีส่วนสำคัญต่อการคัดเลือกตัวบทเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของคนในสังคมอีกด้วย ดังที่ จิรัชชยาณ์ ปกรณ์คุณารักษ์ (2557) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญและสัมพันธ์กับบทธาขยานที่มีการถ่ายทอดผ่านตัวบทให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน ดังนั้นบทธาขยานที่นำมาศึกษานี้จะพบว่ามีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมต้องการให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของการมุ่งมั่นในการทำงาน เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ใฝ่เรียนรู้เพื่อที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่เติบโตอย่างมีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับพลวัตของบทธาขยานภาษาไทยที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคม นอกจากนี้ผู้เรียนและผู้สอนภาษาไทยสามารถนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาเพื่อนำไปใช้อธิบายเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนเกี่ยวกับบทธาขยานเพื่อเสริมสร้างความรู้ให้กับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ อโนนาม. (2564). **บทธาขยาน: ภาษาจินตภาพและการนำเสนออุดมการณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- กรมวิชาการ. (2544). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). **หนังสืออ่านเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บทธาขยานภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). **บทอาขยานภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว.
- กฤษณา คงทน. (2548). **บทอาขยานภาษาไทยระดับประถมศึกษา: ลักษณะทางจริยธรรม และกลวิธีนำเสนอ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จิรัชชยาณ์ ปกรณ์คุณารักษ์. (2557). **คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิราพร จิรบุญดิลก. (2531). **ศึกษาการวิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของเด็กในแผนพัฒนาแห่งชาติ จากหนังสือสำหรับเด็กที่ขณะการประกวด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิชัย ไกรสร. (2554). **คุณค่าของบทอาขยานภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา: การศึกษาเชิงวิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิสันต์ สุขวิสิทธิ์. (2554). **ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย ตามหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2503 – 2544 : การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันติ ดาเวียง. (2552). **การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับนักศึกษา โรงเรียนสงขลาเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- อำนวยการใจหวัง. (2545). **คุณค่าในบทอาขยานภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญา การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

วิจัยสำรวจสภาพการใช้หลักสูตรภาษาจีนโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทย
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
A SURVEY RESEARCH ON THE IMPLEMENTATION OF CHINESE CURRICULUM
IN ELEMENTARY SCHOOLS IN THAILAND UNDER THE OFFICE
OF THE BASIC EDUCATION COMMISSION

ธีรพงศ์ แก้วมณี*, อัน เหมิง และ รัฐสรศักดิ์ จันทรพิมพ์

Theerapong Kaewmanee*, An Meng and Radtasan Jantarapim

สาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
Department of Chinese, Faculty of Humanities and Social Sciences, Udon Thani Rajabhat University

Received: 2 November 2022

Revised: 12 March 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาด้านการใช้หลักสูตรภาษาจีนของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) เสนอแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ทันยุคสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน บริบทสถานศึกษา และตลาดแรงงานสากล ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสานวิธี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นโรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษาที่กระจายอยู่ 7 ภูมิภาคของประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 21 แห่ง ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียน และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ผลการศึกษา พบปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ 1) โรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนระดับประถมศึกษายังขาดประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน 2) โครงสร้างเวลาเรียนตาม

* Corresponding author: ธีรพงศ์ แก้วมณี

E-mail: theerapong.ka@udru.ac.th

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ที่สามารถบริหารจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีนมีปริมาณที่น้อยเกินไป 3) ข้อจำกัดจากนโยบายการศึกษาบางประเภทไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย 4) มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับยุคสมัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ปรับปรุงหลักสูตรภาษาจีนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ: หลักสูตรภาษาจีน, การเรียนการสอนภาษาจีน, ประเทศไทย

Abstract

The objectives of the study were 1) to study the problems of using Chinese curriculum in primary schools under the Office of the Basic Education Commission 2) to propose guidelines for the development and improvement of standards and indicators and subject areas of Chinese language to be qualified, standardized, up to date and in conformity with learners' needs, the context of schools and the global labor market, The research was integrated. The sample group was selected by purposive sampling in a government school that implemented of Chinese curriculum at the elementary level in 7 regions of Thailand; a total of 21 schools. The researchers entered fieldwork to gather information using questionnaires, interviews, observing teaching in the classroom, and study documents related to research.

The findings indicated that there was a problem in implementing of Chinese curriculum in government schools at the elementary level. It can be summarized as follows: 1) Government schools that implemented Chinese curriculum at the elementary level lacked experience and expertise in teaching,

2) the timetable structure according to the Basic Education Core Curriculum of 2008, there were a few quantities of the timetable for teaching Chinese subjects, 3) The constraints of some educational policies are not conducive to improve the efficiency of teaching Chinese language in Thailand, 4) Standards and indicators and Chinese curriculum content according to the Basic Education Core Curriculum 2008, requires to be improved. However, the researcher has also proposed guidelines for the benefit of the development and improvement of the Chinese curriculum to be further effective in the future

Keywords: Chinese curriculum, teaching Chinese language, Thailand

บทนำ

ต้นศตวรรษที่ 21 เป็นต้นมา ความนิยมด้านการเรียนการสอนภาษาจีนในนานาชาติทวีความเข้มข้นอย่างต่อเนื่อง ความนิยมการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยก็มีแนวโน้มสูงขึ้นเช่นกัน เพื่อสนับสนุนและยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย ปีพ.ศ. 2549 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (พ.ศ. 2549-2553) เพื่อใช้เป็นแบบแผนในการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยทุกมิติ ปีพ.ศ. 2551 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้สถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในประเทศไทยที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนสามารถใช้อ้างอิงและปรับปรุงเนื้อหาวิชาภาษาจีนให้เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา

ถึงแม้ในปี พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน และเผยแพร่ให้สถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาได้ใช้อ้างอิงและปรับปรุงเนื้อหาวิชาภาษาจีนให้เป็นแบบแผนเดียวกัน จากการสำรวจผู้วิจัยพบปัญหาของ “มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ” ดังกล่าวอยู่น้อย ดังเช่น 1) “มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ” ขาดมาตรฐานความสามารถทางภาษาจีนที่ชัดเจนมาใช้อ้างอิงในการออกแบบ

กำหนดระดับความสามารถและทักษะด้านภาษาจีนของผู้เรียน 2) เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และสาระการเรียนรู้ล้ำสมัย ไม่สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) 3) สาระการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับการรับรู้และประสบการณ์ของผู้เรียนปัจจุบัน 4) กระบวนการศึกษาธิการไม่บังคับให้ทุกโรงเรียนจำเป็นต้องใช้ “มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ” ส่งผลให้ทักษะความสามารถด้านภาษาจีนของผู้เรียนชาวไทยในระดับเดียวกันมีความแตกต่างกันมาก ซึ่งจะส่งผลต่อความต่อเนื่องของหลักสูตรภาษาจีนในระยะยาว 5) พบว่าการเรียนการสอนภาษาจีนในหลายโรงเรียนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ “มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ” กำหนดได้จากข้อจำกัดที่หลากหลาย

Li (2010) และ Du & ZUO (2011) ได้สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยไว้ดังนี้ 1) ระดับความสามารถภาษาจีนของคณาจารย์ชาวไทย ยังไม่ได้มาตรฐาน 2) ประสบการณ์ด้านการสอนของครูอาสาสมัครชาวจีนยังไม่มากพอ อีกทั้งครูสอนภาษาจีนประเภทนี้ไม่ได้รับหน้าที่สอนภาษาจีนในประเทศไทยระยะยาว เมื่อครบวาระจะต้องเดินทางกลับประเทศจีน ส่งผลระยะยาวต่อความต่อเนื่องของการเรียนการสอนภาษาจีน 3) การศึกษาด้านภาษาจีนในประเทศไทย ไม่มีหลักสูตรที่ต่อเนื่องกันตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา 4) โรงเรียนหลายแห่งในประเทศไทยที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนใช้หลักสูตรภาษาจีนที่หลากหลาย ไม่เป็นมาตรฐานหรือแบบแผนเดียวกัน ใช้ตำราภาษาจีนที่ไม่ได้ออกแบบตามหลักสูตรที่ใช้ 5) วิธีและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนยังต้องปรับปรุงแก้ไข 6) ผู้เรียนยังขาดแรงจูงใจที่เอื้อต่อการเรียนภาษาจีน 7) ไม่มีรูปแบบการวัดผลประเมินผลความรู้ ทักษะด้านภาษาจีนของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ถึงแม้ประเทศไทยจะได้รับการสนับสนุนทางด้านการเรียนการสอนจากรัฐบาลจีนมาเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันมีการก่อตั้งสถาบันขงจื่อ 16 แห่งและห้องเรียนขงจื่อ 11 แห่ง ที่กระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่การยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยดูเหมือนจะยังไม่ทันท่วงทีกับกระแส ค่านิยมและความต้องการในการเรียนภาษาจีนของผู้เรียนในสังคมไทย Wu & Yang (2008) ได้อธิบายเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยไว้ว่า การออกแบบการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยที่ยังไม่เข้มข้น ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาด้านหลักสูตรภาษาจีนของโรงเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ดำเนินงานวิจัยนี้ในระหว่างปี พ.ศ. 2560 - พ.ศ. 2564 ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างจากคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 ท่าน คือ อาจารย์นองศิริ โชติรัตน์ และอาจารย์อุทัยวรรณ เถลิ้มชัย โดยคัดเลือกสถานศึกษาระดับประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพสูงและมีผลงานการส่งนักเรียนเข้าร่วมแข่งขันทักษะภาษาจีนทั้งระดับภาคหรือระดับประเทศ ระดับดีเยี่ยม จาก 7 ภูมิภาคในประเทศไทย รวมทั้งสิ้น 21 แห่งให้เป็นกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมวิธี (Mixed Method) เพื่อศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีนโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยได้รับคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ประกอบการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือการวิจัย ดังนี้

- 1) แบบสอบถาม ผู้วิจัยออกแบบแบบสอบถามออกเป็น 2 ฉบับ คือแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนภาษาจีน และแบบสอบถามสำหรับผู้เรียน
- 2) แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยออกแบบแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 ฉบับ คือแบบสัมภาษณ์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และแบบสัมภาษณ์สำหรับครูผู้สอนภาษาจีน
- 3) สังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียนของแต่ละสถานศึกษา
- 4) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้กระจายแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนภาษาจีนจำนวน 150 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งสิ้นจำนวน 103 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 68.67 กระจายแบบสอบถามสำหรับผู้เรียนภาษาจีนจำนวน 880 ฉบับ ได้รับกลับคืนมาทั้งสิ้นจำนวน 788 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 89.55 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน ได้เข้าไปสังเกตการเรียนการสอน ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามด้วยการหาค่าเฉลี่ยร้อยละ (Percentage) และข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. โรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนระดับประถมศึกษาขาดประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอน

มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็นมาตรฐานรายวิชาภาษาจีนฉบับเดียวที่กำหนดโดยกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเผยแพร่ให้สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้อ้างอิงในการกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาภาษาจีน และยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน จากการลงพื้นที่สำรวจสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ทำให้ทราบถึงปัญหาของมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ฉบับนี้อยู่ไม่น้อย

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ภาษาจีนเป็นวิชาหนึ่งที่สามารถใช้เลือกสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ยิ่งเพิ่มกระแส ค่านิยมด้านการเรียนภาษาจีนให้กับสังคมไทยเป็นทวีคูณ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนชาวไทยให้มีความพร้อมด้านทักษะความรู้ด้านภาษาจีนเพื่อใช้สอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อระดับมหาวิทยาลัย การเปิดรายวิชาภาษาจีนให้กับผู้เรียนชาวไทยตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง จากการลงพื้นที่สำรวจสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 21 แห่ง พบว่าโรงเรียนวัดเวฬุวัน (สารภีชนานุกูล) จังหวัดเชียงใหม่ ได้เปิดรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ซึ่งนับเป็นโรงเรียนที่เปิดรายวิชาภาษาจีนให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษายาวนานที่สุดจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จากการให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

ภาษาจีนของโรงเรียนดังกล่าว พบว่าการเปิดรายวิชาภาษาจีนให้กับผู้เรียนชาวไทยตั้งแต่ระดับประถมศึกษาชั้นนั้น เกิดจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนั้นที่เล็งเห็นถึงความสำคัญและบทบาทของภาษาจีนที่จะทวีคูณมากขึ้นในอนาคต แต่ก็ยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีน ผลสัมฤทธิ์ด้านการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีนจึงยังไม่ประสบผลสัมฤทธิ์ดังที่คาดหวัง

หากดูจากระยะเวลาในการเปิดรายวิชาและประสบการณ์ด้านการเรียนการสอนภาษาจีนให้กับนักเรียนระดับประถมศึกษา พบว่าโรงเรียนรัฐบาลสังกัด สพฐ. ยังมีประสบการณ์ที่ตามหลังโรงเรียนสังกัด สข. โดยเฉพาะโรงเรียนจีนอยู่มาก แต่การสนับสนุนและส่งเสริมจากกระทรวงศึกษาธิการและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง และสังคมเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของภาษาจีนที่คุ้มค่ากับการลงทุน

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด พบโรงเรียนหนึ่งแห่งที่เปิดสอนภาษาจีนในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่สูงสุด ซึ่งเปิดรายวิชาภาษาจีนมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2548 คิดเป็นร้อยละ 1.23 และโรงเรียนส่วนใหญ่ที่เปิดรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษาจะอยู่ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2552 และ พ.ศ. 2554 คิดเป็นร้อยละ 23.16 และ 27.46 ตามลำดับ ซึ่งเป็นระยะเวลาหลังจากที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนดใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชีวิตและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แล้ว

2. โครงสร้างเวลาเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่สามารถใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีนมีปริมาณที่น้อยเกินไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อกำหนดด้านเวลาเรียนจากตำราเรียนภาษาจีนที่เป็นที่ยอมรับระดับสากล เช่น ตำรา Hanyu Jiaocheng เล่ม 1 เสนอให้ควรจัดเวลาเรียน 2 คาบเรียนต่อการเรียนการสอน 1 บท (สำหรับเนื้อหาบทที่ 1-25) และควรจัดเวลาเรียน 4 คาบเรียนต่อการเรียนการสอน 1 บท (สำหรับเนื้อหาบทที่ 26-30) ตำรา HSK Standard Course เล่ม 1 เสนอให้ควรจัดเวลาเรียน 2-3 คาบเรียนต่อการเรียนการสอน 1 บท และตำรา HSK Standard Course เล่ม 3 เสนอให้ควรจัดเวลาเรียน 2-4 คาบเรียนต่อการเรียนการสอน 1 บท เป็นต้น (Jiang Liping, 2014) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้เรียนจำเป็นต้องใช้เวลาเรียนในการเรียนรู้ภาษาจีนที่เพิ่มขึ้นตามระดับภาษาจีนที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ

เมื่อศึกษาข้อกำหนดต่าง ๆ ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 พบว่ารายวิชาภาษาจีนไม่ได้จัดอยู่ในรายวิชาพื้นฐาน โรงเรียนที่เปิดสอนภาษาจีนในระดับ

ประณตศึกษาจึงกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนตามสาระรายวิชากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือสาระรายวิชาเพิ่มเติม ซึ่งโครงสร้างเวลาเรียนของสาระรายวิชากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนระดับประถมศึกษาศึกษาจะต้องไม่เกิน 120 ชั่วโมงต่อปีการศึกษาหรือ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แต่โรงเรียนส่วนใหญ่ มักจะจัดรายวิชาลูกเสือและรายวิชาแนะแนวให้อยู่ในโครงสร้างเวลาเรียนนี้ ดังนั้นจึงสามารถจัดรายวิชาภาษาจีนให้อยู่ในโครงสร้างเวลาเรียนดังกล่าวได้ไม่เกิน 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น ส่วนโครงสร้างเวลาเรียนของสาระรายวิชาเพิ่มเติมในระดับประถมศึกษาจะต้องไม่เกิน 80 ชั่วโมงต่อปีการศึกษาหรือ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จากข้อมูลข้างต้นจึงสรุปได้ว่า โรงเรียนที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษาจะสามารถจัดเวลาเรียนของรายวิชาได้ไม่เกิน 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ไม่รวมถึงโรงเรียนที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนตามโครงสร้างหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล หรือโรงเรียนที่จัดกิจกรรมรายวิชาภาษาจีนด้วยแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้)

จากการลงพื้นที่สำรวจโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบว่าโรงเรียนที่เปิดรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษา ชั้นปีที่ 1-3 มีโรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.88 โรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 21.67 โรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 13.64 และมีโรงเรียนส่วนน้อยเท่านั้นที่จัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เนื่องจากเปิดสอนรายวิชาภาษาจีนตามโครงสร้างหลักสูตรโรงเรียนมาตรฐานสากล หรือเป็นโรงเรียนที่จัดกิจกรรมรายวิชาภาษาจีนตามนโยบายลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ เช่น โรงเรียนอนุบาลวัดปิตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่สามารถจัดเวลารายวิชาภาษาจีนได้มากกว่า 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

ผู้วิจัยยังพบอีกว่า โรงเรียนที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 4-6 โรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์สูงที่สุดเช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 38.03 โรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 36.90 โรงเรียนที่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 12.68 และโรงเรียนส่วนน้อยเท่านั้นที่จัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้มากกว่า 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

3. ข้อจำกัดจากนโยบายการศึกษาบางประเภทไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ชัดว่าโรงเรียนรัฐบาลส่วนใหญ่สามารถจัดเวลาเรียนในรายวิชาภาษาจีนได้แค่ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ไม่ส่งผลดีต่อการเรียนภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยที่ไม่ได้มีแวดล้อมทางภาษาจีนที่ดี การจัดเวลาเรียนภาษาต่างประเทศได้แค่ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จึงยากที่จะทำให้ครูผู้สอนสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการฝึกฝนให้ผู้เรียนชาวไทยเกิดทักษะทางภาษาจีนที่มีประสิทธิภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนภาษาจีน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนได้มากกว่าหรือเท่ากับ 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์นั้น เกิดจากหลากหลายปัจจัยหลัก ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) โรงเรียนรัฐบาลหลายแห่งขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนการจัดการด้านการเรียนการสอนภาษาจีน ตามข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 รายวิชาภาษาจีนไม่ได้จัดอยู่ในรายวิชาพื้นฐาน ถึงแม้รัฐบาลไทยได้กำหนดใช้นโยบายเรียนฟรีอย่างต่อเนื่อง แต่เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาในรายละเอียด ทำให้เข้าใจว่านโยบายดังกล่าวเอื้อสิทธิประโยชน์และการสนับสนุนการเรียนการสอนให้กับรายวิชาพื้นฐานเท่านั้น ผู้บริหารสถานศึกษาหลาย ๆ แห่งต่างแสดงความคิดเห็นว่า โรงเรียนจะต้องใช้รายได้หลักของโรงเรียนเพื่อใช้สำหรับบริหารจัดการการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีน เช่นค่าตอบแทนครูผู้สอนชาวจีน ค่าตำราเรียนภาษาจีน ค่าสื่ออุปกรณ์ เป็นต้น จากการเข้าไปสังเกตการเรียนการสอนผู้วิจัยยังพบอีกว่าผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีตำราเรียนภาษาจีน เนื่องจากโรงเรียนไม่สามารถบังคับให้ผู้เรียนซื้อตำราเรียนหรือจ่ายเงินค่าเล่าเรียนเพิ่มเติมจากเดิมได้ ทำให้การเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษาหลาย ๆ แห่งยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

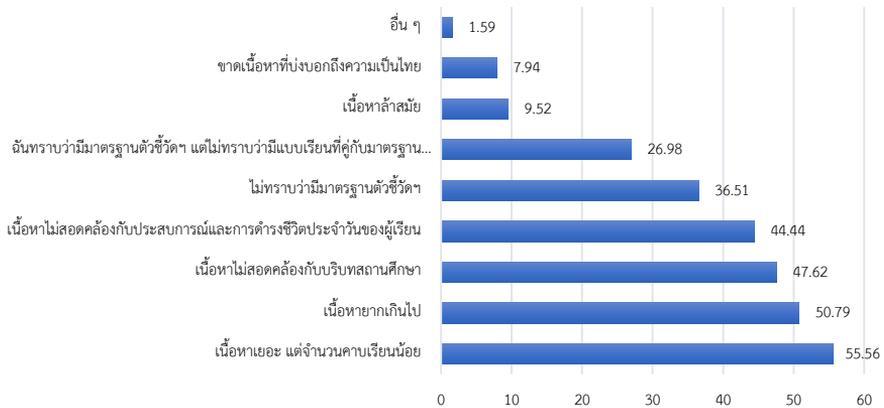
2) อีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้หลาย ๆ สถานศึกษาไม่สามารถจัดเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนให้เป็นไปตามข้อมูลที่ผู้วิจัยสรุปไว้ ก็เป็นเพราะว่าแต่ละสถานศึกษาหรือภูมิภาคมีจุดเน้นหรือมีศักยภาพในการบ่มเพาะผู้เรียนที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องยากที่จะทำให้โรงเรียนรัฐบาลหลาย ๆ แห่งจะยึดภาษาจีนเป็นจุดเน้นหลักในการบ่มเพาะและพัฒนาศักยภาพผู้เรียน อีกทั้งผลการทดสอบทางการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับชาติ (O-Net) ของผู้เรียนก็ยังคงเป็นตัวแปรสำคัญที่จะบ่งบอกคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น ๆ ซึ่งการทดสอบดังกล่าวเป็นการทดสอบในกลุ่มรายวิชาพื้นฐานเท่านั้น ดังนั้น โรงเรียนรัฐบาลหลาย ๆ แห่ง

จำเป็นจะต้องใช้โครงสร้างเวลาเรียนของสาระรายวิชากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสาระรายวิชาเพิ่มเติม มาใช้จัดรายวิชาอื่น ๆ ที่เป็นจุดเน้นสำคัญของสถานศึกษา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย เป็นต้น

4. มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับยุคสมัย

เมื่อได้ลงพื้นที่สำรวจสภาพการใช้หลักสูตรภาษาจีนของโรงเรียนรัฐบาลกลุ่มตัวอย่างที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษา พบว่ามีโรงเรียนที่ใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ดังกล่าวเพื่อใช้อ้างอิงหรือกำหนดสาระรายวิชาภาษาจีนอยู่ทั้งสิ้น คิดเป็นร้อยละ 50.49 แต่ยังมีโรงเรียนมากกว่าเกือบครึ่งหนึ่งของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ไม่ได้เลือกใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ นี้ เช่น ร้อยละ 40.78 ของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างใช้หลักสูตรภาษาจีนที่สถานศึกษาหรือกลุ่มโรงเรียนของแต่ละภูมิภาคออกแบบขึ้นเอง ร้อยละ 20.39 ของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างไม่ได้อิงหลักสูตรภาษาจีนเพื่อใช้อ้างอิงการจัดเนื้อหาสาระการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีน แต่จะอิงเนื้อหาสาระการเรียนการสอนจากตำราภาษาจีนเล่มใดเล่มหนึ่ง ร้อยละ 15.53 ของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างไม่ได้อิงหลักสูตรภาษาจีนเพื่ออ้างอิงการจัดเนื้อหาสาระรายวิชาภาษาจีน แต่จะสำรวจความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเพื่อใช้กำหนดเนื้อหาสาระรายวิชาภาษาจีน

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าโรงเรียนรัฐบาลกลุ่มเป้าหมายที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนจำนวนมากไม่ได้ใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ เพื่อใช้อ้างอิงในการกำหนดเนื้อหาสาระรายวิชาภาษาจีน ผู้วิจัยได้ออกแบบข้อคำถามในแบบสอบถามฉบับครูผู้สอน เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้โรงเรียนรัฐบาลหลายแห่งไม่เลือกใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ดังกล่าว ซึ่งได้ข้อสรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลให้โรงเรียนรัฐบาลไม่เลือกใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด

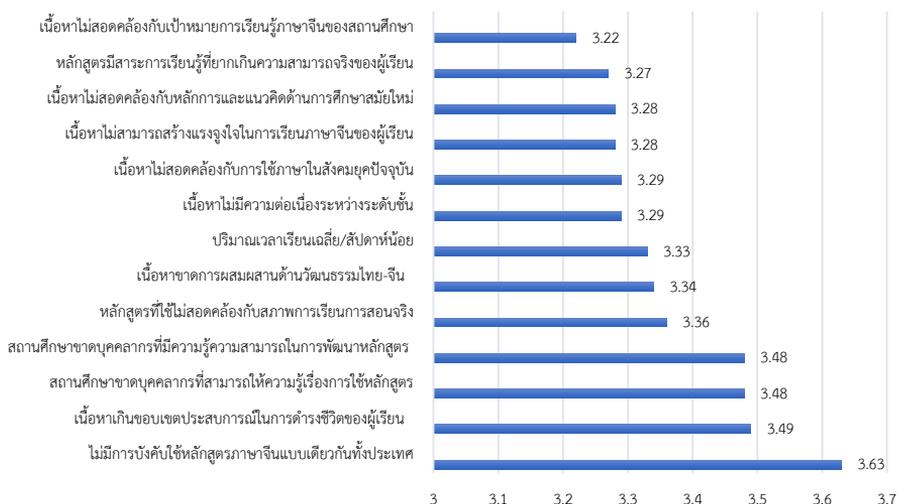
จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลให้โรงเรียนรัฐบาลกลุ่มเป้าหมายไม่เลือกใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด เนื่องจากพบว่าเนื้อหาสาระที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดกำหนดในแต่ละระดับชั้นมีปริมาณที่เยอะและยากเกินไป แต่จำนวนชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์น้อยมาก อีกทั้งโรงเรียนรัฐบาลจำนวนไม่น้อยยังรู้สึกว่าการที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดกำหนดไม่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาและประสบการณ์การดำรงชีวิตประจำวันของผู้เรียน ส่งผลให้การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการฝึกฝนทักษะด้านภาษาจีนไม่เพียงพอ ทำให้ผู้เรียนยากที่จะเชื่อมโยงความรู้ ทักษะด้านภาษาจีนเข้าสู่การดำรงชีวิตประจำวัน

ผู้วิจัยพบว่า หากผู้เรียนที่เรียนภาษาจีนต่อเนื่องจนจบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 จะมีระดับความสามารถทางภาษาจีนที่มีวงคำศัพท์สะสม 600 คำ เทียบเท่ากับระดับภาษาจีน HSK ใหม่ระดับ 3 หรือ YCT ระดับ 4 แต่ความเป็นจริง โรงเรียนหลายแห่งสามารถจัดโครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาได้แค่ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้น อีกทั้งสังคมไทยขาดแวดล้อมทางภาษาจีนที่ดี โรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนภาษาจีนในระดับประถมศึกษาหลายแห่งจึงรู้สึกว่าเป็นเรื่องยากที่จะพัฒนาระดับความสามารถทางภาษาจีนของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัด กำหนด

ตาราง 1 เปรียบเทียบมาตรฐานความสามารถทางด้านภาษาจีน

HSK ระบบใหม่		YCT		มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ	
ระดับ	วงคำศัพท์	ระดับ	วงคำศัพท์	ระดับ	วงคำศัพท์
1	150	1	80	ป.1	50-100
		2	150	ป.2	150-200
2	300	3	300	ป.3	250-300
				ป.4	300-400
3	600	4	600	ป.5	400-500
				ป.6	500-600
4	2000 ขึ้นไป			ม.1	600-750
				ม.2	750-900
				ม.3	900-1050
				ม.4	1050-1250
				ม.5	1250-1500
				ม.6	1500 ขึ้นไป
5	4000 ขึ้นไป				
6	5000 ขึ้นไป				

เพื่อสามารถวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีนของโรงเรียนรัฐบาลที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนในระดับประถมศึกษาให้มองเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้ออกแบบประเด็นคำถามที่เกี่ยวกับปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีนในแบบสอบถาม โดยมุ่งสำรวจน้ำหนักของปัญหาที่ใช้มาตรประมาณค่าของลิเคิร์ต (Likert Scale) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ระดับปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีน

จากภาพที่ 2 จะเห็นได้ว่าระดับน้ำหนักปัญหาของการใช้หลักสูตรภาษาจีนระดับประถมศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลต่างก็มีผลเฉลี่ยระดับ 3 ขึ้นไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าครูผู้สอนภาษาจีนและผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายต่างเห็นตรงกันว่าประเด็นปัญหาเหล่านี้คือปัญหาจริงที่เป็นอุปสรรคต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนภาษาจีน ถึงแม้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แต่ก็ไม่ได้บังคับให้ทุกสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ดังกล่าวเพื่อใช้อ้างอิงในการออกแบบเนื้อหาสาระรายวิชาภาษาจีน และถึงแม้ว่าในวงการการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยจะเคยมีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องที่ควรหรือไม่ควรใช้หลักสูตรภาษาจีนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ เพราะเนื่องด้วยว่าแต่ละภูมิภาคในประเทศไทยอาจมีจุดเน้น อัตลักษณ์และบริบทที่แตกต่างกัน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการไม่กำหนดใช้หลักสูตรภาษาจีนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศก็ส่งผลเสียอยู่ไม่น้อย เช่น การสร้างความต่อเนื่องของหลักสูตรภาษาจีนของทุกช่วงระดับชั้นให้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน จะเห็นได้ว่าสถานศึกษาในประเทศไทยในทุก ๆ ระดับชั้นที่เปิดสอนรายวิชาภาษาจีนมักจะเริ่มสอนภาษาจีนตั้งแต่ระดับเบื้องต้นเสมอ สภาพการณ์เช่นนี้ส่งผลให้ผู้เรียนที่เคยเรียนภาษาจีนมาตั้งแต่ช่วงชั้นก่อนหน้าจำเป็นต้องกลับมาเรียนภาษาจีนในระดับเบื้องต้นใหม่ซ้ำ ๆ อาจจะทำให้ผู้เรียนประเภนี้หมดแรงจูงใจในการเรียนภาษาจีนลงได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อด้านลบกับวงการการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน และดูเหมือนจะเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไขให้หมดไป

นอกจากนี้ ครูผู้สอนภาษาจีนและผู้บริหารสถานศึกษาต่างเห็นว่าหลักสูตรภาษาจีนที่ใช้อยู่ ณ ปัจจุบัน มีเนื้อหาสาระที่เกินขอบเขตประสบการณ์ในการดำรงชีวิตของผู้เรียนช่วงวัยประถมศึกษา อีกทั้งสังคมไทยไม่ได้มีแวดล้อมทางภาษาที่เอื้อต่อการเรียนภาษาจีนมากนัก ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถนำสิ่งที่ได้เรียนรู้เชื่อมโยงเข้าสู่การใช้ชีวิตและการสื่อสารจริงในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการพัฒนาปรับปรุงเนื้อหาสาระหลักสูตรภาษาจีนของสถานศึกษาจึงจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้เชี่ยวชาญคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากสภาพปัญหาการใช้หลักสูตรภาษาจีนในโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษาที่ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์และสรุปไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนวทางในการพัฒนาปรับปรุง ดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรเร่งจัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญ ร่วมกันวิจัยเพื่อพัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีน ให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยยุคปัจจุบัน ตามที่เราทราบกัน เป็นอย่างดี มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เป็นมาตรฐานฉบับเดียวที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้สถานศึกษาใช้มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้กินเวลามาร่วม 15 ปีแล้ว เนื้อหาสาระภาษาจีนที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ฉบับนี้ กำหนดมีความล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์ การรับรู้และการดำรงชีวิตประจำวัน ของผู้เรียน ในการพัฒนาปรับปรุงมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ คณะผู้เชี่ยวชาญควรออกแบบ มาตรฐานความสามารถทางภาษาจีนที่ชัดเจนเพื่ออ้างอิงและกำหนดระดับความสามารถทักษะ ด้านภาษาจีนของผู้เรียนชาวไทยปัจจุบัน สามารถกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายการเรียน การสอนภาษาจีนให้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2560 - 2579) ศึกษาความต้องการในสังคมและตลาดแรงงานสากล สสำรวจความสนใจ วิถีชีวิต ประสบการณ์ การรับรู้ ของผู้เรียนเพื่อใช้กำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ภาษาจีนให้เหมาะสมยิ่งขึ้นกับผู้เรียนชาวไทย ยุคปัจจุบัน

2) กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนให้ชัดเจนและมีจำนวนชั่วโมงเรียน ต่อสัปดาห์ที่เพียงพอ กล่าวคือการจัดโครงสร้างชั่วโมงเรียนภาษาจีนต่อสัปดาห์ที่น้อยจนเกินไป เป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลให้สถานศึกษาไม่สามารถจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีนให้ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ กำหนด อีกทั้งการจัด ชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์ของแต่ละสถานศึกษาที่แตกต่างกันก็ยังส่งผลถึงความต่อเนื่องของ หลักสูตรและคุณภาพการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมาอย่างยาวนาน เพื่อแก้ไขปัญหา ดังกล่าวในระยะยาว ผู้วิจัยเห็นว่าสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่เปิดสอน รายวิชาภาษาจีนไม่ควรที่จะบังคับให้ผู้เรียนทุกห้องเรียนจำเป็นต้องเรียนรายวิชาภาษาจีน แต่อาจใช้วิธีจัดกลุ่มห้องเรียนของแต่ละระดับชั้นเป็น “ห้องเรียนภาษาจีน” ทั้งนี้ผู้บริหารสถาน ศึกษาและครูผู้สอนภาษาจีนจะสามารถกำหนดจุดเน้นของชั้นเรียนประเภทนี้เพื่อเป็นการ มุ่งเน้นพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีความสามารถทางด้านภาษาจีนเฉพาะด้าน สามารถคัดเลือก

ผู้เรียนที่มีความสนใจจริง มีความสามารถพื้นฐานภาษาจีนในเกณฑ์ดี และมีความพร้อมที่จะเรียนภาษาจีนอย่างต่อเนื่องให้เข้ามาเรียนในห้องเรียนภาษาจีนประเภทนี้ ทั้งนี้ ในการกำหนดโครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีน ผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนภาษาจีน ควรคำนึงถึงข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 เป็นหลัก และควรศึกษานโยบายทางการศึกษาที่รัฐบาลกำหนดใช้ปัจจุบันที่ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีน เช่น สถานศึกษาสามารถใช้เวลาของกิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้มาจัดกิจกรรมฝึกฝนทักษะภาษาจีน หรือใช้จัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมจีนให้กับผู้เรียน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสังเกตการเรียนการสอนในชั้นเรียน ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการจัดโครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีน สำหรับโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษา ดังตาราง 2

ตาราง 2 โครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีนสำหรับโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษา

วัน	เวลา						
	8:30-9:30	9:30-10:30	10:30-11:30	12:30-13:30	13:30-14:30	14:30-15:30	
จันทร์	คณิตศาสตร์ (พื้นฐาน)	ศิลปะ (พื้นฐาน)	ภาษาไทย (พื้นฐาน)	พักกลางวัน 11:30-12:30	ภาษาจีน (เพิ่มเติม)	การงานอาชีพฯ (พื้นฐาน)	ลดเวลาเรียนฯ ภาษาจีน
อังคาร	ภาษาไทย (พื้นฐาน)	คณิตศาสตร์ (พื้นฐาน)	สังคมฯ (พื้นฐาน)		ภาษาจีน (กิจกรรม)	สุขศึกษา (พื้นฐาน)	ลดเวลาเรียนฯ ภาษาจีน
พุธ	ภาษาไทย (พื้นฐาน)	ภาษาอังกฤษ (พื้นฐาน)	คณิตศาสตร์ (พื้นฐาน)		วิทยาศาสตร์ (พื้นฐาน)	ลูกเสือ (กิจกรรม)	ลดเวลาเรียนฯ
พฤหัสบดี	สังคมฯ (พื้นฐาน)	ภาษาไทย (พื้นฐาน)	คณิตศาสตร์ (พื้นฐาน)		ภาษาจีน (เพิ่มเติม)	ศิลปะ (พื้นฐาน)	ลดเวลาเรียนฯ ภาษาจีน
ศุกร์	คณิตศาสตร์ (พื้นฐาน)	ภาษาไทย (พื้นฐาน)	วิทยาศาสตร์ (พื้นฐาน)		แนะแนว (กิจกรรม)		ลดเวลาเรียนฯ ลดเวลาเรียนฯ

จากตาราง 2 ผู้วิจัยเสนอแนวทางการจัดโครงสร้างเวลาเรียนรายวิชาภาษาจีน สำหรับห้องเรียนภาษาจีนของโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษา ไว้อย่างน้อย 6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนภาษาจีนสามารถพิจารณาใช้เวลาเรียนในสาระวิชาเพิ่มเติมฯ และสาระวิชากิจกรรมฯ ทั้งสิ้น 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาจีนด้านความรู้และทักษะ อีกทั้งยังสามารถใช้เวลาตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้อย่างน้อย 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เพื่อจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติเพื่อมุ่งเน้นการฝึกฝน

ทักษะภาษาจีน หรือจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมจีน ที่สามารถเสริมสร้างแรงจูงใจและเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาจีนให้กับผู้เรียน

3) กระทรวงศึกษาธิการควรเร่งสำรวจนโยบายการศึกษาที่กำหนดใช้อยู่ ณ ปัจจุบัน ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนภาษาจีนของสถานศึกษาที่เปิดหลักสูตรภาษาจีน จากการลงพื้นที่สำรวจโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอนภาษาจีนต่างก็มีความเห็นว่า นโยบายเรียนฟรีไม่ได้เอื้อผลประโยชน์ที่ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการการเรียนการสอนรายวิชาภาษาจีน ดังนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการกระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหรือขยายขอบเขตการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษาให้ครอบคลุมถึงสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาไทยอย่างแท้จริง

4) ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยพัฒนาหลักสูตรภาษาจีนที่สามารถต่อยอดสู่การออกแบบตำราเรียน เนื่องจากการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีตำรา คู่มือแบบเรียนที่เชื่อมโยงกับมาตรฐานเดียวกันกับหลักสูตร จากข้อมูลที่ปรากฏบนแผนภูมิ 1 มีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ไม่เลือกใช้มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ภาษาจีนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพราะไม่ทราบว่าในประเทศไทยมีตำราภาษาจีนที่ออกแบบตามมาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ ฉบับนี้หรือไม่

5) ควรวิจัยพัฒนาออกแบบการวัดประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาภาษาจีนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดฯ กำหนด ไม่ว่าจะเป็นการวัดประเมินผลระดับสถานศึกษาหรือระดับชาติ ซึ่งการวัดประเมินผลดังกล่าวสามารถตรวจสอบหรือวัดระดับความสามารถทางด้านความรู้และทักษะด้านภาษาจีนของผู้เรียนได้จริง และสามารถเทียบเคียงกับการสอบวัดระดับภาษาจีนที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น HSK ระบบใหม่, YCT เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- Du, Z., & ZUO, G. (2011). The Analysis and Countermeasures of teaching Chinese in Thailand. *Economic and Social Development*, 2011(7), 158-164. (in Chinese)
- Jiang Liping. (2014). *Standard Course HSK1*. Beijing: Beijing Language and Culture University Prees. (in Chinese)

- Jiang Liping. (2014). **Standard Course HSK3**. Beijing: Beijing Language and Culture University Press. (in Chinese)
- Li, Z. (2010). A Study on the Development and Problems of Chinese Teaching in Thai Universities under the Sino-Thai Cooperation. **Journal of College of Chinese Language and Culture of Jinan University**, 2010(1), 3-9. (in Chinese)
- Wu, Y., & Yang, J. (2008). On the mode for rapid promoting Chinese teaching in Thailand. **Chinese Teaching in the World**, 2008(4), 125-132. (in Chinese)

**ผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 ต่อการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา :
แนวทางการจัดการเรียนการสอนด้วยการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่ง
ในรูปแบบการเรียนออนไลน์**

**THE IMPACT OF COVID-19 ON HIGHER EDUCATION TEACHING A GUIDELINE
FOR ONLINE TEACHING BY USING LEAGUE LEARNING**

อนัตต์ชัย ชูติภาสเจริญ* และ สรเดช ครุฑจ้อน

Anutchai Chutipascharoen* and Soradech Krootjohn

ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
Department of Computer Education, Faculty of Technical Education,
King Mongkut's University of Technology North Bangkok

Received: 2 March 2022

Revised: 9 May 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 ส่งผลให้รูปแบบการเรียนการสอนต้องปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสร้างความท้าทายให้กับผู้เรียนและผู้สอนเป็นอย่างมาก เช่น การเปลี่ยนการเรียนการสอนแบบปกติไปเป็นแบบออนไลน์ ผลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การใช้วิธีการสอนแบบปกติในห้องเรียนออนไลน์ที่มีเพียงการบรรยาย โดยไม่มีการใช้กิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ มาสนับสนุน ส่งผลให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่ายได้ง่ายขึ้นกว่าเดิมและมีสมาธิน้อยลง โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเรียนการสอนแบบลีกเลิร์นนิ่ง (League Learning) ที่ถูกพัฒนาจากรูปแบบของการแข่งขันอีสปอร์ต (Esports) เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุค Z Generation ซึ่งวิธีการเรียนการสอนดังกล่าวใช้สำหรับเพิ่มแรงจูงใจ ความสนใจ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมภายในชั้นเรียน และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นให้กับผู้เรียน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจ และมุมมองของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนแบบลีกเลิร์นนิ่งบนแพลตฟอร์ม (Platform)

* Corresponding author: อนัตต์ชัย ชูติภาสเจริญ

E-mail: s6002042910022@email.kmutnb.ac.th

การเรียนรู้ออนไลน์ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรี ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 28 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที่ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) การประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่งภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.70) โดยการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับรายวิชาพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและได้รับการตอบรับในเชิงบวกจากผู้เรียนรวมถึงแสดงให้เห็นข้อดีที่มีคุณค่ามากมายภายในชั้นเรียน

คำสำคัญ: โควิด-19, การเรียนออนไลน์, การเรียนการสอนแบบลีกเลิร์นนิ่ง

Abstract

The coronavirus (COVID-19) pandemic has caused teachers and students to adapt to an unprecedented challenge and rapidly transition from traditional face-to-face instruction to distance learning formats through online classes. According to evidence from the previous study, traditional teaching methods on online learning platforms, which only involve lectures without any other learning activities, result in students feeling more easily bored and having less concentration. League Learning, a teaching method based on the competition patterns of Esports, was used in this study to examine students' perspectives. The satisfaction of students towards League Learning method with the online learning platform was studied. The sample group consisted of 28 undergraduate students from the Department of Computer Education, Faculty of Technical Education, King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Data analysis was conducted using mean, standard deviation, and t-test. The research results show that 1) the posttest was significantly higher than the pretest at the .01 level of statistical significance, 2) the overall satisfaction of the students towards the League Learning model was at the highest level ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.70). This

teaching method and its activities can be applied to the major course to make it more effective. League Learning method received positive feedback from the students and showed many valuable advantages aside from the learning achievement.

Keywords: COVID-19, online learning, League Learning

บทนำ

การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างกะทันหันแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ด้วยการเปลี่ยนจากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมที่อยู่ภายในห้องเรียนปกติไปสู่รูปแบบการเรียนทางไกลผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) การเรียนออนไลน์ (Neuwirth et al., 2021) เนื่องจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศให้โควิด-19 เป็นภาวะฉุกเฉินด้านสาธารณสุขทั่วโลก วันที่ 30 มกราคม 2563 (WHO, 2020) การระบาดของโควิด-19 จึงกลายเป็นความท้าทายที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างหนึ่งต่อระบบทางการศึกษา (Daniel, 2020) โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อผู้เรียน ผู้สอน และองค์กรการศึกษาทั่วโลก (Mailizar et al., 2020) ในระดับโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การเรียนออนไลน์อย่างกะทันหันในช่วงการระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลเสียต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก (Hoofman & Secord, 2021) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้เชื่อมโยงกับอุปสรรคและความท้าทายต่าง ๆ มากมาย (Crawford et al., 2020) จากผลการศึกษาของ Adnan และ Anwar (2020) ผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีความกังวลใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการขาดปฏิสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างผู้เรียนและผู้สอนและหนึ่งในประเด็นที่มีการกล่าวถึงน้อยเกี่ยวกับการเรียนออนไลน์คือ ความต้องการในด้านแรงจูงใจสำหรับการเรียนรู้ออนไลน์ที่มากขึ้นกว่าเดิม จากปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นจึงเปิดโอกาสให้ผู้สอนมีโอกาสคิดค้นแนวทางใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่อาจจะพบเจอในสถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันไป (Lockee, 2021)

ด้านการศึกษา การเรียนการสอนแบบออนไลน์จัดเป็นรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล สมาร์ทโฟน หรือแท็บเล็ตที่ต้องเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตจึงจะสามารถเข้าห้องเรียนออนไลน์ได้ ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียนอยู่ที่พื้นที่ห่างไกลจากสถาบันการศึกษา นอกจากนั้นแนวคิดของการศึกษาทางไกลยังถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน (Doyumgaç et al., 2021) โดยการศึกษาทางไกลเป็นรากฐานของการเรียนรู้แบบออนไลน์ ซึ่งนวัตกรรมทางการศึกษาเหล่านี้สามารถเปลี่ยนทิศทางการศึกษาระบบการศึกษา โดยการเข้ามาแทนที่รูปแบบเดิมที่มีอยู่ García-Morales และคณะ (2021) ได้เสนอแนวทางการนำนวัตกรรมการศึกษามาใช้ โดยมีแนวทางดังนี้ขั้นตอนแรกก่อนที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาใหม่รวมถึงต้องทำความเข้าใจข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบเดิมที่มีอยู่เพื่อให้การนำนวัตกรรมมาใช้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น และหลังจากนั้นจึงนำนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามาแทนที่หรือผสมผสานกับวิธีการที่มีอยู่เดิมส่งผลให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้แบบใหม่ที่ให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างหรือดีขึ้นจากเดิม อีกทั้งยังสามารถใช้นวัตกรรมเพื่อพัฒนาเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การพัฒนาด้านสื่อการเรียนรู้ แบบทดสอบ กิจกรรม ห้องเรียนเสมือนจริง เป็นต้น จากผลการวิจัยพบว่าการเรียนออนไลน์สามารถใช้สำหรับการทดแทนการเรียนในชั้นเรียนแบบดั้งเดิมได้ หากได้รับการออกแบบมาอย่างเหมาะสม (Muthuprasad et al., 2021)

การศึกษาครั้งนี้ใช้การเรียนรู้แบบลีก์ลิรน์นิง (League Learning) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนการสอนตามรูปแบบการแข่งขันของอีสปอร์ต (Esports) โดยวิธีการสอนแบบใหม่นี้ถูกออกแบบมาเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในยุคของ Z Generation หรือ Gen-Z (Chutipascharoen & Krootjohn, 2020) ซึ่งถูกนำไปใช้ร่วมกับการเรียนออนไลน์ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจและมุมมองต่าง ๆ ของผู้เรียนในสถานการณ์ที่ไม่ปกติจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผลจากการศึกษาครั้งนี้มีความสำคัญต่อสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในบริบทด้านประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนออนไลน์ ในส่วนถัดไปผู้วิจัยจะนำเสนอวิธีการดำเนินการวิจัยจากนั้นจะนำเสนอผลการวิจัยเพื่อนำไปสรุปและอภิปรายผลการค้นพบครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบรูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่ในบริบทการเรียนออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในอนาคตต่อไป

นิยามคำศัพท์เฉพาะ

การเรียนรู้แบบออนไลน์ หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมแบบต่อเนื่อง (Synchronous) หรือไม่ต่อเนื่อง (Asynchronous) โดยใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ แล็ปท็อป ฯลฯ ที่มีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ผ่านแอปพลิเคชัน Google Meet

การเรียนรู้แบบลีกิ์นนิ่ง (League Learning) หมายถึง วิธีการสอนแบบใหม่ที่ใช้แนวคิดของการแข่งขันอีสปอร์ต (Esports) เป็นรากฐาน โดยการจัดการให้ผู้เรียนทุกคนได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองที่เรียนมาเพื่อนำไปใช้สำหรับการแข่งขันกับผู้เรียนภายในชั้นเรียนเดียวกัน วิธีนี้เป็นส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพรวมถึงการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาคอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม (Computer and Programming) จำนวน 60 คน ที่มีอายุระหว่าง 19-22 ปี

กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2564 ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา คอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม (Computer and Programming) จำนวน 28 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 26 คน และเพศหญิง 2 คน ที่มีอายุระหว่าง 19-22 ปี โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนรู้แบบลีกิ์นนิ่ง รายวิชาคอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม รหัสวิชา 020003103 จำนวนหน่วยกิต 3(2-2-5) ของหลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต พุทธศักราช 2559 สาขาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (5 ปี) ซึ่งแผนจัดการเรียนรู้มีทั้งหมด 10 หน่วยการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำแผนจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อหาคุณภาพของแผนจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.78

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับการประเมินผู้เรียนก่อนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) โดยการนำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อการหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการตรวจสอบหาค่าความสอดคล้องของข้อคำถาม หรือ IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยมีค่าระหว่าง 0.50 ถึง 1.00 จำนวน 149 ข้อ ผลการประเมินค่าความสอดคล้องของจุดประสงค์การเรียนรู้กับเนื้อหาที่ผ่านเกณฑ์ทั้งสิ้น 145 ข้อ และผลการหาค่าความยากโดยเลือกค่าที่อยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนกเลือกข้อที่มีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-1.00 ได้แบบทดสอบที่ผ่านเกณฑ์จำนวน 120 ข้อ และมีค่าความเชื่อมั่น 0.92 โดยวิธี KR-20 ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกแบบทดสอบที่มีค่า IOC ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบที่สามารถนำมาใช้ได้ 120 ข้อ โดยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับประเมินผู้เรียนก่อนและหลังเรียน (Pretest-Posttest) อย่างละจำนวน 40 ข้อ โดยมีสร้างเป็นชุดข้อสอบที่ต้องมีวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุมทั้งหมด

2.3 แบบสอบถามความพึงพอใจ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

2.3.1 ข้อมูลทั่วไปประกอบด้วย อายุ และเพศ

2.3.2 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนการสอนแบบสติกเลิร์นนิ่งในการเรียนออนไลน์ที่อยู่ในช่วงการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งใช้รูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert Scale)

2.3.3 ทศนคติของผู้เรียนเป็นลักษณะคำถามปลายเปิดที่มีต่อการเรียนการสอนแบบสติกเลิร์นนิ่งในการเรียนออนไลน์ที่อยู่ในช่วงการแพร่ระบาดเชื้อไวรัสโควิด-19

3. องค์ประกอบด้านการเรียนการสอน

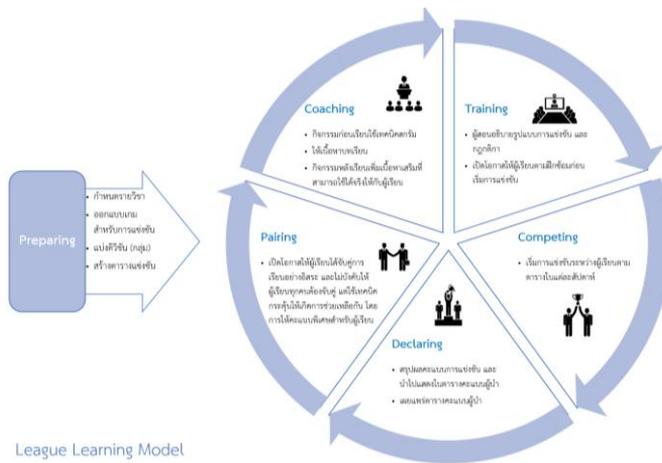
การเตรียมสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้แบบสติกเลิร์นนิ่งในรูปแบบการเรียนออนไลน์ แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเตรียมสภาพแวดล้อมสำหรับการจัดการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่ง

รายการ	เนื้อหา
1. กระบวนการเรียนการสอน	การเรียนการสอนแบบลีกเลิร์นนิ่ง ในรูปแบบการเรียนออนไลน์
2. รายวิชา	วิชาคอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม
3. แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	ข้อสอบแบบปรนัยจำนวน 40 ข้อ
4. กิจกรรมก่อนเรียน	การเปิดให้ผู้เรียนได้แบ่งปันหรือแชร์ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความชอบ ความสนใจ ปัญหาของผู้เรียน หรือความรู้เกี่ยวกับเนื้อหา รายวิชา จำนวน 5 คนต่อ 1 สัปดาห์ใช้เวลาประมาณ 15 นาทีก่อนเข้าสู่วิชาเรียน
5. กิจกรรมหลังเรียน	การให้ผู้เรียนได้แข่งขันด้วยเกมการศึกษา ที่ถูกออกแบบมาเฉพาะสำหรับรายวิชาการเขียนโปรแกรม
6. เครื่องมือสำหรับการเรียนออนไลน์	Google Meet Google Classroom และ ระบบจัดการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่ง (League Learning Management System)

4. วิธีการทดลอง

กระบวนการทดลอง ในสัปดาห์แรกผู้เรียนทุกคนจะต้องทำแบบทดสอบก่อนเรียนที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานการเขียนโปรแกรมภาษาซี (Basic Programming) จากนั้นผู้เรียนจะถูกแบ่งเป็นกลุ่มย่อยหรือดิวิชัน (Division) ตามแนวคิดของการแข่งขันแบบลีก ซึ่งการทดลองครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มจำนวน 6 กลุ่ม (ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มตามความชอบ) เนื่องจากผลจากการทดลอง Chutipascharoen และ Krootjohn (2021) พบว่าการแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามระดับเก่ง กลาง อ่อน จะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความกดดันและมีความเครียดเพิ่มขึ้นส่งผลเสียต่อการเรียนรู้ และเมื่อแบ่งกลุ่มเสร็จจึงนำไปสร้างเป็นตารางการจับคู่แข่งขันให้กับผู้เรียนในแต่ละสัปดาห์ ซึ่งผู้เรียนจะต้องแข่งขันกับสมาชิกคนอื่นที่อยู่ภายในกลุ่มเดียวทั้งหมด ตามเทคนิคการจับคู่แบบ Round-Robin เช่น กลุ่มสิงโต มีสมาชิกจำนวนทั้งหมด 6 คนหมายถึงผู้เรียนจะต้องแข่งขันกับผู้เรียนทั้ง 5 คนภายในกลุ่มตามตารางการแข่งขัน โดยการทดลองครั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือระบบจัดการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่ง (League Learning Management System) สำหรับสร้างตารางการแข่งขันและสรุปผลการแข่งขัน เพื่อนำไปแสดงในตารางคะแนนผู้นำ (Leader Board) เพื่อให้ง่ายสำหรับผู้สอนและการทดลอง และเมื่อทำการเตรียมสภาพแวดล้อมการเรียนเสร็จสิ้นจึงเริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่งที่มีทั้งหมด 6 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

รูปที่ 1 รูปแบบการเรียนรู้แบบลีกเลิร์นนิ่ง (League Learning Model)

1) ขั้นการเตรียม (Preparing) คือ ขั้นตอนการเตรียมสภาพแวดล้อมสำหรับรูปแบบการเรียนรู้โดยประกอบด้วย การกำหนดรายวิชา การออกแบบเกมที่ใช้สำหรับการแข่งขัน และการแบ่งดิวิชันให้ผู้เรียน ซึ่งหลังจากนั้นทำการสร้างตารางจับคู่การแข่งขันให้กับผู้เรียน

2) ขั้นการโค้ช (Coaching) เริ่มจากการสร้างแรงจูงใจในการเรียนด้วยวิธีการให้ผู้เรียนจำนวน 5 คนต่อ 1 สัปดาห์ได้เล่าเรื่องที่ผู้เรียน ชอบ สนใจ ปัญหาต่าง ๆ หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหารายวิชาและเปิดโอกาสให้เพื่อนร่วมชั้นเรียนสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนร่วมกันในแต่ละประเด็นได้ใช้เวลาประมาณ 15 นาที หลังจากนั้นผู้สอนจึงเริ่มทำสอนเนื้อหารายวิชาการเขียนโปรแกรม

3) ขั้นการฝึกซ้อม (Training) ผู้สอนจะทำการอธิบายรูปแบบเกมการแข่งขัน รวมถึงกฎกติกาต่าง ๆ ที่จะใช้ในสัปดาห์นั้น และหลังจากนั้นจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำการไปฝึกซ้อมก่อนการแข่งขันจะเริ่มขึ้น ซึ่งวิธีการฝึกซ้อมของผู้เรียนแต่ละคนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามพฤติกรรมการเรียนรู้

4) ขั้นการแข่งขัน (Competing) ผู้เรียนทุกคนจะได้แข่งขันกับผู้เรียนคนอื่นที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันตามตารางที่ถูกกำหนดในสัปดาห์นั้น เช่น เกมการแข่งขันเขียนโปรแกรมผู้เรียนที่สามารถเขียนได้มีข้อผิดพลาด (Bug) น้อยกว่าจะเป็นฝ่ายชนะ ซึ่งเกมจะถูกออกแบบโดยผู้สอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา

5) ขั้นตอนการประกาศผล (Declaring) หลังจากการแข่งขันสิ้นสุดผู้สอนจะต้องทำการสรุปผลคะแนนให้กับผู้เรียนแล้วนำไปแสดงบนตารางคะแนนผู้นำ (Leader Board) เพื่อประกาศให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงผลคะแนน

6) ขั้นตอนการจับคู่ (Pairing) คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำคู่การเรียนรู้ (Partner) เพื่อใช้สำหรับการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน การแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนทุกคนจะมีอิสระจะหาคู่การเรียนรู้หรือไม่ก็ได้ตามความถนัดของแต่ละบุคคล โดยการทดลองครั้งนี้ผู้สอนจะใช้เทคนิคกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการจับคู่ด้วยวิธีการ เมื่อผู้เรียนไปขอความช่วยเหลือจากเพื่อน และเมื่อเพื่อนให้ความช่วยเหลือในสัปดาห์ถัดไปผู้เรียนสามารถแจ้งผู้สอนว่าเพื่อนคนใดให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการเรียน จากนั้นผู้สอนจะให้คะแนนพิเศษกับทั้งผู้เรียนที่ไปขอความช่วยเหลือและผู้เรียนที่ให้ความช่วยเหลือ

5. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

เริ่มดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ 5 มกราคม 2565 ถึง 3 พฤษภาคม 2565 โดยใช้ระยะเวลาการสอน 4 ชั่วโมงต่อ 1 สัปดาห์ หลังจากการเรียนการสอนทั้งหมด 16 สัปดาห์ผู้เรียนจะต้องทำแบบทดสอบหลังเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจ

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน รวมถึงแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน ใช้สถิติได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติทดสอบที (t-test)

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 28 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 92.86 และเพศหญิง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.14 มีอายุเฉลี่ย 19.78 ปี (เกิดในยุคของ Gen-Z) และผลการจากการวิเคราะห์ข้อมูลคะแนนสอบก่อนเรียนและหลังของผู้เรียน แสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คะแนนการทดสอบของกลุ่มตัวอย่าง

แบบทดสอบ	Min	Max	\bar{X}	S.D.	t	P-Value
แบบทดสอบก่อนเรียน	10	36	18.25	6.35	-7.11*	.000
แบบทดสอบหลังเรียน	20	38	29.92	5.31		

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในการทำแบบทดสอบก่อนเรียน เท่ากับ 18.25 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 6.35 และคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในการทำแบบทดสอบหลังเรียน เท่ากับ 29.92 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 5.31 เมื่อเปรียบเทียบผลคะแนนในการทำแบบทดสอบพบว่า คะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนในการทำแบบทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนออนไลน์ด้วยการเรียนรู้แบบสีกเลิร์นนิ่ง

รายการ	\bar{X}	S.D.
ความเร็วและความเสถียรของอินเทอร์เน็ต	4.11	0.75
ระยะเวลาการเรียนต่อสัปดาห์	4.25	0.76
ระยะเวลาการพักระหว่างการเรียน	4.33	0.78
กิจกรรมที่ใช้ก่อนการเรียน	4.50	0.68
กิจกรรมที่ใช้หลังการเรียน	4.44	0.64
การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	4.44	0.69
การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง	4.44	0.64
การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง	4.29	0.66
การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน	4.51	0.57
การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการลงมือทำด้วยตนเอง	4.37	0.74
การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชั้นเรียน	4.37	0.74
การสร้างความท้าทายให้กับผู้เรียนในด้านการเรียน	4.40	0.69

จากตารางที่ 3 พบว่าด้านที่ผู้เรียนพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.51 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.57 แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุดคือความพึงพอใจด้านความเร็วและความเสถียรของอินเทอร์เน็ตมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75

มุมมองของผู้เรียน

ผลจากการศึกษามุมมองของผู้เรียน ซึ่งรวมถึงทัศนคติต่อการเรียนออนไลน์ มุมมองเชิงบวกที่มีประสิทธิภาพ และการรับรู้ถึงความสามารถในการใช้งาน

1. กิจกรรมที่ใช้ก่อนการเรียน โดยใช้เทคนิคการให้ผู้เรียนสามารถเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง เช่น ปัญหาที่พบเจอ ความทุกข์ในใจ สิ่งที่น่าสนใจ หรือเล่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา รายวิชา ซึ่งได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

- 1) ช่วยลดความกดดันและทำให้รู้สึกผ่อนคลายขึ้นก่อนเริ่มเรียน
- 2) ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง
- 3) ช่วยให้มีสมาธิเพิ่มมากขึ้นก่อนเริ่มเรียน
- 4) ช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกเหมือนเรียนในห้องเรียนปกติมากขึ้น ด้วยเหตุผลที่ผู้เรียนมีโอกาสได้สอบถามพูดคุยกับเพื่อนในชั้นเรียน

2. การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน โดยเทคนิคที่ใช้ คือเมื่อผู้เรียนพบปัญหาในการเรียน เช่น ไม่เข้าใจเนื้อหาหรืออุปกรณ์โปรแกรมไม่พร้อมใช้งาน เป็นต้น ซึ่งผู้เรียนสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในชั้นเรียนได้ เมื่อได้รับการช่วยเหลือเสร็จสิ้นในสัปดาห์ถัดไปผู้เรียนสามารถบอกชื่อเพื่อนที่ให้ความช่วยเหลือ จากนั้นผู้สอนจะให้คะแนนจิตพิสัยกับผู้เรียนทั้ง 2 คน รวมทั้งผู้เรียนที่ขอความช่วยเหลือและผู้เรียนที่ให้ความช่วยเหลือเพื่อน ซึ่งได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

- 1) ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันความรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียน
- 2) ลดภาระของผู้สอนได้มากขึ้น
- 3) ลดปัญหาผู้เรียนไม่อยากส่งการบ้าน ด้วยเหตุผลที่เพื่อนร่วมชั้นสามารถให้ความช่วยเหลือได้ เนื่องจากบางครั้งเกิดปัญหาแล้วผู้เรียนไม่สามารถแก้ไขด้วยตนเองได้
- 4) ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสอนเพื่อนในชั้นเรียน

3. กิจกรรมที่ใช้หลังการเรียน โดยใช้เทคนิคการให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม เช่น เล่นเกมเกี่ยวกับการแข่งขันโปรแกรมหรือบิงโกเกมเกี่ยวกับการเขียนโปรแกรม เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมในส่วนนี้ผู้สอนสามารถออกแบบได้ตามความเหมาะสมของรายวิชานั้น โดยได้ผลลัพธ์ดังต่อไปนี้

- 1) ช่วยให้เกิดการทบทวนเนื้อหาบทเรียนจากการทำกิจกรรม
- 2) ช่วยฝึกกระบวนการคิดเพิ่มขึ้น
- 3) ช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานและช่วยลดความเครียดจากการเรียน
- 4) ลดความเบื่อหน่ายจากการเรียนติดต่อกันเป็นเวลานาน

4. ข้อเสนอแนะอื่น จากการเรียนการสอนแบบออนไลน์ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1) ระดับความเร็วในการสอน เนื่องจากการเรียนออนไลน์มีปัจจัยด้านความเร็วและความเสถียรของอินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดปัญหาผู้เรียนฟังไม่ทันผู้สอน ถ้าผู้สอนอธิบายเนื้อหาเร็วเกินไป

2) การมีกิจกรรมที่หลากหลายจะทำให้เกิดปัญหาเรื่องการจัดการเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรายวิชาที่มีความซับซ้อนมาก เช่น เมื่อผู้เรียนเกิดปัญหาระหว่างการเขียนโปรแกรม ผู้สอนต้องคอยช่วยเหลือผู้เรียนอยู่บ่อยครั้งส่งผลให้ใช้เวลาในการสอนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในเกือบทุกสัปดาห์จะใช้เวลาสอนเกิน 4 ชั่วโมง

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบลิกเลิร์นนิ่งในการเรียนรู้ออนไลน์สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยพบว่า ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนระดับชั้นปริญญาตรี ภาควิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ อายุเฉลี่ยระหว่าง 19-22 ปี (เกิดในยุคของ Gen-Z) คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สาเหตุเนื่องจากการเรียนรู้แบบลิกเลิร์นนิ่งในขั้นการโค้ช (Coaching) มีลักษณะคล้ายกับการสอนแบบปกติที่ผู้สอนทำการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน จากงานวิจัยของ Schwerdt และ Wuppermann (2011) ศึกษาแบบการสอนแบบปกติพบว่าวิธีการสอนแบบปกติมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ผู้สอนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและในขั้นตอนการฝึกซ้อม (Training) โดยการให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติได้ทดลองทำส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกนำไปสู่การค้นพบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้มาใช้ในการแข่งขัน (Competing) ทำให้ผู้เรียนได้ประสบการณ์จริงมากกว่าเพียงแค่การเรียนรู้ในหนังสือเท่านั้น ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Dewey (1938) ที่ระบุว่า การเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำสามารถช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ขั้นตอนการแข่งขันมีลักษณะคล้ายกับเทคนิคการสอนแบบ Team Game Tournament จากงานวิจัยของ Patil และคณะ (2023) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการนำเทคนิคการสอนแบบ TGT (Team Game

Tournament) ไปใช้กับผู้เรียนพบว่าเทคนิคการสอนแบบ TGT สามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ และยังสามารถสร้างทักษะอื่น ๆ อีกหนึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ขั้นตอนการจับคู่ (Pairing) เนื่องจากการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน สร้างผลบวกอย่างมากในหลาย ๆ ด้าน เช่น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ ทักษะคิด มุมมอง วิธีการคิด วิธีการแก้ไขปัญหาของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ซึ่งผลจากการวิจัย เรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มที่ใช้วิธีการเรียนรู้แบบปกติและกลุ่มที่ใช้วิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือพบว่าคะแนนการทำแบบทดสอบหลังเรียนของกลุ่มผู้เรียนแบบร่วมมือสูงกว่ากลุ่มผู้เรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (Bataineh, 2015)

ผลการประเมินความพึงพอใจพบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจสูงสุดด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน สาเหตุเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีการใช้เทคนิคการให้คะแนนพิเศษสำหรับผู้เรียนทั้งคู่ในกรณีที่เกิดการจับคู่กันเพื่อช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน ซึ่งเงื่อนไขของการได้คะแนนพิเศษมีความง่ายไม่ซับซ้อน ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชั้นเรียนเพื่อให้ได้คะแนนเพิ่ม จากงานวิจัยของ Azlina (2010) มีการนำเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน (Collaborative) ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือผลการเรียนที่สูงขึ้น นอกจากนี้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นว่า “การที่มีเพื่อนคอยช่วยเหลือเวลาเกิดปัญหาเกี่ยวกับการเรียนจะช่วยลดปัญหาผู้เรียนไม่อยากส่งการบ้านได้ เนื่องจากบางครั้งเกิดปัญหาแล้วผู้เรียนไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง” ดังนั้นจึงสรุปได้คือขั้นตอนการจับคู่ (Pairing) ของรูปแบบการเรียนรู้แบบสลับเรียนนี้ที่มีความคล้ายคลึงกับเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) และการใช้เทคนิควิธีการนำคะแนนมาใช้เป็นแรงจูงใจให้กับผู้เรียนสามารถทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจอยู่ในมากที่สุดต่อการช่วยเหลือกันภายในชั้นเรียน

ข้อจำกัดจากการวิจัยครั้งนี้ที่ได้นำกิจกรรมหลากหลายมาประยุกต์ใช้ เช่น การเล่นเกมการศึกษา การแลกเปลี่ยนความรู้ การฝึกซ้อม การจับคู่ ถึงแม้ว่าได้จะรับผลตอบรับที่ดีจากผู้เรียน แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ตามมาคือเรื่องการจัดการเวลาการเรียนการสอนของผู้สอนที่ไม่สามารถควบคุมให้อยู่ในระยะเวลา 4 ชั่วโมงได้ ที่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dhawan (2020) ที่กล่าวว่าจัดการรูปแบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์โดยระยะเวลาในการสอนเป็นปัจจัยที่มีความท้าทายเป็นอย่างมากด้านการจัดการที่จะเกิดขึ้นกับผู้สอน

ผลสรุปจากการทำวิจัยครั้งนี้ได้ทำการทดลองในช่วงเวลาที่เกิดปัญหาโรคระบาดโควิด-19 จึงทำให้ผู้สอนต้องปรับรูปแบบการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์อย่างกะทันหัน โดยจากผลการวิจัยพบว่าการเรียนการสอนออนไลน์ควรมีการนำวิธีการสอนที่เหมาะสมกับรายวิชาหรือเทคนิคการสอนมาประยุกต์ใช้ โดยการเรียนรู้แบบสติกเลิร์นนิ่งเป็นอีกหนึ่งวิธีที่มีประสิทธิภาพสามารถนำมาใช้ได้ในการเรียนออนไลน์ได้ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจของผู้เรียน นอกจากนี้เทคนิคการสอนที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรื่องราวที่อยากเล่าก่อนเข้าสู่บทเรียน และการสนับสนุนให้ผู้เรียนร้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในกรณีที่เกิดปัญหาจากเรียนที่นำมาประยุกต์ใช้ได้รับผลตอบรับที่ดีมากกว่าผู้เรียนและยังได้รับประโยชน์อื่นอีกมากมาย นอกเหนือจากเพียงแค่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- Adnan, M., & Anwar, K. (2020). Online Learning amid the COVID-19 Pandemic: Students' Perspectives. **Online Submission**, 2(1), 45–51.
- Azlina, N. N. (2010). CETLs: Supporting collaborative activities among students and teachers through the use of think-pair-share techniques. **International Journal of Computer Science Issues (IJCSI)**, 7(5), 18–29.
- Bataineh, M. Z. (2015). Think-pair-share, co op-co op and traditional learning strategies on undergraduate academic performance. **Journal of Educational and Social Research**, 5(1), 217–226.
- Chutipascharoen, A., & Krootjohn, S. (2020). Conceptual Framework on League Learning Management. In **The Impact of the 4th Industrial Revolution on Engineering Education: Proceedings of the 22nd International Conference on Interactive Collaborative Learning (ICL2019)** (pp. 480–491). Springer International Publishing.
- Chutipascharoen, A., & Krootjohn, S. (2021). The importance of generation transferring: A satisfaction comparison of Generation Z undergraduate students towards traditional and league learning methods. In **2021 13th**

International Conference on Information Technology and Electrical Engineering (ICITEE) (pp. 133–136). IEEE.

Crawford, J., Butler-Henderson, K., Rudolph, J., Malkawi, B., Glowatz, M., Burton, R., Magni, P., & Lam, S. (2020). COVID-19: 20 countries' higher education intra-period digital pedagogy responses. **Journal of Applied Learning & Teaching**, *3*(1), 9–28.

Daniel, S. J. (2020). Education and the COVID-19 pandemic. **Prospects**, *49*(1), 91–96.

Dewey, J. (1938). **Logic: The Theory of Inquiry**. New York, USA: Henry Holt.

Dhawan, S. (2020). Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. **Journal of Educational Technology Systems**, *49*(1), 5–22.

Doyumgaç, I., Tanhan, A., & Kiyamaz, M. S. (2021). Understanding the most important facilitators and barriers for online education during COVID-19 through online photovoice methodology. **International Journal of Higher Education**, *10*(1), 166–190.

García-Morales, V. J., Garrido-Moreno, A., & Martín-Rojas, R. (2021). The transformation of higher education after the COVID disruption: Emerging challenges in an online learning scenario. **Frontiers in Psychology**, *12*, 1–6. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.616059>.

Hoofman, J., & Secord, E. (2021). The effect of COVID-19 on education. **Pediatric Clinics**, *68*(5), 1071–1079.

Lockee, B. B. (2021). Online education in the post-COVID era. **Nature Electronics**, *4*(1), 5–6.

Mailizar, Almanthari, A., Maulina, S., & Bruce, S. (2020). Secondary school Mathematics teachers' views on E-learning implementation barriers during the COVID-19 pandemic: The case of Indonesia. **Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education**, *16*(7), 1–9. <https://doi.org/10.29333/ejmste/8240>.

- Muthuprasad, T., Aiswarya, S., Aditya, K., & Jha, G. K. (2021). Students' perception and preference for online education in India during COVID-19 pandemic. **Social Sciences & Humanities Open**, 3(1), 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2020.100101>.
- Neuwirth, L. S., Jović, S., & Mukherji, B. R. (2021). Reimagining higher education during and post-COVID-19: Challenges and opportunities. **Journal of Adult and Continuing Education**, 27(2), 141–156.
- Patil, Y. S., Suryawanshi, A. T., Kumbhar, S. G., & Mane, S. S. (2023). Implementation of a Team Game Tournament a Collaborative Learning Method and Study of its Impact on Learners' Development. **Journal of Engineering Education Transformations**, 36, 303–307.
- Schwerdt, G., & Wuppermann, A. C. (2011). Is traditional teaching really all that bad? A within-student between-subject approach. **Economics of Education Review**, 30(2), 365–379.
- WHO. (2020). **Statement on the second meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee regarding the outbreak of novel coronavirus (2019-nCoV)**. Geneva: World Health Organization.

เสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครู
ของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ
ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน
STRENGTHEN FINDING THE SELF-ESTEEM AND THE TEACHERS'
SPIRITUALITY OF ENGLISH PRE-SERVICE TEACHERS
THROUGH THE SCHOOL INTEGRATED LEARNING

อิสหิยาภรณ์ วรกิตตนนท์, อรรถสิทธิ์ เกษคิมบง, กฤตภาส วงศ์มา,
ปิติญา สุธีรพันธ์ และ พรพิมล ศิวินา*

Issariyapond Woragittanont, Atthasit Ketkumbong, Kritaphat Wongma,
Pitiya Sutheeraphan and Pornpimon Siwina*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

Received: 12 May 2023

Revised: 29 May 2023

Accepted: 15 June 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงของการเรียนและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 60 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ 0.93 และมีค่าความตรงอยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ความถี่ เฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.56$) ($S.D.=0.62$) เมื่อแยกรายด้าน พบว่า ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียนอยู่ในระดับ

* Corresponding author: พรพิมล ศิวินา

E-mail: siwina22ppm@gmail.com

มากที่สุด ($\bar{X}=4.59$) (S.D.=0.60) รองลงมาด้านความเป็นครูอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.58$) (S.D.=0.63) และด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.55$) (S.D.=0.63) ตามลำดับ นักศึกษาในหลักสูตร จำนวน 139 คน ร้อยละ 96 ค้นพบความต้องการที่แท้จริงของตนเองในการศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อประกอบอาชีพครูในอนาคต นักศึกษายังกล่าวอีกว่า กิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพพระหว่างเรียนด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ทำให้ได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน และการปฏิบัติงานในฐานะครูตั้งแต่ปีแรกของการเป็นนักศึกษา ประสบการณ์ที่ได้จากกิจกรรม ยังสามารถนำมาปรับใช้กับการเรียนในหลักสูตร และเห็นด้วยอย่างยิ่งว่า กิจกรรมนี้ช่วยเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของตนเอง

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน, การเห็นคุณค่าในตัวเอง, กิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพพระหว่างเรียน, จิตวิญญาณความเป็นครู, นักศึกษาคู

Abstract

The objectives of this research were to study the self-esteem and teachers' spirituality of English pre-service teachers in the Bachelor of Education Program in English. The sample consisted of 60 students selected by using systematic sampling. The research instruments were a questionnaire with the Cronbach's alpha reliability coefficient at 0.93. and the validity value between 0.67 and 1.00 and semi-structured interviews. The data were analyzed using descriptive statistics including percentage, frequency, mean, standard deviation and content analysis. The research findings revealed that the opinion about teachers' spirituality through the school integrated learning was determined overall at the highest level ($\bar{X}=4.56$) (S.D.=0.62). When it was divided into each part, the pre-practicum part was determined overall at the highest level ($\bar{X}=4.59$) (S.D. 0.60). The teacher professional part was determined overall at the highest level ($\bar{X}=4.58$) (S.D.=0.63), and the morality, ethics, and code of ethics of teaching profession was determined overall at the highest level

(\bar{X} =4.55) (S.D.=0.63) respectively. There were 139 students; 96% discovered their self-esteem and wanted to continually study in the program to pursue to work as a teacher in the future. They also said that the pre-practicum activities provided the exposure to real school environment, reflect in performing as a teacher since the first year of study, and give the experiences to adapt with the course of study. The sample strongly agreed that the pre-practicum activity helps to strengthen teachers' spirituality themselves.

Keywords: school integrated learning, self-esteem, pre-practicum activity, teachers' spirituality, pre-service teachers

บทนำ

จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการอาชีพครูหรือแม้กระทั่งนักศึกษาวิชาชีพครูทุกคนจะต้องมี เพราะถือเป็นคุณลักษณะสำคัญของครूमืออาชีพ โดยเฉพาะครูในศตวรรษที่ 21 จะต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูมากขึ้น กล่าวคือ ครูไม่ใช่แค่มีใจรักในการสอนเท่านั้น ยังต้องมีทักษะในการส่งเสริมให้นักเรียนรักในการเรียนรู้ และกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ตลอดชีวิต จิตวิญญาณความเป็นครูถูกกำหนดไว้ในมาตรฐานวิชาชีพครู คำว่า จิตวิญญาณความเป็นครู หมายถึง การทำหน้าที่ด้วยใจซึ่งทำให้เกิดความรัก ความศรัทธา และความยึดมั่นในอุดมการณ์แห่งวิชาชีพ มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทในการทำงาน เอาใจใส่ ดูแลและหวังดีต่อศิษย์ และประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558)

การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของครูเป็นสิ่งที่ครูทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติ เมื่อศิษย์เกิดความรักและศรัทธาในตัวของคุณครูผู้นั้น ศิษย์จะประพฤติและปฏิบัติตามครูที่เขารักและศรัทธา (ฉัตรชัย หวังมีจมี และ งามอาจ นัยพัฒน์, 2560) มีคำกล่าวของเด็ก ๆ หลายคนซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการประพฤติตนของครูที่ส่งผลต่อทัศนคติของผู้เรียน ยกตัวอย่างเช่น *หนูไม่ชอบวิชาภาษาอังกฤษเพราะครูดุและสอนไม่เข้าใจ* หรือในทางกลับกัน *หนูชอบวิชาภาษาอังกฤษเพราะคุณครูใจดีและสอนสนุก* ถ้ากล่าวถึงวิชาภาษาอังกฤษ นอกจากเป็นภาษาสากลที่ใช้ในการสื่อสารกับผู้ที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ ภาษาอังกฤษยังเป็นหนึ่งในทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 อีกด้วย ฉะนั้น ครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ

จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพราะจะต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะทางภาษาอังกฤษ ทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และรักในวิชาภาษาอังกฤษ

การที่จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะทางภาษาอังกฤษ มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และรักในวิชาภาษาอังกฤษ คนที่มีบทบาทสำคัญที่สุด ก็คือ ครูผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งต้องเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองให้มีความรู้และทักษะ ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดี เอาใจใส่ และหวังดีต่อศิษย์ และเป็นคนดีของสังคม ลักษณะดังกล่าวเรียกได้ว่าการปฏิบัติด้วย “จิตวิญญาณความเป็นครู” หากเกิดสิ่งนี้ในตัวตนของครูแล้ว จะนำไปสู่ความศรัทธาในวิชาชีพครูต่อไป (พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ฐิริปญโญ และคณะ, 2562) แต่ก่อนที่จะทำให้นักเรียนเกิดสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวไปนั้น ครูหรือนักศึกษาคูผู้ที่จะไปเป็นครูในอนาคต จะต้องสำรวจตนเองเสียก่อนว่าตนเองมีสิ่งเหล่านั้นแล้วหรือ นักศึกษาคูที่ยังไม่เห็นคุณค่าในตนเอง ย่อมเกิดความท้อแท้ในการเรียน ไม่มีจิตวิญญาณความเป็นครู หรือไม่รู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเองว่าอยากประกอบอาชีพครูหรือไม่ จะต้องประสบปัญหาหาคำถามที่กล่าวไว้อย่างแน่นอน วิธีที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ได้ คือ ต้องจัดกิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์เรียนรู้งานในหน้าที่ครู และได้สัมผัสกับชีวิตการทำงานจริงของครูในโรงเรียน ตั้งแต่เริ่มปีแรกของการศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองในสถานการณ์จริงจนทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

แนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาคครั้งนี้ คือ แนวทางการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน เพื่อให้ นักศึกษาได้ค้นพบความต้องการที่แท้จริงของตนเองสำหรับการเรียนในหลักสูตรครุศาสตร์ บัณฑิตและในการประกอบอาชีพครู และสร้างจิตวิญญาณความเป็นครู ด้วยกิจกรรมการศึกษา หน้าที่ครูก่อนการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้ (Woragittanont et al., 2019)

1. บทบาทของอาจารย์ในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต โดยที่อาจารย์ในหลักสูตร มีหน้าที่วางแผนกิจกรรม การศึกษาหน้าที่ครูก่อนการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน เช่น จัดประชุม ทำข้อตกลง และชี้แจงกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ทำการประเมินและสะท้อนผลลัพธ์ กับผู้อำนวยการโรงเรียนและครูพี่เลี้ยง

2. บทบาทของผู้อำนวยการโรงเรียน คือ วางแผนจัดกิจกรรมกับอาจารย์และครูพี่เลี้ยง มอบหมายงานให้นักศึกษาคู แลกเปลี่ยนความรู้กับครูพี่เลี้ยงและนักศึกษาคู และสะท้อนผลลัพธ์กับอาจารย์ในหลักสูตรและครูพี่เลี้ยง

3. บทบาทของนักศึกษาครู คือ รับฟังการชี้แจงและเข้าร่วมกิจกรรม แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อำนวยการโรงเรียนและครูพี่เลี้ยง สะท้อนผลลัพธ์ตามสถานการณ์จริงกับอาจารย์ในหลักสูตร ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูพี่เลี้ยง

4. บทบาทของครูพี่เลี้ยง คือ วางแผนจัดกิจกรรมร่วมกับอาจารย์ในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตและนักศึกษาครู มอบหมายงานให้กับนักศึกษาครู แลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อำนวยการโรงเรียนและนักศึกษาครู สะท้อนผลลัพธ์กับอาจารย์ในหลักสูตรและผู้อำนวยการโรงเรียน

ด้วยกระบวนการนี้ เมื่อนักศึกษาครูผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูก่อนการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนแล้วทัศนคติของนักศึกษาต่อการเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูและต่อวิชาชีพครูจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี นักศึกษาจะเปิดใจและเริ่มพัฒนาตนเองให้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูต่อไปเมื่อทัศนคติของนักศึกษาต่อการเป็นนักศึกษาครูและต่อวิชาชีพครูเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี นักศึกษาจะเห็นคุณค่าในตนเอง เปิดใจ และเริ่มพัฒนาตนเองให้มีจิตวิญญาณของความเป็นครู เมื่อครูทำงานด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู แน่ใจว่าศิษย์ซึ่งเป็นผลผลิตของครูย่อมมีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการ (ธรรมนันท์ทิกา แจ็งสว่าง และคณะ, 2555)

หลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตโดยทั่วไป ได้มีการกำหนดรายวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูโดยให้มีการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน และการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะ เพื่อให้บัณฑิตเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะตามที่คุรุสภากำหนด (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2558) ซึ่งหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร กำหนดให้นักศึกษาทุกสาขาวิชาในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต 5 ปี ต้องเรียนรายวิชาฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1-3 จำนวน 3 ภาคเรียน เริ่มที่ภาคเรียนที่ 2 ในชั้นปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 และ 2 ในชั้นปีที่ 4 สำหรับสาขาวิชาในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี ต้องเรียนรายวิชาฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน 1-2 จำนวน 2 ภาคเรียน เริ่มที่ภาคเรียนที่ 1 ในชั้นปีที่ 2 และภาคเรียนที่ 1 ในชั้นปีที่ 3 จากความเป็นมาและความสำคัญในการเห็นคุณค่าในตัวเอง ค้นหาความต้องการที่แท้จริงในการประกอบอาชีพครู และการเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูที่กล่าวข้างต้น กิจกรรมที่ให้นักศึกษาได้สัมผัสกับชีวิตการเป็นครู หรือประสบการณ์ในวิชาชีพครูในโรงเรียน ตั้งแต่ปีแรกของการเป็นนักศึกษาครู จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง นักศึกษาในหลักสูตรควรได้ศึกษาหน้าที่ครูก่อนการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

(Pre-Practicum) ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 เพื่อให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้การปฏิบัติงานในหน้าที่ครูจากสภาพจริงในโรงเรียน และพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูของตนเอง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงของการเรียนและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ประชากร คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 145 คน เพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงของการเรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อประกอบอาชีพครูในอนาคต

1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ปีการศึกษา 2562 จำนวน 60 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ เพื่อศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

1.3 กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์ในหลักสูตร เพื่อศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม เรื่อง เสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 2 ข้อ เป็นคำถามแบบเลือกตอบ และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน

ด้านที่ 1 ความเป็นครู จำนวน 6 ข้อ

ด้านที่ 2 คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ จำนวน 4 ข้อ

ด้านที่ 3 การศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน จำนวน 2 ข้อ

คำถามทั้ง 3 ด้าน รวมจำนวน 12 ข้อ เป็นคำถามแบบให้เลือกระดับความคิดเห็นที่ตรงกับตนเองมากที่สุด โดยจะมีอยู่ 5 ระดับ (Likert scale) แทนด้วยตัวเลข ได้แก่ 5 = มีมากที่สุด 4 = มีมาก 3 = มีปานกลาง 2 = มีน้อย และ 1 = มีน้อยที่สุด ซึ่งมีเกณฑ์ในการเทียบกับค่าเฉลี่ย ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 2 และแบบสอบถามนี้มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ระดับ 0.93 และมีค่าความตรงของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00

ตารางที่ 1 เกณฑ์ในการเทียบค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรม

ระดับ	เกณฑ์	ช่วงค่าเฉลี่ย
5	มีมากที่สุด	4.21 - 5.00
4	มีมาก	3.41 - 4.20
3	มีปานกลาง	2.61 - 3.40
2	มีน้อย	1.81 - 2.60
1	มีน้อยที่สุด	1.00 - 1.81

2.2 แบบคำถามสัมภาษณ์ เรื่อง เสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 1 ด้านความเป็นครู จำนวน 7 ข้อ ด้านที่ 2 ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ จำนวน 4 ข้อ และด้านที่ 3 ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน จำนวน 2 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ประสานงานกับโรงเรียน 2 โรง คือ โรงเรียนบ้านห้วยหีบวิทยาคาร จังหวัดสกลนคร และโรงเรียนอนุบาลพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

3.2 ประชุมชี้แจงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ประกอบด้วยนักศึกษาผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และอาจารย์ในหลักสูตร

3.3 ให้นักศึกษาเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ โรงเรียนเป้าหมายด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ซึ่งนักศึกษาทุกคนต้องทำบันทึกการลงโรงเรียน (School visit journal) ทุกครั้ง หลังจากที่ได้ลงปฏิบัติหน้าที่เรียบร้อยแล้ว เพื่อสะท้อนความต้องการในการประกอบอาชีพครู และจิตวิญญาณความเป็นครูของตัวเอง

3.4 ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามและทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการเสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองและจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนหลังเข้าปฏิบัติหน้าที่ ณ โรงเรียนเป้าหมาย

3.5 จัดสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง อาจารย์ในหลักสูตร เพื่อสะท้อนผลกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลจากการเขียนบันทึกการลงโรงเรียนของนักศึกษา การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

4.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการศึกษาความต้องการที่แท้จริงของการเรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษเพื่อประกอบอาชีพครู ศึกษาจากการผลการตัดสินใจศึกษาต่อในหลักสูตรหลังจากที่นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูก่อนการฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียนเสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งข้อมูลที่น่ามาประกอบเป็นการคงอยู่ของนักศึกษาในปีการศึกษา 2562 ทั้ง 4 ชั้นปี

ตารางที่ 2 การคงอยู่ของนักศึกษาในปีการศึกษา 2562 ทั้ง 4 ชั้นปี

ระดับชั้นปี	จำนวนก่อนเข้า ร่วมกิจกรรม (คน)	จำนวนหลังเข้าร่วม กิจกรรม (คน)	จำนวนก่อนเข้าร่วม - จำนวน หลังเข้าร่วม (คน)
ชั้นปีที่ 1	59	55	4
ชั้นปีที่ 2	37	36	1
ชั้นปีที่ 3	27	26	1
ชั้นปีที่ 4	22	22	0
รวม	145 (ร้อยละ 100)	139 (ร้อยละ 96)	6 (ร้อยละ 4)

หมายเหตุ: 1. นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีปัญหาสุขภาพ 1 คน และตัดสินใจศึกษาต่อในสาขาอื่น 3 คน
2. นักศึกษาชั้นปีที่ 2 ตัดสินใจศึกษาต่อในสาขาอื่น 1 คน
3. นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ระบุทุนการศึกษาจากมหาวิทยาลัยอื่นเพื่อศึกษาต่อสาขาอื่น 1 คน

จากตารางที่ 2 พบว่า หลังจากนักศึกษาได้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูฯ ณ โรงเรียนเป้าหมาย ร้อยละ 96 หรือ จำนวน 139 คน ตัดสินใจศึกษาต่อในหลักสูตร เพื่อประกอบอาชีพครู เนื่องจากได้เห็นถึงบรรยากาศ สภาพแวดล้อม การทำหน้าที่ครูในโรงเรียนผ่านการฝึกปฏิบัติจริง จนสามารถค้นพบความต้องการที่แท้จริงของตนเองสำหรับการเรียนในหลักสูตรต่อไป เพื่อการที่จะต้องประกอบอาชีพครูในอนาคต และยังตระหนักถึงภาระหน้าที่ของการเป็นนักศึกษาครู ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และการปรับตัวให้เข้ากับการเรียนและกิจกรรมในหลักสูตรอีกด้วย

จากการศึกษาการเสริมสร้างการค้นพบความต้องการในตัวเองของนักศึกษาเพื่อศึกษาในหลักสูตรและประกอบอาชีพครูในอนาคต สอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ของ อับราฮัม มาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างอิงใน ไพศาล ธีรพงษ์ และคณะ, 2541) ที่เชื่อว่ามนุษย์เมื่อรู้ความต้องการของตนเองแล้ว จะพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มโอกาสในการได้งาน ยอมรับตนเอง และอยากแสดงความรู้ความสามารถที่มีแก่ผู้อื่น อีกทั้งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มว่า เมื่อนักศึกษาผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม นักศึกษายังตระหนักถึงภาระหน้าที่ของการเป็นนักศึกษาครู ความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย และการปรับตัวให้เข้ากับการเรียนและกิจกรรมในหลักสูตรอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลที่นักศึกษาผู้ซึ่งตัดสินใจไม่ศึกษาต่อในหลักสูตร เนื่องจากนักศึกษาค้นพบตนเองแล้วว่า ตนเองไม่ชอบการทำงานเป็นครูในโรงเรียน ลักษณะงานไม่ถูกจริตกับตนเอง ทำให้ไม่มีความสุขกับการเรียนในหลักสูตร และไม่อยากจะพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพครูต่อไป

ผลการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ศึกษาจากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเพื่อประเมินตนเอง หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความเป็นครู ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ และด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	20	33
หญิง	40	67
รวม	60	100
2. ระดับชั้นปี		
ชั้นปีที่ 1	24	40
ชั้นปีที่ 2	17	28
ชั้นปีที่ 3	10	17
ชั้นปีที่ 4	9	15
รวม	60	100

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 67 เป็นเพศหญิง และอีกร้อยละ 33 เป็นเพศชาย กำลังศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 1 ร้อยละ 40 ชั้นปีที่ 2 ร้อยละ 28 ชั้นปีที่ 3 ร้อยละ 17 และชั้นปีที่ 4 ร้อยละ 15

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน รวมทั้ง 3 ด้าน

ด้าน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านความเป็นครู	4.58	0.63	มากที่สุด
ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ	4.55	0.63	มากที่สุด
ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน	4.59	0.60	มากที่สุด
รวม	4.56	0.62	มากที่สุด

(n = 60)

จากตารางที่ 4 พบว่า ภาพรวมของความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.56 โดยมีค่าเฉลี่ยรวมรายด้าน ดังนี้ ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.59 ด้านความเป็นครูอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.58 และด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.55

ตารางที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ด้านความเป็นครู

ด้านความเป็นครู	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ได้เรียนรู้งานในหน้าที่ครู	4.61	0.63	มากที่สุด
2. ได้เรียนรู้สภาพจริงของการเป็นครูในโรงเรียน	4.79	0.45	มากที่สุด
3. ส่งเสริมให้ตนเองมีจิตวิญญาณความเป็นครู	4.48	0.64	มากที่สุด
4. นำความรู้ด้านความเป็นครูมาใช้ในการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตร	4.46	0.70	มากที่สุด
5. นำความรู้ด้านความเป็นครูไปพัฒนาทักษะวิชาชีพในอนาคตของตนเอง	4.68	0.57	มากที่สุด
6. สามารถถ่ายทอดความรู้ด้านความเป็นครูแก่บุคคลอื่นได้	4.42	0.68	มากที่สุด

(n = 60)

จากตารางที่ 5 พบว่า นักศึกษาได้เรียนรู้สภาพจริงของการเป็นครูในโรงเรียนในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.79 นักศึกษาได้นำความรู้ด้านความเป็นครูไปพัฒนาทักษะวิชาชีพในอนาคตของตนเองในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.68 นักศึกษาได้เรียนรู้งานในหน้าที่ครูในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.61 นักศึกษาได้ส่งเสริมให้ตนเองมีจิตวิญญาณความเป็นครูในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.48 นักศึกษานำความรู้ด้านความเป็นครูมาใช้ในการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตรในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.46 และนักศึกษาสามารถถ่ายทอดความรู้ด้านความเป็นครูแก่บุคคลอื่นได้ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.42 สอดคล้องกับแนวคิด เรื่อง จิตวิญญาณความเป็นครู (ฉัตรชัย หวังมีจงมี และ งามอาจ นัยพัฒน์, 2560) หากครุมีจิตวิญญาณความเป็นครูในตนเอง จะก่อให้เกิดผลต่อตัวครูผู้นั้น เกิดใจรักในการสอนและมีทักษะในการส่งเสริมให้นักเรียนรักในการเรียนรู้ หากครูพัฒนาดตนเองและปฏิบัติหน้าที่โดยมีจิตวิญญาณความเป็นครู จะส่งผลให้ครุมีแรงจูงใจให้แสดงภาวะผู้นำออกมาเพิ่มขึ้น มีความสุข และมีความภาคภูมิใจในอาชีพครู (วัลนิกา ฉลากบาง, 2559) นอกจากนี้การเข้าร่วมกิจกรรมยังทำให้นักศึกษานำความรู้ที่ได้มาใช้ในการเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ของหลักสูตรอีกด้วย (Woragittanont et al., 2019)

ตารางที่ 6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ

ด้านคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ได้เรียนรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครู	4.52	0.66	มากที่สุด
2. ส่งเสริมให้ตนเองมีจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง	4.54	0.62	มากที่สุด
3. ส่งเสริมให้ตนเองมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นนักศึกษาครู	4.55	0.64	มากที่สุด
4. ส่งเสริมให้ตนเองมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู	4.58	0.59	มากที่สุด

(n = 60)

จากตารางที่ 6 พบว่า นักศึกษาได้ส่งเสริมให้ตนเองมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครูในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.58 นักศึกษาได้ส่งเสริมให้ตนเองมีเจตคติที่ดีต่อการเป็นนักศึกษาครูในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.55 นักศึกษาได้ส่งเสริมให้ตนเองมีจิตอาสาอย่างต่อเนื่องในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.54 และนักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.52 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา และคณะ (2562) การปฏิบัติหน้าที่ของครูต้องมีความเสียสละ ความวิริยะ ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน มีความศรัทธาในวิชาชีพครู และมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง อีกทั้งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และนักศึกษา ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า กิจกรรมนี้ช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้งานในหน้าที่ครู ซึ่งไม่ใช่แค่งานด้านการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น ยังมีงานของโรงเรียนในด้านอื่น ๆ ด้วย ทำให้นักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพครูและการทำจิตอาสาอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาเห็นคุณค่าในตัวเอง ค้นพบความต้องการที่แท้จริงต่อในการเรียนในหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิตอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างมีความสุขต่อไป

ตารางที่ 7 ความคิดเห็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียน ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน

ด้านการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ได้ศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน	4.56	0.61	มากที่สุด
2. ได้ความรู้หรือประโยชน์จากการจัดกิจกรรม	4.59	0.60	มากที่สุด

(n = 60)

จากตารางที่ 7 พบว่า นักศึกษาได้ความรู้หรือประโยชน์จากการจัดกิจกรรมในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.59 และนักศึกษาได้ศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียนในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 4.56 สอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้บริหารโรงเรียน ครูพี่เลี้ยง และนักศึกษาได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ดี ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นตรงกันว่า สนับสนุนให้มีกิจกรรมนี้ต่อไป เพราะกิจกรรมนี้ช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์การเรียนรู้งานในหน้าที่ครูตามสภาพจริง

สรุปผลการวิจัย

การที่จะประกอบอาชีพครูสอนภาษาอังกฤษด้วยการมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษรักในวิชาภาษาอังกฤษ และมีจิตวิญญาณความเป็นครูนั้น ครูผู้สอนจะต้องพุ่มพักสิ่งเหล่านี้ตั้งแต่ที่ตนเองเป็นนักศึกษาครูในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต เพราะเมื่อผู้สอนได้พุ่มพักตนเองเต็มที่แล้ว ก็จะทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ และอยากที่จะพัฒนาตนเองจนเกิดทักษะทางภาษา ฉะนั้น ครูหรือนักศึกษาครูผู้ที่จะไปเป็นครูในอนาคต จะต้องสำรวจตนเองเสียก่อน ว่าตนเองมีทัศนคติที่ดีต่อวิชาภาษาอังกฤษ มีความรักในรายวิชาภาษาอังกฤษ และมีจิตวิญญาณความเป็นครู หรือไม่ หรือนักศึกษาครูที่กำลังเกิดความท้อแท้ในการเรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ยังไม่มีจิตวิญญาณความเป็นครู หรือไม่ รู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเองว่าอยากประกอบอาชีพครูจริง ๆ หรือไม่ จะต้องประสบปัญหาในการเรียนในหลักสูตรอย่างแน่นอน วิธีที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ คือ การให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำให้ นักศึกษาได้มีประสบการณ์เรียนรู้งานในหน้าที่ครู และได้สัมผัสกับชีวิตการทำงานจริงของครูในโรงเรียน ตั้งแต่เริ่มปีแรกของการศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการกับโรงเรียนจริง จนทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน และให้นักศึกษาได้ค้นพบความต้องการที่แท้จริงในการประกอบอาชีพครู และมีจิตวิญญาณความเป็นครูในระหว่างที่เรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต ตามวัตถุประสงค์การวิจัยในครั้งนี้ คือ เพื่อศึกษาความต้องการที่แท้จริงของการเรียน และจิตวิญญาณความเป็นครูของนักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาในหลักสูตรโดยส่วนใหญ่ จำนวนทั้งสิ้น 139 คน คิดเป็นร้อยละ 96 ค้นพบความต้องการที่แท้จริงของตนเอง ในการศึกษาต่อในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาอังกฤษ และเพื่อประกอบอาชีพครูในอนาคต และยังกล่าวถึงประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน ด้วยกระบวนการ

เรียนรู้อบรมร่วมกับโรงเรียน ว่า ทำให้ได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมจริงของโรงเรียน สะท้อนให้เห็น การปฏิบัติงานในฐานะครูตั้งแต่ปีแรกของเป็นนักศึกษา และประสบการณ์ที่ได้จากการทำ กิจกรรม ยังนำมาปรับใช้กับการเรียนในหลักสูตรได้อีกด้วย และกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่ง ว่าการศึกษาหน้าที่ครูก่อนฝึกปฏิบัติวิชาชีพระหว่างเรียน ด้วยกระบวนการเรียนรู้อบรมร่วมกับ โรงเรียน ช่วยเสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูของตนเอง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.56 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.62 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต หรือ คณะครุศาสตร์ ควรนำผลการวิจัยไปออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้อบรมร่วมกับโรงเรียน ที่ช่วยส่งเสริมการค้นพบความต้องการที่แท้จริงในการเรียน ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต เพื่อการประกอบอาชีพครูในอนาคต ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริง ของนักศึกษาเอง เพราะสิ่งนี้จะทำให้นักศึกษาตระหนักถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการ เป็นนักศึกษาครู

1.2 หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต หรือ คณะครุศาสตร์ ควรนำผลการวิจัยไปออกแบบ กิจกรรมที่ช่วยให้นักศึกษาที่เรียนในหลักสูตร มีจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มมากขึ้น ตั้งแต่ ชั้นปีแรกของการศึกษา โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้อบรมร่วมกับโรงเรียน ซึ่งนักศึกษาได้ลงปฏิบัติจริง ตั้งแต่ปีแรกของการเข้าศึกษา ทำให้มีความรัก ความศรัทธา และเจตคติที่ดีต่อการเป็นนักศึกษา ครูในชั้นปีที่สูงขึ้นและต่อวิชาชีพครูด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการจัดการชั้นเรียน ด้วยกระบวนการเรียนรู้อบรม ร่วมกับโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

ฉัตรชัย หวังมีงมี และ งามงาม นัยพัฒน์. (2560). สมรรถนะของครูไทยในศตวรรษที่ 21: ปรับการเรียน เปลี่ยนสมรรถนะ. วารสาร HR intelligence, 12(2), 47-63.

- ธรรมนันท์ทิกา แจ็งสว่าง, ดุษฎี โยเหลา, ปกรณ์ สิงห์สุริยะ และ นิยะดา จิตต์จรัส. (2555). ประสพการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา. **วารสารพฤติกรรมศาสตร์** 18(1), 55-65.
- พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปญโญ, พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, พระครูโอภาสนนทกิตต์, สมศักดิ์ บุญปุ และ พีรวัฒน์ ชัยสุข. (2562). จิตวิญญาณความเป็นครูมืออาชีพ. **วารสารมหาจุฬานาครธรรม**, 6(1), 31-37.
- ไพศาล ธีรพงษ์ชัย, สุวารีย์ วงศ์วัฒนา, ภคพร วัฒนดำรง และ จิรภัทร ใจอารีย์. (2541). **ความต้องการในการศึกษาต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญในเขตจังหวัดพิษณุโลกและสุโขทัย** (รายงานวิจัย). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- วัลนิกา ฉลากบาง. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**, 6(2), 123-128.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). **การดำเนินงานการรับรองปริญญาและประกาศนียบัตรทางการศึกษาเพื่อการประกอบวิชาชีพ**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- Woragittanont, I., Wannathong, N. & Phengsawat, W. (2019). Guidelines for Building a Teacher Spirit of English Pre-Service Teachers with the Pre-Practicum Activity and the Satisfaction of Pre-Service Teachers, English Teachers, and the School Director. In **Proceeding of the 10th International Science, Social Science, Engineering and Energy Conference (I-SEEC 2019)**, pp. 1-11. Sakon Nakhon: Rajamangala University of Technology Isan, Sakon Nakhon Campus.

**การออกแบบผลิตภัณฑ์สินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจ ประติมากรรมปูนปั้น
ระดับหอแจก วัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม**
**DESIGN OF SOUVENIR PRODUCTS INSPIRED BY SERMON HALL STUCCO
SCULPTURE, PHOTHARAM TEMPLE, DONG BANG SUB-DISTRICT,
NA DUN DISTRICT, MAHASARAKHAM PROVINCE**

วรารุณี ทิวะสิงห์*
Warawut Tiwasingh*

สาขาวิชาศิลปกรรมพื้นถิ่น สำนักวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
Division of Local Arts, Office of General Education, Udon Thani Rajabhat University

Received: 1 November 2022

Revised: 14 May 2023

Accepted: 15 May 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบสินค้าที่ระลึกจากแรงบันดาลใจปูนปั้นระดับหอแจกวัดโพธาราม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ลงพื้นที่ศึกษาเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจที่วัดโพธาราม ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม เพื่อวิเคราะห์จำแนกข้อมูลที่ได้ จากนั้นสร้างแนวคิดการออกแบบเพื่อออกแบบของที่ระลึก ผลการศึกษาพบว่า 1) ปูนปั้นสร้างพร้อมกับหอแจกเมื่อ พ.ศ. 2465 พบทั้งหมด 226 รูป จัดกลุ่มได้ 11 กลุ่ม สีที่ปรากฏในปูนปั้นระดับหอแจกวัดโพธาราม ในช่วงเวลาที่ได้ลงพื้นที่ศึกษานั้นพบว่ามี 4 สีหลัก 2) ลวดลายที่ใช้ในของที่ระลึก พบว่าหลังจากใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการถอดแบบแล้วสามารถนำไปใช้กับงานได้หลากหลาย อีกทั้งยังดูร่วมสมัย แบบร่างผลิตภัณฑ์ พบว่าแนวความคิด “เงี้ยวจ้าวอย่างสงบ” ต้นแบบมีความสนุกสนาน จากแบบร่างที่ทดลองนำลายบรรจุลงบนผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พบว่าเหมาะแก่กลุ่มเป้าหมายที่อายุ 20-29 ปีมีความร่าเริงสดใส สนุกสนาน

คำสำคัญ: สินค้าที่ระลึก, ปูนปั้นประดับ, วัดโพธาราม

* Corresponding author: วรารุณี ทิวะสิงห์
E-mail: apibaanbumroong@gmail.com

Abstract

The objective of this research was to design souvenirs inspired from Sermon Hall Relief Sculpture of Photharam Temple. The research method was to visit the study area to collect data using surveys to Photharam Temple, Nadun District, Mahasarakham Province. To analyze and classify the information obtained. Then create a design idea to design a souvenir. The results of the study found that 1) The stucco was built along with the sermon hall in 1922. A total of 226 images were found, grouped into 11 groups, the colors appearing in the stucco sculpture of the sermon hall of Wat Photharam. During the researcher's visit to the study site, it was found that there were 4 main colors, 2) Patterns used in souvenirs drafts found after using a computer program to assist in the reproduction, it can be applied to a variety of tasks. It also looks contemporary. Product drafts found that the concept of "Chiaochao Yang Sa ngop" prototype was enjoyable. From the drafts, the researcher tried to put patterns on various products, it was found that they were suitable for the target group aged 20-29 years old. Who were cheerful and enjoyable.

Keywords: Souvenir, Stucco Sculpture, Po-Tha-Ram Temple

บทนำ

วัดโพธาราม ตั้งอยู่ ม.5 ต.ดงบัง อ.นาคนูน จ.มหาสารคาม ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2143 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2451 ในวัดมีอาคารประกอบด้วย หอพระไตรปิฎก (กลางน้ำ), อุโบสถ (ลิม) กว้าง 14 เมตร ยาว 20 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2451 และศาลาการเปรียญ (หอแจก) กว้าง 18 เมตร ยาว 22 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2465 (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2536) สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ม.ป.ป.) ศึกษาประวัติ วัดโพธารามไว้ว่า เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เดิมมีชื่อว่า “วัดโพธิ์ทอง” เปลี่ยนเป็น “วัดโพธาราม” เมื่อ พ.ศ. 2485 โดยมีผู้ทำการศึกษาเกี่ยวกับวัดโพธารามไว้ยกตัวอย่าง เช่น การศึกษาเรื่อง

“กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง วัดโพธารามและวัดป่าเลไลยก์ จ.มหาสารคาม” ผู้ศึกษา พรเพ็ญ บัญญาทิพย์ (2556) มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) แนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน 2) แนวทางการวางแผนขั้นตอนการดำเนินงาน 3) แนวทางการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรม โดยมุ่งเน้นไปยัง ชูปแต่้มหรือจิตรกรรมฝาผนังที่ลิม เป็นการศึกษาไปในทิศทางเดียวกันกับเรื่อง “แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการลิมและชูปแต่้ม ต.ดงบัง อ.นาตุณ จ.มหาสารคาม” ผู้ศึกษาคือ สุนทรชัย ขอบยศ (2562) โดยพบว่ามีเครือข่ายในการดำเนินงานเกี่ยวกับการสืบทอดและอนุรักษ์ลิมและชูปแต่้ม แต่ก็พบอุปสรรคด้านกฎหมายบางประการที่ทำให้การบูรณะสิ่งก่อสร้างล่าช้า อำภา บัวระภา (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ของชูปแต่้มกับภูมิทัศน์ชุมชน” โดยศึกษา ชูปแต่้ม (จิตรกรรมฝาผนัง) 3 แห่ง คือ 1) วัดโพธาราม 2) วัดป่าเลไลยก์ 3) วัดยางทวง จ.มหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า ภาพวิถีชีวิตที่ปรากฏในชูปแต่้มส่วนใหญ่สอดคล้องกับภูมิทัศน์ของชุมชน โดยจะมีบางสิ่งที่สูญหายไปบ้างตามปัจจัยต่าง ๆ งานเกี่ยวกับวัดโพธารามที่มีผู้ศึกษาไว้โดยมากจะมุ่งเป้าไปที่ “ลิม” และ “ชูปแต่้ม” เป็นหลัก ซึ่งในบริเวณวัดยังมีอาคารอีก 1 หลังที่มีความน่าสนใจ มีอายุมาก นั่นคือ “หอแจก” ซึ่งยังมีข้อมูลการศึกษาไม่มาก ผู้ที่ศึกษาส่วนใหญ่ จะทำการศึกษาเกี่ยวกับชูปแต่้มของวัดนี้

หอแจก (ศาลาการเปรียญ) วัดโพธาราม เป็นศาสนาคารที่มีความโดดเด่นด้านสถาปัตยกรรม ที่ได้รับอิทธิพลเชิงช่างจากเวียดนาม ปรากฏประติมากรรมปูนปั้นประดับทั้งภายในและภายนอกอาคาร (สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ม.ป.ป.) ซึ่งมีรูปแบบที่แปลกตาพิสดารไปจากที่อื่น ๆ มีการผสมระหว่างรูปร่างบุคคลกับสัตว์ สัตว์กับสัตว์ มีความเหนือจริง ไม่เคร่งขรึม และน่าขบขัน สามารถทำให้ผู้วิจัยสะเทือนใจและอยากนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรมของ อ.นาตุณ ได้แก่ พระธาตุนาตุณ กุสันตรัตน์ ลิมวัดป่าเลไลยก์ (ที่ตั้งวัดป่าเลไลยก์ ในปัจจุบันตั้งเป็นหมู่บ้านชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี) เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวมีระยะทางไม่ไกลจากวัดโพธาราม และยังมีงานเทศกาล “ฮักแพงเบ็งแงงชูปแต่้ม” ที่จัดขึ้นโดยการร่วมมือจากเครือข่ายซึ่งเป็นเทศกาลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตำบลดงบังที่มีชื่อเสียงระดับจังหวัด จึงเห็นแนวทางในการนำลวดลายปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม มาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบสินค้าที่ระลึก ซึ่งจะเป็นแนวทางสร้างรายได้แก่ท้องถิ่นควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวของอำเภอ

นาดูนและจังหวัดมหาสารคามได้ในอนาคตเนื่องจากขณะที่ทำการศึกษายังไม่มีกรรวมกลุ่มการผลิตสินค้าที่ระลึกจำหน่ายในชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ลวดลายปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อออกแบบที่ระลึกจากแรงบันดาลใจประติมากรรมปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษารวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์คือ เพื่อออกแบบสินค้าที่ระลึกจากปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม
2. ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย ได้กำหนดพื้นที่ทำการศึกษาคือ วัดโพธาราม บ.ดงบัง หมู่ 5 ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยวอายุระหว่าง 20-29 ปี ออกแบบสินค้าที่ระลึกให้เหมาะสมกับกลุ่มนี้เป็นหลัก ใช้เวลาในการวิจัย 2 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสำรวจรูปแบบปูนปั้นวัดโพธาราม และ 2) แบบประเมินผลิตภัณฑ์ใช้กับผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ระดับการประเมินมี 5 ระดับ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ข้อมูลผู้ประเมิน ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการออกแบบสินค้าที่ระลึก ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลักคือ 1) ด้านประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ สามารถใช้งานได้จริง มีการใช้งานที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน และการออกแบบมีความสัมพันธ์กับประโยชน์ใช้สอย 2) ด้านความงาม ได้แก่ มีความน่าสนใจ ดึงดูดสายตา การใช้สีเหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย ภาพประกอบมีความรู้แจ้ง และสนุกสนาน

ไม่น่าเบื่อ และ 3) ด้านความเหมาะสมของการนำลวดลายปูนปั้นมาใช้ในสินค้าที่ระลึก ได้แก่ มีการนำลวดลายมาใช้ได้อย่างเหมาะสมไม่ขัดต่อวัฒนธรรม แสดงถึงเอกลักษณ์วัดโพธาราม สามารถเป็นสินค้าที่ระลึกของชุมชนได้ และทำให้สนใจไปเที่ยวชมสถานที่จริง (วัดโพธาราม) และส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ลงพื้นที่วัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาประวัติ ใช้แบบสำรวจรูปแบบปูนปั้นวัดโพธารามและถ่ายภาพปูนปั้นหอแจกทั้งหมด เพื่อนำไปวิเคราะห์รูปแบบ สร้างแนวทางการออกแบบสินค้าที่ระลึก ผลิตต้นแบบสินค้าที่ระลึก แสดงผลงาน ทดสอบตลาด และสรุปผลงานวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่โดยการเก็บข้อมูลมี 2 ส่วนคือ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บข้อมูลวัดโพธาราม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณจากผลของการออกแบบที่เก็บจากกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว (แบบประเมิน) มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์หาค่าสถิติเชิงบรรยาย เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ประกอบภาพถ่าย ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณนำเสนอข้อมูลด้วยตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้แยกการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสองส่วน คือ 1. ปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม 2. การวิเคราะห์แนวทางการออกแบบสินค้าที่ระลึก

ภาพที่ 1 ตัวอย่างปูนปั้นหอแจกวัดโพธาราม ต.ดงบัง อ.นาดูน จ.มหาสารคาม

1. ปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ต.ตงบัง อ.นาตุน จ.มหาสารคาม

ปูนปั้นประดับที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจะปรากฏทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร อีกทั้งยังปรากฏบนหลังคา ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจนำมาสู่การวิเคราะห์ผลได้ดังนี้

1.1 รูปแบบปูนปั้น

จากการลงพื้นที่ผู้วิจัยได้ถ่ายภาพปูนปั้นประดับหอแจกทั้งหมดและได้ทำการจัดกลุ่มปูนปั้นได้ดังนี้

1) กลุ่มธาตุเจดีย์หรือบายศรี เป็นปูนปั้นที่มีลักษณะคล้ายธาตุเจดีย์หรือบายศรี สาเหตุที่ตั้งชื่อกลุ่มอย่างนี้ เนื่องจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านในชุมชนไม่มีผู้ใดให้ความหมายภาพกลุ่มนี้ได้ จึงสังเกตเห็นว่ามีสัดส่วนคล้ายกับฐานองค์ระฆังและยอดคล้ายสัดส่วนของเจดีย์ โดยยอดมีดอกไม้ทำให้นึกถึงบายศรี จึงตั้งชื่อกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มธาตุเจดีย์หรือบายศรี” ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มธาตุเจดีย์หรือบายศรี

2) กลุ่มบุคคล มีด้วยกัน 3 ลักษณะคือ 2.1) บุคคลแต่งกายคล้ายพระสงฆ์ ทั้งยืนและนั่ง 2.2) ภาพบุคคลสวมชฎา และมีทับทรวง คล้ายการทรงเครื่องแบบกษัตริย์ 2.3) ภาพบุคคล 3 ใบหน้าแต่งกายคล้ายพระสงฆ์ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มบุคคล

3) กลุ่มสัตว์ เป็นปูนปั้นที่มีจำนวนมากรองลงมาจากกลุ่มดอกไม้ โดยพบทั้งประติมากรรมนูนต่ำและลอยตัว ปรากฏทั้งสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์ 4 เท้า ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มสัตว์

4) กลุ่มบุคคลผสมสัตว์ เป็นกลุ่มที่มีการผสมระหว่างมนุษย์และสัตว์ มีตั้งแต่ภาพบุคคลปกติแต่มีมือเป็นสัตว์ จนไปถึงรูปที่มีความเป็นสัตว์มากกว่ามนุษย์คือตัวที่เป็นสัตว์ มีเพียงส่วนหัวที่เป็นมนุษย์ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มบุคคลผสมสัตว์

5) กลุ่มสัตว์ผสมสัตว์ เป็นกลุ่มที่มีความแปลกตาอีกกลุ่มหนึ่งคือ มีการผสมสัตว์เข้ากับสัตว์ โดยบางรูปมีการผสมสัตว์ 3-4 ชนิดเข้าด้วยกันแล้วแต่มุมมองของแต่ละคน โดยจะปรากฏที่ผนังหอแจกภายนอก 2 รูป ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มสัตว์ผสมสัตว์

6) กลุ่มดอกไม้ กลุ่มปูนปั้นที่มีจำนวนมากที่สุดในการสำรวจ โดยมีหลายรูปแบบตั้งแต่จำนวนกลีบ 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 16 มีทั้งกลีบมนกลีบเหลี่ยมกลีบซ้อน ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มดอกไม้

7) กลุ่มของไข่ กลุ่มของไข่ปรากฏคือแจกันหรือกระถางดอกไม้ รูปคล้ายตาลปัตรและรูปกลมมีฐานคล้ายม้วนสายสิญวางบนพาน ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มเครื่องใช้

8) กลุ่มลายเครือเถา เป็นลายที่ประกอบด้วยลายดอกไม้แต่มีลายเชื่อมระหว่างดอก มองดูคล้ายลายเครือพีช เถาวัลย์ ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มเครือเถา

9) กลุ่มภาพเรขาคณิต ลายที่ปรากฏคือลาย 5 เหลี่ยม และคล้ายลาย 4 เหลี่ยม ข้าวหลามตัด ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มเรขาคณิต

10) กลุ่มพลสังข์บันได เป็นกลุ่มที่เป็นประติมากรรมลอยตัว ปรากฏ 4 รูปที่บันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออกและตะวันตกของหอแจก ดังภาพที่ 11

ภาพที่ 11 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มพลสิงห์บันได

11) กลุ่มภาพอื่น ๆ แบ่งเป็นสองกลุ่มย่อยคือ เป็นปูนปั้นลายประดับกรอบหน้าต่างและ ไม่ทราบว่าเป็นรูปอะไร ดังภาพที่ 12

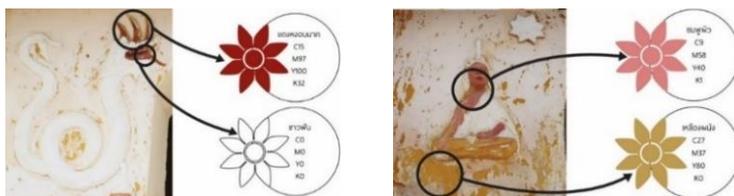

ภาพที่ 12 ตัวอย่างภาพปูนปั้นกลุ่มอื่น ๆ (ซ้าย กรอบประตู, ขวา ยอดหลังคา)

จากการวิเคราะห์ภาพปูนปั้นระดับพบว่ามีจำนวน 266 รูป จำแนกจากความหลากหลายด้านรูปแบบได้ถึง 11 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันเช่น ในกลุ่มบุคคลนั้นมีทั้งทำนั่งและทำยืน ในกลุ่มสัตว์มีทั้งประเภทสัตว์สี่ขา สัตว์เลื้อยคลาน ในกลุ่มบุคคลผสมสัตว์ มีทั้งผสมกับสัตว์สี่ขา ผสมกับนก ทำให้ได้รับสุนทรียภาพจากปูนปั้นประดับนี้ คือความหลากหลายในรูปแบบปูนปั้นซึ่งจะนำไปใช้ในการคิดแนวทางการออกแบบต่อไป

1.2 สีที่ปรากฏในปูนปั้นระดับหอแจกวัดโพธาราม

จากการศึกษาผู้วิจัยพบสีที่ปรากฏ 4 สีด้วยกันตามภาพข้างล่างนี้

ภาพที่ 13 ภาพรหัสสีที่ได้จากปูนปั้นระดับหอแจกวัดโพธาราม

- 1) สีแดงหงอนนาค พบมากที่หงอนนาค ริมฝีปากและลิ้นสัตว์
- 2) สีขาวฟัน พบมากที่ฟันและผิวของสัตว์ แต่ที่ตั้งชื่อว่าสีขาวฟันนั้นเพราะลำตัวของสัตว์ปรากฏมีการทาสีอื่นด้วย แต่ที่ฟันปรากฏว่ามีเพียงสีขาวเท่านั้น
- 3) สีชมพูผิว พบมากในการใช้ทาสีผิวหนังภาพบุคคล
- 4) สีเหลืองผนัง เป็นได้ว่าเป็นสีดั้งเดิมของห่อแจกหลังนี้ก่อนมีการบูรณะครั้งล่าสุดโดยไม่ทราบว่ามีบูรณะเมื่อใด

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อสร้างรหัสสีแบบการพิมพ์โดยเป็นระบบมาตรฐานสากลเพื่อถ่ายทอดการนำไปใช้ในงานออกแบบต่อไปทั้งนี้เพื่อลดความคลาดเคลื่อนในการให้สี อีกทั้งยังเพิ่มสีรองเพื่อใช้ร่วมกับสีหลักเพื่อให้การออกแบบมีลูกเล่นและความสวยงามมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 14 ภาพรหัสสีหลักและสีรอง

จากการวิเคราะห์ปูนปั้นประดับห่อแจกวัดโพธาราม ต.ตงบัง อ.นาตุณ จ.มหาสารคาม ผู้วิจัยพบว่า สีของปูนปั้นที่ปรากฏอย่างโดดเด่นมีเพียง 4 สี ปูนปั้นประดับมีจุดเด่นคือรูปแบบปูนปั้นที่มีความหลากหลาย ทำทางลีลาของปูนปั้นหลายรูปมีความเหนือจริง ได้เห็นแล้วเกิดรอยยิ้ม ดูสนุกสนาน โดยสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 20 - 29 ปี นำลักษณะสองส่วนนี้ใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสินค้าที่ระลึกต่อไป

2. ออกแบบสินค้าที่ระลึก

สภาพปัจจุบันของพื้นที่วิจัยยังไม่มีสินค้าที่ระลึกเป็นของชุมชน หรือการนำแรงบันดาลใจจากสิ่งที่มีในชุมชนไปสร้างเป็นสินค้า จะใกล้เคียงกับงานของผู้วิจัยมากที่สุดคือสินค้าที่ระลึกบริเวณรอบพระธาตุนาตุณ เป็นเสื้อยืดลายที่นำลวดลายภาพถ่ายพระธาตุนาตุณมาตกแต่งภาพและพิมพ์ลงบนเสื้อยืด ในการออกแบบสินค้าที่ระลึกในครั้งนี้เป็น การสร้างสรรค์แนวทางใหม่ จึงนำไปสู่การหาความต้องการของกลุ่มเป้าหมายเพื่อออกแบบสินค้าที่ระลึก

ภาพที่ 16 ภาพตัวอย่างเสื้อยืดสินค้าที่ระลึกพระธาตุนาดูน

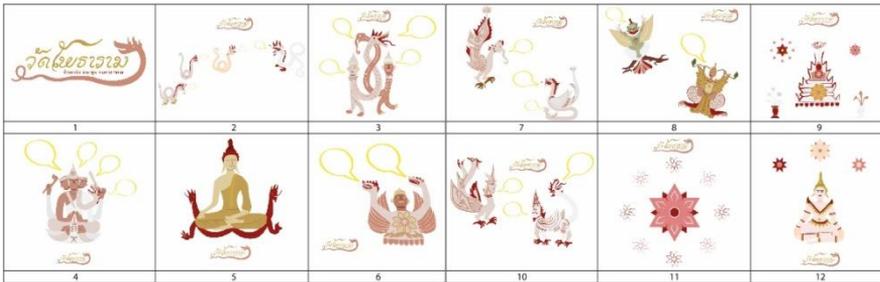
วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวอายุ 20 – 29 ปี เป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายที่มีรายได้ อยู่ประมาณ 8,000 – 18,000 บาท/เดือน ในกลุ่มนี้จะความหลากหลายเนื่องจากคาบเกี่ยวการ เป็นนักศึกษาและผู้ทำงานแล้ว แต่ยังมีรายได้ไม่มาก มีความสนุกสนานคล้ายกับวัยรุ่นอยู่ ชอบสีสันสดใส มีอารมณ์ขัน ชอบเดินทางท่องเที่ยวหาประสบการณ์ใหม่ ชอบเรียนรู้อะไรใหม่ มีไฟในการสร้างสรรค์ สนใจในศิลปะและวัฒนธรรมในรูปแบบเข้าถึงง่าย จึงเลือกพื้นที่ในการ สัมภาษณ์และสังเกต ณ ร้านขายของที่ระลึกบริเวณรอบพระธาตุนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัด มหาสารคามซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่วิจัยประมาณ 6 กิโลเมตร เนื่องจากเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มี ชื่อเสียงของจังหวัดมหาสารคาม มีนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่มอายุ และผู้จำหน่ายสินค้า ที่ระลึกที่สามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ได้

มีแนวทางการออกแบบคือการนำลายปูนปั้นมาใช้เป็นภาพในสินค้าที่ระลึกโดยเลือก ที่จะบรรจุลายลงไปบนผลิตภัณฑ์พื้นฐานที่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย เมื่อทำออกมา จำหน่ายจริงจะมีราคาถูก ไปจนถึงระดับกลาง โดยเลือกผลิตภัณฑ์คือ เสื้อยืด แก้วกาแฟ ถุงผ้า โปสการ์ด สติกเกอร์ และโปสเตอร์ โดยมีการจำหน่ายต่อชิ้นอยู่ระหว่าง 30 – 500 บาท เป็นราคาที่กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงได้

แนวคิด (concept) ที่สร้างขึ้นมีชื่อว่า “เจี้ยวจ้าวอย่างสงบ” เนื่องจากปูนปั้นหลายรูป ที่พบ ณ หอแจกวัดโพธาราม มีท่วงท่าที่หลากหลายให้ความรู้สึก สนุกสนานเมื่อได้ชม และยังมี การอ้าปากเหมือนกับว่าปูนปั้นเหล่านั้นกำลังสื่อสารกันเอง หรือสื่อสารกับผู้คน ปรากฏเฉพาะ ปูนปั้นรูปสัตว์ แตกต่างจากปูนปั้นภาพบุคคล เพราะจะไม่อ้าปาก บางรูปปั้นหลับตา ให้ความ สงบเย็น ไม่โหวกเหวกโวยวาย ให้ความรู้สึกถึงความมีศิลปะ สมาธิ ปัญญา ซึ่งจุดนี้เป็นจินตนาการ และทัศนที่ได้รับความนิยมภาพมาจากการลงพื้นที่จึงนำเอาความรู้สึกนี้มาใช้โดยการ จัด องค์ประกอบให้ลายปูนปั้นบางภาพมาใช้ร่วมกันใส่กล่องคำพูดเพื่อให้คล้ายกับว่าลายปูนปั้น ในสินค้าที่ระลึกกำลังสนทนากัน

2.1 ลวดลายที่ใช้ในของที่ระลึก

ลวดลายที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้บรรจุลงผลิตภัณฑ์มีทั้งหมด 13 ลาย ซึ่งแต่ละผลิตภัณฑ์อาจจะมีการประยุกต์ใช้แตกต่างกันบ้างเล็กน้อย หรือบางผลิตภัณฑ์ไม่มีบางลวดลายขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์นั้น ๆ

ภาพที่ 16 ลวดลาย 12 ลาย (ลวดลายที่ 13 คือการนำทั้ง 12 ลวดลายมาประกอบกัน)

ลายที่ 1 ทำการออกแบบตราสินค้าเพื่อใช้เป็นภาพแทนผลิตภัณฑ์ที่มีแรงบันดาลใจจากปูนปั้นห่อแจกวัดโพธาราม โดยออกแบบให้ตัวอักษรคำว่า “วัดโพธาราม” เป็นตัวเขียนขึ้นใหม่มีการขมวดหัว หรือหางในสระโอซึ่งมีที่มาจาก การขมวดหัวของปูนปั้นตัวนาคที่ปรากฏบนห่อแจก และใช้ตัวนาคเป็นฐานของข้อความทั้งหมดเพื่อเชื่อมโยงกับแรงบันดาลใจนั่นเอง

ลายที่ 2 ภาพที่นำลายคล้ายนาค 4 ตัวมารวมกันและจัดองค์ประกอบให้รู้สึกว่ามีบทสนทนาถามกันเหมือนพวกพ้องเดียวกันคุยกัน ทำให้มีความน่าสนใจมากกว่ามี 1 ตัว

ลายที่ 3 ปูนปั้นภาพหนึ่งทางผนังภายนอกทิศเหนือที่มีความแปลกประหลาดภาพหนึ่ง โดยเหมือนจะเป็นสิ่งมีชีวิต 2 ตัว แต่ 1 ตัวมี 2 หัว สิ่งมีชีวิต 2 ตัวนี้เกี่ยวพันกันอยู่ โดยไม่นำลวดลายอื่นมาประกอบรวมเนื่องจากลวดลายนี้มีความโดดเด่นในตัวเองอยู่แล้ว

ลายที่ 4 ภาพบุคคลแต่งกายคล้ายพระสงฆ์แต่มี ใบหน้า และมีสัตว์คล้ายนาคอยู่ที่ไหล่ เป็น 1 รูป รูปนี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างมากเนื่องจากทำให้นึกถึงพระคิเวในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ลายที่ 5 ภาพบุคคลแต่งกายคล้ายพระสงฆ์ นั่งบนนาค 2 ตัว เป็นรูปที่ดูน่าสนใจและสงบ

ลายที่ 6 ภาพบุคคลผสมสัตว์ แสดงเป็นลวดลายเดี่ยวเนื่องจากมีความพิเศษเพราะเป็นบุคคลลำตัวมีเพียงท่อนบนมีปีก และมีมือเป็นหัวนาค ดูแล้วเหมือนคนเซ็ดหุ่นมือ

ลายที่ 7 รูปของปูนปั้น 2 รูป ตัวซ้ายคล้ายนกมีหัวเป็นช้าง ตัวขวาเป็นนกกผสมกับนาค เป็นการนำสองลวดลายมาผสมเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างจินตนาการแก่ผู้ได้ชมว่าสัตว์ 2 ตัวนี้ คอยกันได้

ลายที่ 8 ภาพคล้ายครุฑทั้ง 2 ตัว แต่ตัวซ้ายมีใบหน้าเป็นนกกจากจะงอยปาก ตัวขวามีใบหน้าเป็นมนุษย์ เป็นการแสดง 2 ลวดลายประกอบกัน แสดงถึงที่แห่งนี้มีลวดลายครุฑ 2 รูปแบบ

ลายที่ 9 นำรูปปูนปั้น 4 รูปมาประกอบกัน ภาพประธาน (กลาง) คือภาพกลุ่มเจดีย์ และใช้ภาพแจกันหรือกระถางต้นไม้ มาประกอบส่วนด้านล่าง ด้านบนนำภาพกลุ่มดอกไม้ มาประกอบ จัดองค์ประกอบแบบสมดุลสองข้างเท่ากัน ทำให้ดูเป็นภาพทิวทัศน์ของเจดีย์ และสวน

ลายที่ 10 ภาพที่นำรูปปูนปั้น 2 รูป มาประกอบกันให้เหมือนมีการสนทนากัน โดยสิ่งมีชีวิต 2 ตัวนี้มีลักษณะคล้าย ๆ คือมีหน้าเป็นมนุษย์ มีปีก เท่าเมื่อนก หางเป็นสัตว์ จัดองค์ประกอบเหมือนกับลายที่ 7

ลายที่ 11 นำลายดอกไม้ 2 แบบมาประกอบกัน ทำให้เกิดลายน้อยใหญ่ เรียงตัวเป็น ภาพดาวเพดาน

ลายที่ 12 นำภาพบุคคลทรงเครื่องคล้ายกษัตริย์เป็นประธานและนำลายดอกไม้ 2 แบบมาประกอบส่วนบน แสดงตอนพระพุทธเจ้าแสดงองค์เป็นจักรพรรดิราชาคติเรื่องชมพู บดีสูตร

ลายที่ 13 ลายที่นำทุกภาพที่ทำการคัดลอก มาจัดองค์ประกอบเข้าด้วยกัน ให้ผู้ที่ได้ ชมเข้าถึงแนวความคิด “เจ็ยว้าอย่างสงบ” เนื่องจากเกือบทุกตัวละครที่ปรากฏอยู่ในลายนี้ ได้ใส่กล่องคำพูดเข้าไปเพื่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกว่ามีการสนทนากันเกิดขึ้น ไม่ใช่คำพูดเข้าไปเพราะเป็นการสื่อสารที่เจ็ยสงบ

2.2 แบบร่างผลิตภัณฑ์

2.2.1 เสื้อยืด เป็นการนำลวดลายบรรจุลงในเสื้อยืดสีเหลืองเพราะได้แนวคิด จากการลงพื้นที่วิจัย พบว่าสีพื้นของผนังหอแจกันนั้นมีสีเหลืองก่อนจะถูกทาทับด้วยสีขาว อีกทั้งผู้วิจัยคิดว่าสีเหลืองมีส่วนในการกระตุ้นการดึงดูดสายตาในกลุ่มเป้าหมายได้ดีและเป็น เอกภาพกับสีที่ใช้ในการสร้างลวดลายอีกด้วย

2.2.2 แก้วกาแฟ มีการนำเกือบทุกลวดลายที่จัดองค์ประกอบไว้มาบรรจุในแก้วกาแฟสีขาวเนื่องจากง่ายต่อการผลิตเพราะมีราคาถูกและหาได้ง่าย ลายที่ไม่ได้นำมาบรรจุในแก้วกาแฟคือ ลายที่รวมทุกตัวลวดลายเพราะพื้นที่ในการพิมพ์ภาพมีน้อย เมื่อนำมาลงจะทำให้ลายเล็กจนมองไม่ชัด

2.2.3 ถุงผ้า เนื่องจากในปัจจุบันมีการลดใช้ถุงพลาสติกจากห้างร้านและร้านสะดวกซื้อ จะเป็นค่านิยมและความต้องการใช้ถุงผ้าในชีวิตประจำวัน จึงเลือกมาเป็นผลิตภัณฑ์ที่บรรจุลงไปด้วย

2.2.4 โปสการ์ด ขนาด 5x7 นิ้ว สามารถส่งไปรษณีย์เพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และสามารถซื้อเป็นของสะสมตกแต่งห้องได้อีกด้วย

2.2.5 สติกเกอร์ นำลวดลายทุกลายมาประกอบกันในขนาดกระดาษ 20x29 ซม. (พอดีกระดาษ A4) สามารถแกะติดสิ่งของต่าง ๆ นักเรียนนักศึกษาที่มาทัศนศึกษาสามารถซื้อไปติดสมุดบันทึก

2.2.6 โปสเตอร์ (ภาพติดผนัง) สามารถใช้ตกแต่งผนังที่พักอาศัย มีขนาด 80x60 ซม. โดยจะมีการรวบรวมลายปูนปั้นที่คัดลอกมาบรรจุไว้ทั้งหมด

ภาพที่ 17 ผลงานการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก 6 ประเภท ประกอบไปด้วย เสื้อยืด แก้วกาแฟ ถุงผ้า โปสการ์ด สติกเกอร์ และโปสเตอร์

สรุปผลการวิจัย

1. ปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ต.ตงบัง อ.นาตุ้ม จ.มหาสารคาม

1.1 รูปแบบปูนปั้น ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาออกมาโดยสร้างเป็นตารางเพื่อง่ายต่อการอ่านข้อมูลจำนวนและกลุ่มของปูนปั้นไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงหมวดหมู่และจำนวนของปูนปั้นที่พบ

ที่	ภาพปูนปั้น	ตะวันออก ภายนอก	ใต้ ภายนอก	ตะวันตก ภายนอก	เหนือ ภายนอก	ตะวันออก ภายใน	ใต้ ภายใน	ตะวันตก ภายใน	เหนือ ภายใน	หลังคา	รวม
1	คล้ายเจดีย์	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
2	บุคคล	3	8	1	3	3	4	-	-	4	26
3	สัตว์	2	7	-	1	-	1	-	-	62	73
4	บุคคลผสมสัตว์	1	1	1	4	-	1	-	-	2	10
5	สัตว์ผสมสัตว์	-	-	-	2	-	-	-	-	-	2
6	ลายดอกไม้	25	23	21	16	14	1	21	3	-	124
7	สิ่งของเครื่องใช้	3	4	-	1	1	-	-	-	-	9
8	เรือเกวียน	1	1	1	-	-	-	-	-	-	3
9	เรขาคณิต	1	1	1	2	2	-	1	1	-	9
10	พลสีหีบไม้	2	-	2	-	-	-	-	-	-	4
11	อื่นๆ	-	-	-	1	กรอบ1	-	-	กรอบ1	ยอด1	4
	รวม	40	45	27	30	21	7	22	5	69	266

กล่าวโดยสรุปคือหอแจกวัดโพธาราม ผู้วิจัยพบปูนปั้นทั้งหมด 266 รูป ซึ่งปรากฏอยู่บนหลังคาและผนังทุกทิศ ทั้งภายในและภายนอกตัวอาคาร โดยแบ่งได้ 11 กลุ่ม กลุ่มที่พบมากที่สุดในการแสดงไว้คือกลุ่มที่ 6 กลุ่มดอกไม้ กลุ่มที่พบน้อยที่สุดคือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มคล้ายเจดีย์ และกลุ่มที่ 3 กลุ่มสัตว์ผสมสัตว์

1.2 สีที่ปรากฏในปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ผู้วิจัยพบมี 4 สี ดังนี้ 1) สีแดง หงอนนาค ได้ชื่อจากตำแหน่งที่ปรากฏสี โดยมากพบที่หงอนนาค และล้นของสัตว์ 2) ชมพูผิว ได้ชื่อจากเป็นสีผิวหนังของบุคคล 3) ขาวฟัน ได้ชื่อจากเป็นสีของฟันสัตว์ และ 4) เหลืองผนัง เนื่องจากสีชั้นบนสุดลอกออกให้เห็นสีเก่าซึ่งเป็นสีเหลือง

ภาพที่ 18 ภาพสีหลัก 4 สีและสีรอง 8 สี

ผู้วิจัยได้เลือกสีรองที่มาใช้กับสีหลักเพื่อให้เกิดมิติของภาพมากขึ้นในการลอกลายปูนปั้น โดยมีสีรองอีก 8 สี เท่ากับสีที่ใช้มี 12 สี โดยใช้สีหลักการระดับของสี และสีข้างเคียงตามทฤษฎีสี

2. การออกแบบสินค้าที่ระลึก

ในการออกแบบครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวความคิดคือ “เจี้ยวจ้าวอย่างสงบ” เนื่องมาจากความรู้สึกของผู้วิจัยที่มีต่อการได้ชมปูนปั้นประดับหอแจกขณะลงพื้นที่วัดโพธาราม ตำบลบึงอำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม รูปปั้นจำนวนมากที่อัปาท เหมือนจะเปล่งคำพูดสนทนากันเอง หรือทักทายเจรจาสื่อสารกับผู้คนที่ผ่านมาที่หอแจก แต่ยังคงอยู่ในความสงบ ราบรื่น ร่มเย็น

2.1 ลวดลายที่ใช้ในสินค้าที่ระลึก นำลวดลายที่โดดเด่นคัดลอกโดยใช้คอมพิวเตอร์ในการสร้างภาพขึ้นมาเพื่อนำไปใช้กับการผลิตสินค้าที่ระลึก โดยได้คัดลอกออกมา 21 รูป อีกทั้งยังได้ออกแบบตราสินค้า “วัดโพธาราม” อีก 1 ลายจาก นั้นนำมาจัดองค์ประกอบเพื่อให้ตรงกับแนวความคิด “เจี้ยวจ้าว” โดยนำรูปที่คัดลอกมารวมเป็นลายเพื่อนำไปบรรจุลงผลิตภัณฑ์ได้ 12 ลาย รวมทั้งหมดได้ลายเพื่อบรรจุลงผลิตภัณฑ์ทั้งหมด 13 ลาย

2.2 แบบร่างผลิตภัณฑ์ เลือกบรรจุลายที่จัดองค์ประกอบแล้วลงบนผลิตภัณฑ์ 6 ผลิตภัณฑ์ดังนี้

1) เสื้อยืด มีแบบร่างทั้งหมด 12 ชิ้น บรรจุลายลงไป 12 ลาย นอกจากลายตราสินค้า “วัดโพธาราม” เนื่องจาก 12 มีตราสินค้าอยู่ในลายอยู่แล้ว

2) แก้วกาแฟ มีแบบร่างทั้งหมด 12 ชิ้น บรรจุลายลงไป 12 ลาย นอกจากลายที่รวมทุกภาพ เพราะพื้นที่ในการวางลายมีน้อยจึงใช้ตราสินค้า “โพธาราม” บรรจุลงไปแทน

3) ถุงผ้า มีแบบร่างทั้งหมด 12 ชิ้น บรรจุลายลงไป 12 ลาย นอกจากลายตราสินค้า “วัดโพธาราม” เนื่องจาก 12 มีตราสินค้าอยู่ในลายอยู่แล้ว

4) โปสการ์ด ขนาด 5x7 นิ้ว 1 ชุด มี 12 ใบ มีการจัดองค์ประกอบลายใหม่ 2 ลาย

5) สติกเกอร์ ขนาด 20x29 ซม. แบบ เป็นลายที่รวมทุกลายที่ได้คัดลอก

6) โปสเตอร์ ขนาด 80x60 ซม. 1 แบบ เป็นลายที่รวมทุกลายที่ได้คัดลอก เหมือนกับสติกเกอร์แต่มีพื้นหลังเป็นสีเหลืองไล่โทนสีเพิ่มความสะดุดตาเมื่อติดอยู่บนผนัง

หลังจากทำการออกแบบสินค้าที่ระลึกแล้วเสร็จ ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เป็นผู้ประเมินแบบร่างสินค้าที่ระลึก

ผลการประเมินแบบร่างผลิตภัณฑ์มีดังต่อไปนี้

- 1) เสื้อยืด คະแนนเฉลี่ย 4.08 อยู่ในระดับดี ควรเพิ่มสีที่สื่อถึงปูนปั้น เพื่อเพิ่มความหลากหลาย และเพื่อเพิ่มความน่าสนใจ และอาจใช้สีสื่อที่แสดงถึงวัฒนธรรมพื้นถิ่น เพื่อให้มีความน่าสนใจ
- 2) แก้วกาแฟ คະแนนเฉลี่ย 3.95 อยู่ในระดับดี ลวดลายของผลิตภัณฑ์มีความน่าสนใจ
- 3) ถุงผ้า คະแนนเฉลี่ย 3.99 อยู่ในระดับดี ควรเพิ่มสีของถุงผ้าให้มีความหลากหลาย เพื่อเพิ่มความน่าสนใจ ในตัวผลิตภัณฑ์
- 4) โปสการ์ด คະแนนเฉลี่ย 3.88 อยู่ในระดับพอควร ควรเพิ่มเติมสีพื้นหลัง จะได้มีความหลากหลายมากขึ้น
- 5) สติกเกอร์ คະแนนเฉลี่ย 3.86 อยู่ในระดับดี ถ้ามีการปรับเลือกสีอาจทำให้งานมีความเด่นชัดมากขึ้น
- 6) โปสเตอร์ คະแนนเฉลี่ย 3.68 อยู่ในระดับดี ถ้ามีการปรับเลือกสีอาจทำให้งานมีความเด่นชัดมากขึ้น

ผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะในเรื่องสีของผลิตภัณฑ์อาจเพราะสีของตัวผลิตภัณฑ์ไม่หลากหลาย เช่น สีเสื้อมีแค่สีเหลือง แก้วและถุงมีแค่สีขาว แตกต่างกันแค่ลวดลายที่บรรจุลงไป ทั้งนี้เป็นเพราะเวลาที่ได้ออกแบบได้คิดถึงข้อจำกัดของทุนในการผลิตต้นแบบเนื่องจากใช้ทุนตนเองซึ่งมีจำกัดจึงคิดผลิตภัณฑ์ที่มีสีพื้นฐานและหาได้ง่ายจะได้เป็นการประหยัดงบประมาณ และสอดคล้องกับการเริ่มต้นที่ชุมชนจะสามารถผลิตสินค้าที่ระลึกเพื่อจำหน่ายได้ต้องมีการลงทุนน้อยที่สุด ซึ่งถ้าปรับแก้ตามข้อเสนอแนะสามารถทำให้งานต้นแบบมีความน่าสนใจมากขึ้น

2.3 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ จัดแสดงเพื่อทดสอบตลาด ณ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกรอบพระธาตุนาดูน ณ ห้างสรรพสินค้าในจังหวัดอุดรธานี จากการแสดงต้นแบบสินค้าที่ระลึกได้ผลตอบรับเป็นอย่างดี และได้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวให้การสนใจจากการสัมภาษณ์เจ้าของร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกบริเวณรอบองค์พระธาตุนาดูน อ.นาดูน จ.มหาสารคาม ได้กล่าวถึงต้นแบบสินค้าที่ระลึกว่ามีความน่าสนใจ มีโอกาสที่จะจำหน่ายได้แต่อาจไม่ใช่สถานที่รอบองค์พระธาตุนาดูน เพราะนักท่องเที่ยวไม่รู้จักวัดโพธาราม ถ้าจำหน่ายที่รอบองค์พระธาตุก็ต้องเป็นภาพเกี่ยวกับพระธาตุนาดูนเป็นหลักจึงจะจำหน่ายได้

การจัดแสดง ณ ห้างสรรพสินค้าในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งเป็นสถานที่ทดสอบตลาดที่อยู่นอกพื้นที่วิจัย เนื่องจากได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า ถ้าความงามนั้นมีหลักการเป็นสากล คนนอกวัฒนธรรมก็สามารถประทับใจงานที่มาจากคนละวัฒนธรรมได้ เช่น คนไทยซาบซึ้งเพลงต่างชาติ เป็นต้น

อภิปรายผล

1. ปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ต.ตงบัง อ.นาตุน จ.มหาสารคาม

1.1 ด้านรูปแบบ พบว่าปูนปั้นสร้างพร้อมกับหอแจกเมื่อ พ.ศ 2465 โดยตัวอาคารมีลักษณะที่ได้รับอิทธิพลจากช่างเวียดนามในสมัยนั้น ปูนปั้นประดับมีลักษณะแตกต่างจากศิลปะจากส่วนกลางหรือกรุงเทพฯ เป็นอย่างมากเรื่องฝีมือเชิงช่าง สัดส่วน และความคิดสร้างสรรค์ จากการศึกษาทำให้ทราบว่ายังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธารามในเชิงลึก ถึงคติความเชื่อ ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้พยายามสัมภาษณ์ชาวบ้าน พระสงฆ์เกี่ยวกับคติความเชื่อของลวดลายปูนปั้นแล้ว แต่ไม่สามารถมีผู้ใดให้ข้อมูลได้มากไปกว่าที่ศึกษาไว้วันเดียว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในอนาคต สอดคล้องกับ ขวลิขิต อธิปัตยกุล (2561) กล่าวว่า งานก่อสร้างของช่างญวนในภาคอีสานมีพัฒนาการไม่น้อยไปกว่า 40 ปี มีการประยุกต์ความคิดสร้างสรรค์ในการประดับสิ่งก่อสร้าง วัดโพธารามเป็นหลักฐานสำคัญในเรื่องนี้ รูปปั้นคน สัตว์ รูปร่างแปลกประหลาด คืองานที่แหวกแตกต่างไปจากที่อื่น ๆ แต่เชื่อมั่นว่าลวดลายประดับเหล่านั้นแสดงออกถึงความหมายที่เป็นเป็นสิริมงคลทั้งสิ้น

ปูนปั้นประดับ พบทั้งหมด 226 รูป จัดกลุ่มได้ 11 กลุ่ม โดยเก็บภาพไว้ทั้งหมด จำแนกวิเคราะห์เป็นสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลแก่เครือข่ายในการบูรณะซ่อมแซมในภายภาคหน้าหากเกิดการชำรุดเสียหาย สอดคล้องกับงานของ สุนทรชัย ขอบยศ (2562) ที่กล่าวว่า การพัฒนาพื้นที่โดยรอบวัดโพธารามยังไม่มี การเอาใจใส่เท่าที่ควร เช่น การไม่ค่อยดูแลพื้นที่บริเวณลิม และบริเวณหอแจก ทำให้มีขี้นก ขาดการดูแลอย่างเป็นระบบ ซึ่งจุดนี้อาจทำให้ศิลปกรรมในวัดโพธารามชำรุดเสียหายได้

1.2 สีที่ปรากฏในปูนปั้นประดับหอแจกวัดโพธาราม ในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษานั้นพบ 4 สีหลัก แต่ผู้วิจัยไม่คิดว่าเป็นสีตั้งแต่สมัยสร้างหอแจกเพราะอาจจะมีการบูรณะเนื่องจากยังมีการใช้งานอยู่ อีกทั้งผู้วิจัยยังพบจุดที่สีลอกร่อนออกมาให้เห็นสีเหลืองที่เป็นชั้นสีก่อนหน้านี้ ไม่น่าจะได้ชั้นสีเหลืองอาจจะเคยมีสีอื่นที่เก่ากว่านี้อยู่ภายใต้ก็เป็นได้ สีที่ผู้วิจัยได้

กำหนดขึ้นเป็นการกำหนดขึ้นใช้เพียงช่วงเวลาปัจจุบันในการศึกษาวิจัยเท่านั้นไม่อาจยึดเป็นหลักหรือเอกลักษณ์อย่างถาวร สอดคล้องกับ กิตติกรณ์ บำรุงบุญ และปิยลักษณ์ โพธิวรรณ (2564) กล่าวว่า ถึงอย่างไรก็ตามเอกลักษณ์ของจังหวัดหรือแต่ละพื้นที่สามารถสิ้นไหลตามกาลเวลาได้

2. การออกแบบของที่ระลึก

2.1 ลวดลายที่ใช้ในสินค้าที่ระลึก พบว่าหลังจากใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยในการออกแบบแล้วสามารถนำไปใช้กับงานได้หลากหลายสามารถมีของที่ระลึกแบบใหม่หรือลวดลายใหม่ออกสู่ตลาดได้เรื่อย ๆ สอดคล้องกับ พรเพ็ญ บัญญาทิพย์ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ควรสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีทัศนคติในการร่วมรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมโดยนำเอาศิลปวัฒนธรรมไปต่อยอดพัฒนาธุรกิจโดยสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกับ ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ (2549) ได้กล่าวไว้ว่าควรเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ทุก 6 เดือน พัฒนาให้เป็นที่นิยมของบุคคลทั่วไป โดยใช้ภูมิปัญญาไทยหรือเอกลักษณ์มาใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

สีของลวดลายที่ผู้วิจัยได้ใช้ในการออกแบบซึ่งได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ในการช่วยวิเคราะห์ที่มีความเหมาะสมกับการทำงาน เนื่องจากเป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มีเครื่องมือให้เลือกใช้หลากหลายและตอบสนองงานด้านการตัดลวดลาย การแต่งสี การดึงสีจากภาพถ่ายสร้างเป็นชุดสี แสดงรหัสสีที่จะใช้ในการออกแบบสินค้าที่ระลึก สอดคล้องกับ วุฒินันท์ ส่งเสริม และพงษ์พิพัฒน์ สายทอง (2561) โปรแกรม Adobe Photoshop CS6 จะแสดงรหัสสีของจุด Pixel ที่เลือกขึ้นมา ซึ่งวิธีการนี้ถือเป็นจุดแข็งของโปรแกรมเนื่องจากโปรแกรมสามารถเลือกจุด Pixel จุดใดก็ได้ในภาพมาสังเคราะห์รหัสสี

2.2 แบบร่างผลิตภัณฑ์ พบว่าแนวความคิด “เจียรวัวอย่างสงบ” ต้นแบบมีความสนุกสนาน จากแบบร่างที่ผู้วิจัยทดลองนำลายบรรจุลงบนผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พบว่าเหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายที่อายุ 20-29 ปี หรือกลุ่มอายุที่น้อยกว่า 20 ปีก็ได้ โดยมีความร่าเริงสดใสสนุกสนาน อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หรือสามารถสร้างเป็นประติมากรรมที่ระลึกได้ ลวดลายปูนปั้นยังดูร่วมสมัยเนื่องจากมีลวดลายที่ไม่เหมือนจริง ดูแล้วคล้ายกับรูปการ์ตูนหรือกึ่งนามธรรมในศัพท์ของงานทัศนศิลป์ สอดคล้องกับ คำภูเพชร วาณิช (2552) ได้กล่าวว่า แนวคิดในการออกแบบควรมีลักษณะสื่อความหมายถึงพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ยังต้องมีรูปแบบร่วมสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ชิงชัย ศิริธร (2562) ที่กล่าวว่า แม้จะเป็นตัวละครที่ปรากฏในหลายที่จะเป็น

ตัวเดียวกันก็ตาม การสามารถประยุกต์หรือพัฒนารูปแบบ ลวดลาย สีสันทันสมัย ตามกลุ่มเป้าหมายเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่ต้องนำมาพิจารณาก่อนจะนำไปใช้

2.3 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ มีผลตอบรับที่ดี คนทั้งในและนอกพื้นที่วิจัยให้ความสนใจ แม้เป็นการได้เห็นเป็นครั้งแรก ตรงกับข้อสันนิษฐานที่ว่า “ความงามนั้นมีหลักการเป็นสากล” ฉะนั้นงานศิลปะและงานออกแบบถ้ามีความงามอย่างสากลแล้วก็มีโอกาสที่จะจำหน่ายหรือเป็นที่ต้องการของตลาดได้ จึงมีความมองข้ามหลักการองค์ประกอบศิลป์และหลักการออกแบบ

เอกสารอ้างอิง

- กิตติภรณ์ บำรุงบุญ และ ปิยลักษณ์ โพธิวรรณ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคามเพื่อยกระดับมูลค่าทางเศรษฐกิจ. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 40(2), 7-24.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2536). **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่มที่ 12**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คำภูเพชร วานิวงค์. (2552). การศึกษาศิลปะ “ฮูป” ฝาผนังในเขตพื้นที่แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทของที่ระลึก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปประยุกต์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- ชวลิต อธิปัตย์กุล. (2561). **พัฒนาการลวดลายประดับตกแต่งในลิมอีสานก่อน พ.ศ.2583 ในประเทศไทย**. อุดรธานี: เต้า-โล้.
- ชิงชัย ศิริธร. (2562). การออกแบบผลิตภัณฑ์กราฟิกจากอัตลักษณ์ตัวละครและฉากในฮูปแต้มอีสานเพื่อใช้ในผลิตภัณฑ์และสื่อดิจิทัลเชิงวัฒนธรรม. **วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 11(1), 286-312.
- พรเทัญ บุญญาทิพย์. (2556). กระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง วัดโพธารามและวัดป่าเรไรย์ จังหวัดมหาสารคาม. **ดำรงวิชาการ**, 12(1), 75-107.
- วุฒินันท์ ส่งเสริม และ พงษ์พิพัฒน์ สายทอง. (2561). การสร้างรูปแบบค่าสีเพื่อคืนสภาพฮูปแต้ม โดยใช้วิธีดิจิทัล คัลเลอร์ไรเซชัน. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**, 21(2), 101-112.

- ศิริณา จิตต์จรัส และคณะ. (2549). **แนวทางการพัฒนาศักยภาพการดำเนินงานเพื่อเข้าสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ประเภทของใช้ ของตกแต่งของที่ระลึกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.**
- สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (ม.ป.ป.). **ประวัติวัดโพธาราม. สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2562, จาก <https://shorturl.asia/LnAv3>.**
- สุนทรชัย ชอบยศ. (2562). **แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการสิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. วารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 9(3), 55-70.**
- อำภา บัวระภา. (2564). **ความสัมพันธ์ของฮูปแต้มกับภูมิทัศน์ชุมชน. วารสารสถาปัตยกรรม การออกแบบและการก่อสร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 3(1), 29-40.**

Udon Thani Rajabhat University
Journal of Humanities and Social Sciences
Vol.12 No.1 January – June 2023
ISSN 2286-7139

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

64 ถ.ทหาร ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000

โทรศัพท์: 042-211040 ต่อ 1702 เว็บไซต์: <http://rdi.udru.ac.th>

www.tci-thaijo.org/index.php/hsudru

อีเมล: hsjournal@udru.ac.th

